

somuncubaba

AYLIK İLİM KÜLTÜR VE EDEBİYAT DERGİSİ YIL: 30 • SAYI: 272 • HAZİRAN 2023 • ISSN:2791-9595

Vakıf Denince
Aklımıza Gelenler

Ali AKPINAR

Vedat Ali Tok ile
Dîvân-ı Hulûsî-i
Dârendevî Konulu
Röportaj

Ş. Hamideddin TEKTAŞ

Hayırda ve Yardımda
Sınır Tanımayan
Hulûsî Efendi Vakfı

M. Nihat MALKOÇ

Fütûhu'l – Büldân'da
VII. ve IX. Yüzyıllarda
Darende ve Malatya

Resul KESENCELİ

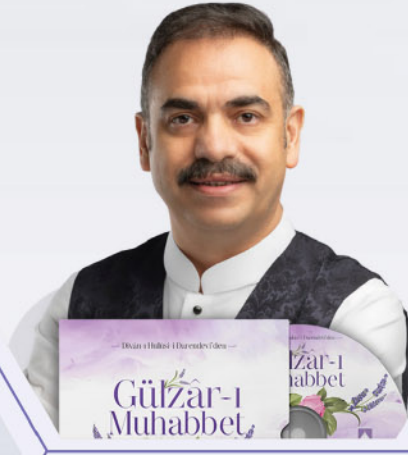
İnsanî İlişkilerimiz
Nasıl Olmalı

Ali ÖZKANLI

ISSN:2791-9595

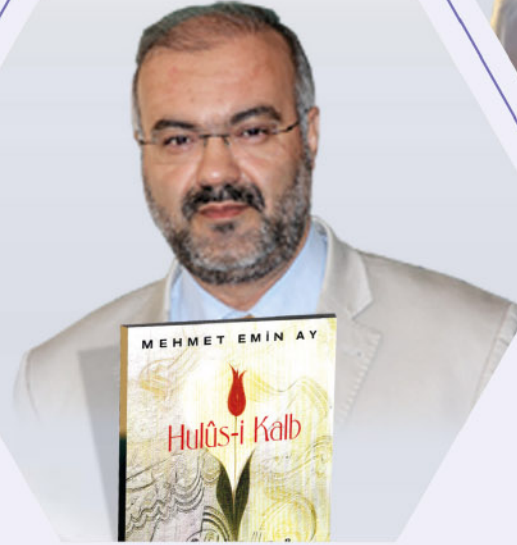
9 771302 080076 00267

DİVÂN-I HULÛSİ-İ
DÂRENDEVÎ'NİN SESİ

Divan Radyo

YAYIN HAYATINA
DEVAM EDİYOR

Divân
RADYO

www.divanradyo.com

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı'nın yayın hizmetlerinden biri olan Divan Radyo yayın hayatına başladı. Radyomuzda Osman Hulûsi Efendi'nin Divân-ı Hulûsi-i Dârendevî adlı eserinden ilahi ve şiir dinletileri başta olmak üzere dinî ve tasavvufî yayınlar yapılmaktadır. Radyomuzu web sayfamız üzerinden ve telefonunuza yükleyeceğimiz mobil uygulamalar ile dinleyebilirsiniz. İlginiz için teşekkür ederiz...

Vakıf Medeniyetimiz

Bizim medeniyetimiz; iyilik yapmak, hayır işlemek, huzuru temin etmek, insanların mutluluğuna vesile olmak gibi güzel bir anlayışın üzerine inşa edilmiştir. İnsan olarak görevimiz; yaşadığımız toplumda sosyal bağı kuvvetlendirmek; refah seviyesini yükseltmek ve insanlara her konuda yardımcı olmaktır. Böylece içinde bulunduğumuz toplumda barış ve huzura katkıda bulunmak, herkesin mutlu bir hayat sürdürmesi için Allah rızası şiarıyla çalışmaktır. İşte vakıf kültürümüz tam da bu işlevi icra etmektedir. Her insanın toplumsal sorumluluk anlayışı içerisinde, kamuoyunun iyiliği için aktif katkıda bulunması elzemdir.

Vakıf kültürü ile insan; "ben" in bencilliğinden kurtulup, ruhunu olgunlaştırır ve şahsiyet kazanır. Sadece kendi varlığını değil başkalarının varlığını da kabul eder, "biz" merkezli düşünmeye başlar. Hatta onların da erdeme ulaşması şahsiyet kazanmasına yardımcı olur. Allah için kardeşleriyle dayanışma içerisine girerek; cemiyet ruhunu üstün kılıp, egoizmi bastırır. Başkaları için bir şeyler yapabilme duygusu ile diğerkâmlığın ruhlarda hâkim kılınmasını temin eder. Onun içindir ki vakıf kültürü ancak erdemli insanların uygulayabileceği bir davranıştır. Allah için bütün canlılara hizmet şuuru, insanî boyutu çok yüksek, çağlar boyu değerinden hiçbir şey kaybetmeyen her dem taze kalabilen üstün bir meziyettir. İslâm inancında vakfın gayesi, cemiyette mevcut olan yoksunluk ve yoksulluğa çare bulmaktır. İyilik ve güzellikte, hayır yolunda bıkmadan usanmadan yardımlaşmaktır. Onun için aziz Türk milleti yüzyıllardır toplum hayatının her alanında vakıf müessesesini son derece geniş hizmet ve faaliyet alanlarıyla canlı tutmuştur. Allah rızası için varlık sahibi kimseler birbirleriyle yarış edercesine vakıf kurmuş çok çeşitli alanlarda insanların ihtiyaçlarıyla ilgilenmişlerdir. Böylece Osmanlı Devleti'nde vakıf medeniyeti şahlandııkça şahlanmış, geliştikçe gelişmiştir.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyuruyor: "İnsan ölünce, şu üç ameli dışında bütün amellerinin sevabı kesilir: Sadaka-i cariyeye, kendisinden istifade edilen ilim, arkasından dua eden hayırlı evlât."

İşte vakıf, "sadaka-i cariyeye"nin devamlılığını sağlamakta, insanları güzel ve faydalı filler işlemeye teşvik etmektedir. İyilik ve takva üzere bir araya gelmeyi, yardımlaşmayı, dayanışmayı öğütlemektedir. Böylece nefsin bencilliğinden kurtularak, kendi ihtiyacının dışında olanları "infak" edebilmeyi temin etmektedir. Dünyanın ve hayatın süsü olan dünya malını aşırı önemsememeyi, kişinin sevdiği şeylerden Allah için harcayarak gerçek iman ve insanlık şuuruna ulaşabilmeyi sağlamaktadır. Cenab-ı Hak bu şuuru hepimize lütfeyesin. Vakıf Kurucumuz Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Hazretleri'nin kelamıyla sözü bağlayalım:

"İyilik ve hayırlı işlerde bulunmak, Müslümanlığın alâmetlerindendir. Tarihe baktığımız zaman, atalarımızın sayısız hayır müesseseleri kurmuş olduklarını görürüz. Camiler, medreseler, sağlık merkezleri, kervansaraylar, yollar, köprüler bunların başlıcalarıdır. Ecdadımız bunları yapmakla kalmamış, bu güzel eserlerin devam etmeleri, harap olmaması için de onları ayakta tutacak gelir kaynaklarını, bu hayır işlere vakfetmişlerdir. Mü'minin gayesi, Allah'ın rızasını kazanmak ve öldükten sonra da hayırla anılmaktır. O hâlde, vakıf tesis etmek, bunu elde etme yollarının en güzeli ve en faziletlielerindendir. Vakıfların efdali de devamlı ve en çok ihtiyaç duyulan konulara yapılanlarıdır. Bugün memleketimizin çeşitli ihtiyaçları vardır. Din ve vatan düşmanlarımıza karşı kuvvet hazırlamak, teknik sahalarda araştırmalar yapmak, laboratuvarlar kurmak ve millî menfaatlerimizin gerektirdiği her sahada uzmanlar yetiştirmek, bunların en önde gelenleridir."

Kurucusu

A. Şemsettin ATEŞ

Yaygın Süreli - I-ISSN:2791-9595

Yıl: 30 Sayı: 272 - Haziran 2023

Yayın Tarihi: 01 Haziran 2023

**Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı Adına
İmtiyaz Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni**
Dr. Kemal DEMİR

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

M. Hulûsi ERDEMİR

Yayın Editörleri

Musa TEKTAŞ - M. Nazmi DEĞİRMENCI

Yönetim Yeri:

Çamlıca Basın Yayın Eğitim Sağlık Turizm İnşaat
San. ve Ticaret A.Ş

Zâviye Mahallesi Hacı Hulûsi Efendi Caddesi No: 89
44700, Darende / MALATYA

Tel: (0422) 615 15 54 • Faks: (0422) 615 28 79

www.somuncubaba.net • bilgi@somuncubaba.net

Grafik Tasarım

Es- Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı

Dergimizi, Web Sayfamız ve Mobil

Uygulamalarımız Üzerinden Okuyabilirsiniz:

android

ios

06

Vakıf Denince Aklımıza Gelenler

 Ali AKPINAR

"Bizim kitabımız, gönüllerin fethi demek olan mânevî fetih ile beldelerin fethi olan maddî fetih arası âyetlerden oluşur. Mânevî fetih ile maddî fetih iç içedir, birbirinden ayrılmaz. Kur'ân ve iman adamı mü'min her iki fethi de tâlîp olan kimsedir."

40

Hayırda ve Yardımda Hulûsi Efendi Vakfı

 M. Nihat MALKOÇ

"Her zaman hayır ve hasenât peşinde koşan vakıflar cemiyeti oluşturan bireyler arasındaki sosyal bağları güçlendirmişlerdir. Sevgi, hoşgörü ve kardeşlik anlayışını hâkim kılmışlardır. Zaman zaman dengesi bozulan dünyaya denge getirmeye çalışmışlardır. Var oluş gâyesini gerçekleştirmemize yardımcı olmuşlardır."

Somuncu Baba Dergisi'nin içeriğinde bulunan yazılar ile ilgili çıkabilecek olan hatalı bilgilerden dolayı dergi herhangisi bir sorumluluk kabul etmemektedir. Yazıların sorumluluğu yazarlarına ilanların sorumluluğu ise reklam verenlere aittir. Dergimizde bulunan fotoğrafların ve görsellerin kullanılması ve kopyalanması yasaktır. Yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir. Somuncu Baba Dergisi'nin bütün telif hakları Çamlıca A.Ş.ne aittir.

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK / Prof. Dr. Ali YILMAZ
Prof. Dr. Sebahat DENİZ / Prof. Dr. Bilal KEMİKLİ
Prof. Dr. Abdullah KAHRAMAN / Prof. Dr. Ali AKPINAR

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Mehmet AKKUŞ / Prof. Dr. Mehmet SOYSALDI
Prof. Dr. Ahmet ŞİMŞİRGİL / Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE
Prof. Dr. Mahmut YEŞİL / Prof. Dr. H. İbrahim ŞİMŞEK

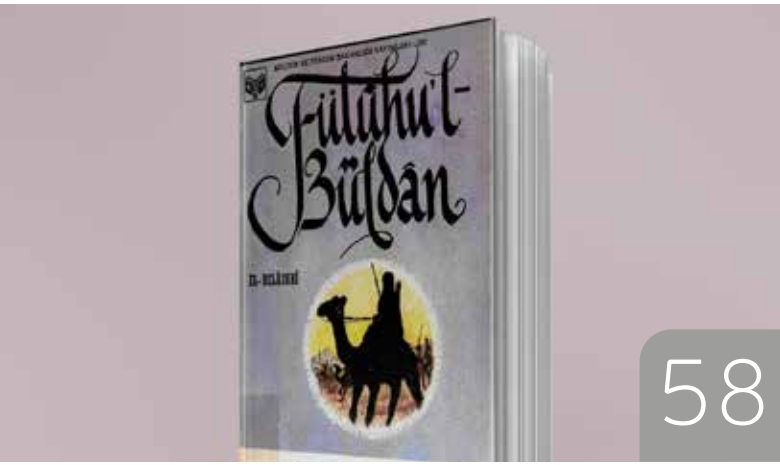

34

Anadolu İrfânı

✍ Oğuzhan AYDIN

"Nefis mücadelesi manevi yardımların sayesinde gerçekleşen bir hikmettir. Dolayısıyla, bu hikmeti elde etmeyi arzulayan tasavvuf ehilleri, ilmin yanı sıra kuvvetli sezgi gücüyle idrak etme yoluna başvurmuşlardır."

58

Fütûhu'l – Büldân'da Darende ve Malatya

✍ Resul KESENCELİ

"1987 yılında Fütûhu'l-Büldân'ın çevirisi yapıp eser Kültür Bakanlığınca neşir edilmesi üzerine Hulûsi Efendi Hazretleri; 'Oğul bu kıymetli bir tarih kitabıdır. Darende'den bahseden ilk eserdir.' buyurmuştur."

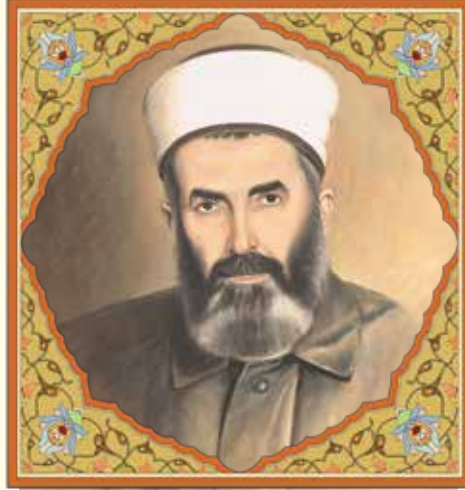
90

İnsanî İlişkilerimiz Nasıl Olmalı

✍ Ali ÖZKANLI

"Birey olmak ve ait olmak ihtiyacı ne kadar dengeli ise, kişiler de o derece enerjik ve mutludur. Bağımsız hareket edemeyen insan mutsuzdur."

Vakıf Medeniyetimiz.....	1
Dr. Kemal DEMİR	
Vakıf Denince Aklımıza Gelenler	6
Ali AKPINAR	
Eşyânın Kühüne Vâkıf Olmak	10
Kadir ÖZKÖSE	
O Şehir Bir Yanık Türkü Şimdi	15
Bestami YAZGAN	
Vedat Ali Tok ile	
Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî Konulu Röportaj.....	16
Ş. Hamideddin TEKTAŞ	
Münâfıkların Nifak Hareketlerine Karşı Dikkatli Olmak	22
Ramazan ALTINTAŞ	
Has Bahçenin Gülleri	26
Bekir OĞUZBAŞARAN	
Sohbet Mektebinde Edep Dersi Okumak.....	28
Musa TEKTAŞ	
Anadolu İrfânı.....	34
Oğuzhan AYDIN	
Hayırda ve Yardımda Hulûsi Efendi Vakfı.....	40
M. Nihat MALKOÇ	
İbâdete Kendini Verememek.....	46
Enbiya YILDIRIM	
Kaygusuz Abdal ve Gönül Eğitimi.....	50
Fâtih ÇINAR	
İslâm'ın Dört Esası	
Ümmetin Muhammed Mustafa'sı	54
Hamit DEMİR	
Fütûhu'l – Büldân'da Darende ve Malatya	58
Resul KESENCELİ	
Ölüm Gerçeği ve Ölüme Hazırlıklı Olmak	64
Mehmet SOYSALDI	
Ah Efendim.....	67
Yusuf DURSUN	
Neyimiz Var Bu Cihanda	68
Mahmut KAPLAN	
Ailenin Direği Anne	72
Erol AFŞİN	
Vakıf	75
Halil GÖKKAYA	
Osmanlı'da Taht Adayı İlk Hanım Sultan Esmâ Sultan.....	76
İsmail ÇOLAK	
Sanat Tarihi Açısından Şeyh Hamid-i Veli Külliyesi	80
Yusuf HALICI	
Âşıklar Otağı Eyüp Sultan.....	82
Aydın BAŞAR	
Cumhuriyetin En Büyük Romancısı Peyami Safa	86
M. Nuri YARDIM	
İnsanî İlişkilerimiz Nasıl Olmalı	90
Ali ÖZKANLI	

خَالِكَ سَيِّدَهُ لَلَّاهِ فَكَ طَاغِ اِبْنِ نِسَانِ اَبِدِرْ كَانِ اَبْرُوْرِكَ كَامِهْ بِنْرُوْبِ قَيِّمِ كَانِ اَبِدِرْ
مَسْتِ كَزْدِيْرِ رِفْتَانِ مَسْتِ بَشْمَكِ كُوْكَامِي رُسُوْاقِيْلُوْبِ رَاصِنِي خَلْقَهْ دَاَسْتَانِ اَبِدِرْ
وِيْرِدِي فَنَابِهْ نَقْدِ عَرْمِي مُدَامِ فِرْقَانِكَ بِيْمَعِي وَصَلَاةِ دِي هَجْرِي كُوْنَزِهْ اِمْتِحَانِ اَبِدِرْ
كِيْمِ عَاشِقِكَ فَرِيَادِنِهْ دَاْ اَبِدِهْ مَكْر اَبْرُوْرِي هَرْجَمِنْدِنِ قَصْدِ جِهَانِ اَبِدِرْ
سِرْ كُوْبُوْكَرِهْ خَلُوْصِي فَقِيْرِ دَرْ بِهْ دَرْ اَمَّا
بِنِهْ لُطْفِ وَقَبُوْلَاةِ اَوْلُوْجِهْ بُوْلُنْدِهْ جِهَانِ قُرْبَانِ اَبِدِرْ

Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî

Es-Seyyid Osman Hulûsî Efendi (k.s.)

1. Hâlin sînemde lâle tek dağ ilen nişân eder
Kemân ebrûların kâme yetürüp kaddim kemân eder
2. Mest gezdilir fettân mest çeşmin gönlümü
Rüsvâ kılıp râzını halka dâsitân eder
3. Verdi fenâyâ nakd-i ömrümü müdâm fırkatın
Şimdi vaslın demi hicrin gününde imtîhân eder
4. Kim âşıkın feryâdına dâd ede meğer
Ebrûları her cihetden kasd-ı cân eder
5. Ser-i kûyunda Hulûsî fakîr u der-be-der ammâ
Yine lutf u kabûlün olunca yolunda cân kurbân eder

 Nesre Çeviri

1. Ey sevgili! Senin benim göğsümdede lale gibi yaralarla iz bırakır.
Yay kaşların arzularımı yok edip boyumu yay gibi büker.
2. Ey sevgili! Senin câzibeli, oynak mest gözün gönlümü mest
gezdilir/kendimden geçirir. Rezil edip, sırrını halka destan yapar,
yayar.
3. Senin ayrılığın ömrümün varını devamlı harcadı, yok etti. Şimdi
kavuşmanın zamanıdır ancak bu sefer de ayrılık gününden
imtihan eder.
4. Sevgilinin kaşları meğer her yönden âşığın canına kast
ediyormuş, âşığın feryadına kim yetişecek!
5. Ey sevgili! Hulûsî, senin diyarında fakir ve perişan bir hâldedir
fakat yine de onu lutufla kabul etmen hâlinde yolunda canını
kurban eder.

Vakıf Denince Aklımıza Gelenler

Vakıf denince çoğu kere pek çoğumuzun aklına bir türbe, bir dergâh yahut tarihi bir yapı gelir. Evet, doğrudur bunlar hep vakıf eserleridir. Ama vakıf hepimizin hayatının pek çok alanını kuşatan bir kavramdır. Bir hizmetin vakıf olması için ille de duvarında "Vakıf eseridir." yazması yahut başında bir vakfiyesi olması gerekmez. Şöyle ki:

Hepimiz okullara gittik, sıralarda oturduk, okulu bütün müştamilâtı ile kullandık. Peki, hiç düşündük mü kamu hizmeti veren okul kimin malı? Elbette tüyü bitmemiş yetimin hakkını da bağrında barındıran kamunun malıdır ve vakıftır. Peki hiç düşündük mü, okulun herhangi bir malına zarar vermek, sırasını çizmek, duvarına yazı yazmak, onu hoyratça kullanıp tüketmek vakıf malına zarar vermektir?

Hepimizin yolu camiye düşmüştür. Cami bütün müştamilâtıyla vakıftır. Peki caminin kapısını sert çarparken, tuvaletini hoyratça kullanırken, şadırvanından müsrifçe su akıtırken vakıf malını tüketiyoruz, belki de vakıf malına zarar veriyoruz? Aramızda yaşayıp caminin hayır kasasını soyanların, şadırvanından muslukları söküp gidenlerin kulakları çınlasın! Cami arazisini satın alıp üzerine oturanların da vicdanları sızlasın! Bu kadar insanın hakkına girmenin hesabını onlar nasıl verecekler?

Hemen hepimiz bir belediye otobüsüne yahut bir yolcu trenine binmişizdir. Peki bindiğimiz vasıtanın koltuğuna zarar verirken, bir tarafını tırnağımızla yahut çakımızla çizerken kamu malına, vakıf malına zarar verdiğimiz hiç aklımıza geldi mi?

Bir terminal yahut gar veya bir havaalanı lavabosunu kullanırken suyu sonuna kadar açıp akıtırken, peçete havlusunu tomar tomar kullanırken vakıf malını kullandığımızı hiç düşündük mü? Kendi evimizde yahut iş yerimizde bunları bu kadar müsrifçe kullanabilir miyiz?

Arabamızla giderken indirdiğimiz camda

"Vakıf, Kur'ân'da ısrarla üzerinde durulan sadaka ve infakın kurumsallaşmış ve devamlı hale getirilmiş şeklidir. Vakıf, Allah'ın rızâsını ve âhiret saâdetini kazanmak için yaratılanların hayrına adanmış işlerin bütünüdür ortak adıdır."

yola boşalttığımız kül tablamızla yahut attığımız bir çöple pek çok insanın gelip geçeceği yola ve dolayısıyla bir vakıf alanına zarar verdimizi hiç akıl edebildik mi?

Hepimiz bir park alanında yahut bir cami avlusunda bir bank üzerine oturmuşuzdur. Peki hiç düşündük mü kamunun malı olan o park alanındaki çocuklar için yapılmış salıncakta ağır kilomuzla sallanmak isteyip o araçlara zarar verdiğimizde, oturduğumuz banka zarar verdiğimizde, parkın ağacına/çiçeğine zarar verdiğimizde vakıf malına zarar verdiğimiz hiç aklımıza geldi mi?

Evimiz yahut dükkânımızın önünden geçen yolu izinsiz ve gereksiz kazdığımızda, oraya bir kazma vurup zarar verdiğimizde vakıf malını incittiğimiz hiç aklımıza geldi mi? Arabamızla bir trafik levhasını örseleyip "Nasıl olsa kimseler görmedi." diyerek geçip gittiğimizde vakıf malına hasar verdiğimiz aklımıza geldi mi? Yollardaki trafik levhalarını hedef tahtası olarak kullanıp silahıyla delik deşik edenler, yaptıklarının yanlarına kalacağını, bunun bir gün hesabının sorulmayacağını mı sanıyorlar acaba?

İçme suyu olarak yapılan bir sokak çeşmesinde araba yıkadığımızda yahut suyunu israf ettiğimizde bir vakıf malını, belki de onu vakfedenin ruhunu incittiğimizin farkında mıyız?

Evet, vakıf kavramı hepimizin bütün hayatını kuşatmış geniş bir kavramdır. Yeryüzünün en

önemli ve en eski mabedi olan Kâbe'nin, Hz. Âdem tarafından inşa edildiği ve onun Beytullah/ Allah'ın Evi olarak isimlendirildiği düşünülürse, ilk vakfın ilk insanla başladığı ve ibâdet temelini dayandığı kolayca anlaşılır. Onun için İslâm hukukçuları, vakıfta kurbeti, yani vakfın Allah'ın hoşnutluğunu kazanarak O'na yakın olma arzusu ile yapılmış olmasını vakfın temel şartı saymışlardır. Dolayısıyla vakıf, Kur'ân'da ısrarla üzerinde durulan sadaka ve infakın kurumsallaşmış ve devamlı hâle getirilmiş şeklidir. Vakıf, Allah'ın rızâsını ve âhîret saâdetini kazanmak için yaratılanların hayrına adanmış işlerin bütünüdürün ortak adıdır.

Bir tarihçimizin tesbitinde olduğu gibi:

"Vakıflar sayesinde kişi vakıf bir yerde (hastane) doğar, vakıf bir beşikte uyur, vakıf mallardan yer içer, vakıf kitaplardan okur (kütüphane), vakıf bir medresede (okullar) okur veya hocalık eder, vakıf idaresinden ücretini alır ve öldüğü zaman kendisi vakıf bir tabuta konulur, bir vakıf mescidinde namazı kılınarak vakıf bir mezarlığa gömülür."¹

Vakıf duâ ve bedduâlarının keskinliğini hepimiz biliriz. Her vakıf yapan kişi, vakıf malını koruyup kollayanlar yanında, ona zarar verebileceklerin de olacağını düşünerek vakıfnâmelerine duâ ve

bedduâlarla sonlandırır. İşte size meşhur bir vakıfnâme örneği:

"Her kimse ki; vakıflarımın bakâsına özen ve gelirlerinin artırılmasına itinâ gösterirse, bağışlayıcı olan Allahu Teâlâ'nın huzurunda ameli güzel ve makbul olup, mükâfatı sayılamayacak kadar çok olsun, dünya üzüntülerinden korunsun ve muhafaza edilsin.

* * *

Allah'a ve Âhîret gününe inanan, güzel ve temiz olan Hazret-i Peygamber (s.a.v.)'i tasdik eden, Sultan, Emir, Bakan, küçük veya büyük (yetkili-yetkisiz) herhangi bir kimseye, bu vakfı değiştirmek, bozmak, nakletmek, eksiltmek, başka bir hâle getirmek, iptal etmek, işlemez hâle getirmek, ihmal etmek ve tebdil etmek helâl olmaz.

* * *

Kim onun şartlarından herhangi bir şeyi veya kâidelerinden herhangi bir kâideyi bozuk bir yorum ve geçersiz bir yöntemle değiştirir, iptal eder ve değiştirilmesi için uğraşır, fesih edilmesine veya başka bir hâle dönüştürülmesine kasederse, haramı üstlenmiş, günaha girmiş ve ma'siyetleri irtikâp etmiş olur. Böylece günahkârlar alınlarından tutularak cezâlandırıldıkları gün Allah onların

hesabını görsün. (Cehennem bekçisi) Mâlik onların isteklisi, zebânîler denetçisi ve cehennem nasibi olsun. Zira Allah'ın hesabı hızlıdır. Kim bunu işittikten sonra, onu değiştirirse onun günahı, değiştirenler üzerindedir. Kuşkusuz O, iyilik edenlerin ecrini zâyi etmez.”²

Bu duâ yahut bedduâları yapanlar genellikle, sırf Allah rızâsı için kazandıklarını vakfetmiş hayır sahibi, sâlih insanlardır. Geride amel defterlerine hayırların yazılması için kalıcı eserler bırakıp gitmiş kendileri de vakıf insan olan âhîret adamlarıdır. Yaptıkları hizmetler, kamu yararına olan hizmetlerdir. Camiler, hanlar, hamamlar, hastane, medreseler, çeşmeler, yollar, köprüler vb. Yani bu hizmet alanlarını âtil hâle getirmek onlara yapılacak hayır duâlarını engelleme yanında, aynı zamanda onlardan faydalanacak yüzlerce kişinin de hakkına tecâvüz demektir.

Bugün vakfedilmiş, vakfiyesinde bu duâ ve bedduâların yer aldığı pek çok vakıf yeri, gayesinden uzaklaştırılmış, talan edilmiş, özel mülkiyet hâline getirilmiş vaziyette ise bu duâ ve bedduâlar o yazılı satırlarda mı kalacaktır! Elbette ki hayır. İhlas ve samimiyetle yapılan hiçbir duâ karşılıksız kalmaz.

İşte size küçük bir bilgi: Cumhuriyetin ilk yıllarında vakıf mallarının tasfiyesi sırasında Urfa'da 45 camiden 38'i satılmış; İzmir Tire'de 44, Edirne'de 100'ün üzerinde cami ve mescid, Gaziantep'te 35 cami ve 42 mescid satılmıştır. Diğer il ve ilçelerde de durum pek farklı değil. 1926-1972 yılları arasında 494 cami arsası, 722 mescid arsası, 598 cami ve 995 mescid satılmış. Hayrat arsasının en fazla satıldığı şehir olan İstanbul'da 386 eser satılmıştır.³

Peki, bu talan edilen vakıfların bedduâları havada mı kalıyor yahut talan edenlerin yaptıkları yanlarına mı kalacak? O hayır sahibi sâlih insanların bu yakarışları karşılıksız mı kalacak sanırsınız? Elbette hayır.

Peki, bu lanetler nasıl yansır, ucu kimlere dokunur, hiç düşündük mü? Ben inanıyorum

ki, sağanak sağanak yağan bu bedduâlar toplum olarak hepimize yansıyor. Her alanda bereketsizlik, güvensizlik, geçimsizlik, huzursuzluk, hastalık, kaza, belâ, tabîî âfetler ve benzeri şeyler olarak yansıyor.

Ve ben yine düşünüyorum ki, son zamanlarda vakıfları asliyetine döndürme adına yapılan imar ve ihya çalışmaları bereket olarak hepimize dönüyor. Yağan bereket yağışlarının, ülkemizde pek çok alanda yaşanan güzel gelişmelerin arka plânında bu çabalar var diye düşünüyorum. Zirâ bu çabalar, kısmî olarak bile olsa bedduâları durduruyor, ihlaslı duâların işlemesine zemin hazırlıyor.

O hâlde, bereket yansımalarını artırmak için daha fazla çalışmalıyız. Hepimiz çalışmalıyız, durmadan dinlenmeden çalışmalıyız. Rabb'imizin buyrukları doğrultusunda:

“İyilik ve takvâ konusunda yarışın birbirinizle.”

“Ama sakın kötülük ve düşmanlık konusunda yarışmayın!”⁴

“Çalışanların dünya ve ahret mükâfatları ne güzel, ne bereketlidir!”⁵

“Çalışanlar bunun için çalışsın⁶, yarışanlar bunun için yarışsın!”⁷

Unutmayalım Vakıf, mülkü duran, fakat hizmeti durağan olmayan, sürekli akan, hizmet halinde olan bir kuruluştur. *“İnsan öldüğü zaman ameli kesilir/sona erer. Ancak şu üç şeyin sevabı devam eder: Sadaka-ı câriye, faydalanılan ilim ve kendisine duâ eden evlat.”⁸* Bir malı mahlûkâtın yararına vakfetmek önemlidir, vakfedilenleri korumak da bir o kadar önemli ve gereklidir.

Dipnot

- *Prof. Dr. Ali AKPINAR, Necmettin Erbakan Üniversitesi.
1 Kayaoğlu İsmet, İslâm Kurumları Tarihi, Ankara, 1980, s.148.
2. Kânûnî Vakfiyesinden.
3. Gazeteler.
4. 5/Mâide, 2
5. 29/Ankebût, 58
6. 37/Saffât 61
7. 83/Mutaffifîn, 26
8. Müslim, Vasıyyet 14; Ebû Dâvud, Vesâya 14; Nesâi, Vesâya

Eşyânın Künhüne Vâkıf Olmak

“Gizli bir hazîneyken bilinmek isteyen Allahu Teâlâ'nın esmâ ve sıfatları âlemdeki yansımasıyla bilinir ve idrâk edilir hâle gelmiştir. Dolayısıyla âlemin yaratılışı bir rahmet eseri, bir sevgi yansımasıdır.”

Seyyid Osman Hulûsi Efendi, Dîvân'ında bizleri kâinat kitabını okumaya davet etmektedir. Âlemde zuhûr eden ilâhî tecellîleri idrak edip bizlerden varlığın sırrını çözmemizi istemektedir. Şiirlerinde her an gerçekleşen tecellîlerle âlemdeki yaratılış seyrinin kusursuzca devam ettiğini dile getirmektedir. Kudreti mükemmel, irâdesi yerinde, hikmetinden sual olunamayan Allahu Teâlâ mutlak ve sonsuz güzelliğini âlem aynasında yansıtmış, âlemde kötülüğün değil iyiliğin, kaosun değil âhengin, rastlantının değil, bir irâdenin tezâhür ettiğini vurgulamıştır. Hubbî teveccühle zuhûr eden âlemi nefes-i Rahmân'ın bir tecellîsi olarak görmüştür. Gizli bir hazîneyken bilinmek isteyen Allahu Teâlâ'nın esmâ ve sıfatları âlemdeki yansımasıyla bilinir ve idrâk edilir hâle gelmiştir. Dolayısıyla âlemin yaratılışı bir rahmet eseri, bir sevgi yansımasıdır. İlâhî isim ve sıfatların tezâhür ettiği bir mazhar konumundaki âlem aynası, bizlere her şeyin bir görüntüden ibaret olduğunu, o yansımanın arkasındaki varlığın hakikatini yansıttığını haber vermektedir. Nesnel dünyadaki her bir sûret, hâdis varlıklar olup sonradan varlık kisvesine büründürülmüş ve muvakkat bir süreyle hayâtiyet kazanmıştır. Âlem aynası bizlere tek ve mutlak varlığın sadece Allah olduğunu ayan beyan izhâr kılmaktadır. Aslında birer yokluktan ibaret olan mevcûdâtın O'nun kudret ve irâdesiyle varlık kazandığını beyan kılmaktadır. Allah'ın dışındaki hiçbir varlığın kendine mahsus bir gerçekliği yoktur. Onların her birisi varlık kisvesine büründürülmüş yoklar mesâbesindedir. Onların varlıkları ârizî ve izâfîdir. Her şeyi Hakk'ın tecellîsinden ibaret gören Osman Hulûsi Efendi;

*İşit âşıkların sırrını ta'n eyleme ey ihvân
Veren aşk u muhabbeti değil mi Hazret-i Sübhân
Tecellî eder ol Mevlâ cemâl-i yârdan âşıka
Görünen ol gören oldur hemân âşıklara her ân
Görününce kılar cân u dili hayrân cemâline
Cemâl-i zâtını âşık gözüyle eder ol seyrân*

“Nesnel dünyadaki her bir sûret, hâdis varlıklar olup sonradan varlık kisvesine büründürülmüş ve muvakkat bir süreyle hayâtiyet kazanmıştır.”

*Bu zevki nice versin âşık olan hûr u gilmâna
Tecellî eyleyen mahbûba kuldur hurî vü gilmân*

*Bu ihsâna eren âşıklara hergiz memât olmaz
Ölür mü hîç zülâl-i feyz-i Rabbânî içen bir cân*

*Hulûsî'ye Hudâ'sı böyle bir ihsân eder ise
Eğer dünyâ vü ger ukbâ dilemez başka bir ihsân¹*

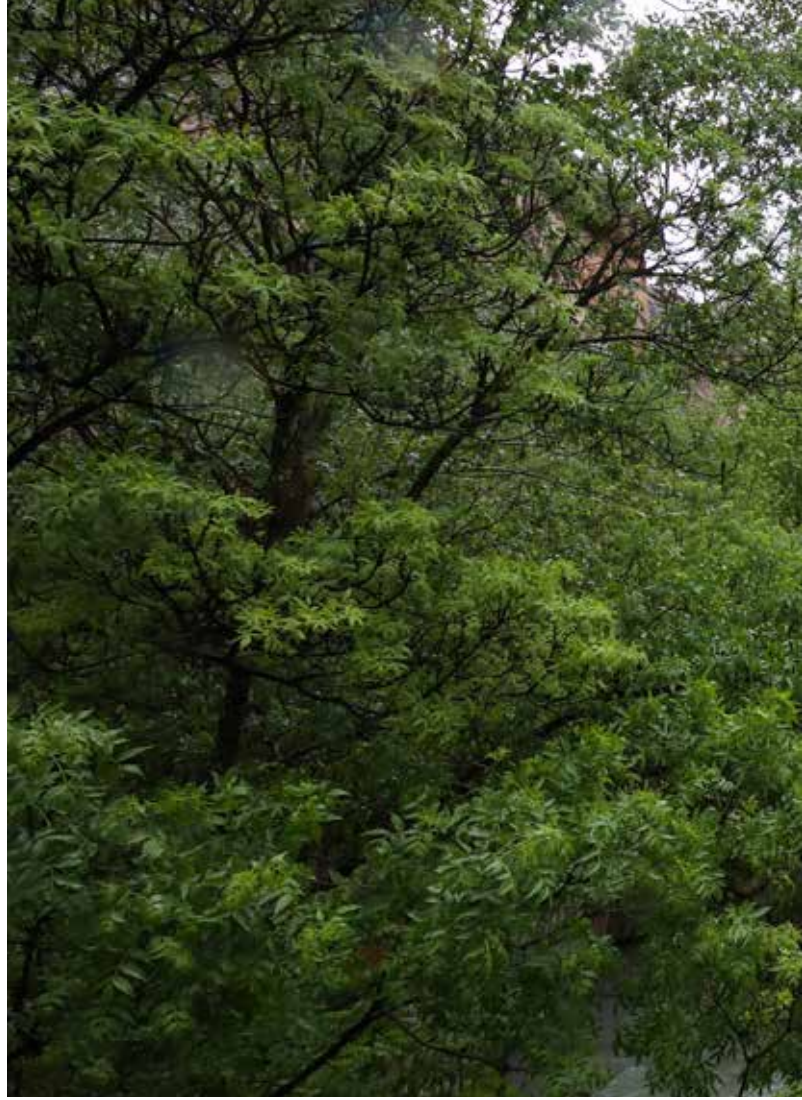
şiiyle kâinat kitabını hakkıyla okuyabilen âşıkların seyrine bizleri tercüman kılmaktadır.

“Osman Hulûsi Efendi aşkı yaratılışın, hayatın ve varlık serüveninin âdetâ merkezine oturtmuştur. Âlemde var olan her şey bize O’nu hatırlatmaktadır.”

Yaratılışın sırrını aşk ve muhabbette görmektedir. Mevcûdâtın aşktan zuhûra geldiğini, âlemin baştan sona bir rahmet eseri olduğunu, Hakk’ın rahmetiyle varlığa anlam kattığını belirtmektedir. Âlem aynasında görenin de görünenin de O olduğuna vurgu yapmaktadır. Kâinatta tecellî eden ilâhî hakîkatleri görebilenler bu mükemmelliğe hayran kalmakta, sonsuz güzelliği temaşa kılmakta, Mutlak Güzel’in kemâlini idrâke koyulmaktadır.

Osman Hulûsi Efendi aşkı yaratılışın, hayatın ve varlık serüveninin âdetâ merkezine oturtmuştur. Âlemde var olan her şey bize O’nu hatırlatmaktadır. Âlemin seyrini müşâhede edebilenler mârifetullaha ve muhabbetullaha kolayca ermiş olurlar. Allah’ın âlemde sevgiyle tecellî edişine Hulûsi Efendi şu şekilde dikkatimizi çekmektedir:

*Aşk u muhabbet ezeli sıdkı bütünlerde bütün
Sırr-ı ruh-ı lemyezeli sıdkı bütünlerde bütün
İlm ile irfân arasan gevher-i pür-kân arasan
Derdliye dermân arasan sıdkı bütünlerde bütün
Yârı gören dîde-i aşk varı veren sîne-i aşk
Gevher-i sencîde-i aşk sıdkı bütünlerde bütün
Kenz-i Hudâ’nın güheri mâye-i zâtın eseri
“Men aref”in hoş haberi sıdkı bütünlerde bütün
Âdemi ikmâle sebab lâzım olan cümle edeb
Hulûsî’yâ bak gör ki hep sıdkı bütünlerde bütün²*

Sıdkı şiâr edinenler aşkın ezeli olduğunu idrak ederler. Sıdkı tam olanlar ruhun ezeli sırrına giriftâr olurlar. İlmin, irfanın, dermanın, müşâhede ehlinin, aşk yolcularının aradığı iksir kenz-i mahfî gerçeğidir. “Men aref” düstûruna giriftâr olanlar hakîkatin seyrine koyulmayı dert edinirler. Beşerken insan olmaya, ademken Âdem olmaya, serâpâ edep kesilip irfan mektebine kaydolmaya özen gösterirler.

Varlık probleminin çözümünü feyz-i ilâhînin idrakine bağlayan Osman Hulûsi Efendi, zât, sıfat, isim ve fiil tecellîsiyle füyûzâtın sürekli bir akış hâlinde olduğundan bahsetmektedir. Her varlık istîdâdı, kapasitesi ve yeteneği oranında bu feyizlerden istifâde etmektedir. Varlık feyzine mazhar olabilmek için vuslat arzusuna giriftâr

olmak gerektiğini bizlere beyan etmektedir.³

Nesnel dünyanın bir gerçekliğinin olmadığından bahseden, şehâdet âlemini bir gölge, hayal ve vehimden ibaret gören Osman Hulûsi Efendi mahsûsât/duyular âleminin varlığını Hakk'a muhtaç olarak görmekte, sûretler dünyasına aldanmamamız gerektiğini ve sûretler dünyasının gelip geçici bir özelliğe sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Mevhûm olan vücûdda ne şuhûd ola

Vücûd olmaz yâr şuhûd bula vücûd ola⁴

hatırlatmasında bulunan Hulûsi Efendi hayalden ibaret nâsût âlamine varlık iddiasında bulunmanın yersizliğine vurgu yapmaktadır. Nâsût âleminin oluş seyrini müşâhede ederek

varlığın idrak edilmesini istemektedir. Sûretler âleminin ne denli hayal ve gölgeden ibaret olduğunu ise o şu şekilde dile getirmektedir:

Bu zâhirin âlâyîşi derd-i gamı hâli

Bu dağdağanın mülkü evlâd u ayâli

Bu mezraanın harmân-ı mevhûmu hayâli

Ma'lûm iken ey çeşm-i gazâl hicr ü visâli

Ey kâşî keman ya ne içün yâra gücendin⁵

Kâinata rahmet nazarıyla bakan âşıklar eserden müessire giderler. Görünene değil eşyânın künhüne nâil olmaya çalışır. Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir, yaratılmış bulunan her şey kendinde saklı bulunan cevhere işarette bulunmaktadır. İnsan da kendi mevhum benliğini ortadan kaldırırsa içinde sakladığı

hakikat cevherini ortaya çıkarır. Hulûsi Efendi bid'atlerin girdabına düşenlerin ve idrakten yoksun olanların bir türlü fark edemedikleri ilâhî tecellîlerin farkında olmaya bizleri şu şekilde davet etmektedir:

*Eskiler yenilenir hep yeni âdetler gelir
Şer'-i pâke uymayan bin türlü bid'âtlar gelir
Sâni'in her zerrede esrârın fehm eylemez
Küfr ü inkâra düşer Hakk'a cehâletler gelir
Sen Hudâ'nın hikmetin idrâke sarf et himmetin
Çünkü dünyâdır döner şeksiz nedâmetler gelir
Sanma bu devr-i zamânın hâlinin îcâbıdır
Var olaldan kâinât bin türlü san'atlar gelir
Akl-ı insân zerrenin künhüne vâkıf olmadan
Der şuyum buyum susar sonsuz nihâyetler gelir
Vâkıf-ı esrâr olan açmaz mezâhir perdesin
Şeş cihetden görünen varlık o vahdetler gelir
Muhlisân-ı ehl-i ümmetden nedâmetler doğar
Hakk'ı takbîh eyleyen türlü fazâhatlar gelir⁶*

Onun bu davetine candan kulak verdiğimizde kâinatın mûcizelerle dolu, hikmetlere sahne, güzelliklere teşne olduğunu belirtmektedir. Zerreden küreye bütün eşyânın hikmetine râm olursa akıl sonsuzluklar karşısında susup hayrete bürünür. İlâhî sırlara âşinâ olanlar varlık perdesini ortadan kaldırmaz, şeş cihetten görünen varlıkların aslında vahdetten meydana geldiğini, kesrette kaybolmadan vahdetin deryâsına dalmak gerektiğini vurgulamaktadır. Samîmî olanlar gaflet ve perişanlıklarına pişman olurlar. Hak ve hakikati göremeyenler ise nice zahmet ve sıkıntılara maruz kalır.

Dipnot

* Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

1. Osman Hulûsî-i Dârendevî, *Dîvân*, s. 225.

2. Dârendevî, *Dîvân*, s. 234.

3. Vahdet-i feyz-i vücûdu hak-şinâs olan dilin

Bu mezâkın âşinâsı vuslat-ı dil-dâra bend. Bkz. Dârendevî, *Dîvân*, s. 38.

4. Dârendevî, *Dîvân*, s. 375.

5. Dârendevî, *Mektûbât*, s. 16.

6. Dârendevî, *Dîvân*, s. 89.

O Şehir Bir Yanık Trk Şimdi

Asırlık bir virde durmuŐ,
Güvercin gŐs kubbeler.
Can sırrına mühür vurmuŐ,
AŐzı kilitli türbeler.

Misafiri hastır ama
Vrisleri taŐa benzer,
TaŐın baŐrındaki yara
Gözden düşen yaşa benzer.

GŐe uŐurmuŐ huzuru,
UŐurumda ipsiz Şehir;
Zamanın ksz dizinde
AŐlıyor sahipsiz Şehir.

Mimarını beklemekte
Boynu bükük Őadırvanlar,
Ancak bu Őheser hüznü
Bir Sinan, bir Fatih anlar.

NakŐettirmiŐ bu gerŐeŐi
Mermerlere tarih dede,
Bir yanık türküdür Şimdi
Su yetimi eŐmelerde...

Bestami YAZGAN

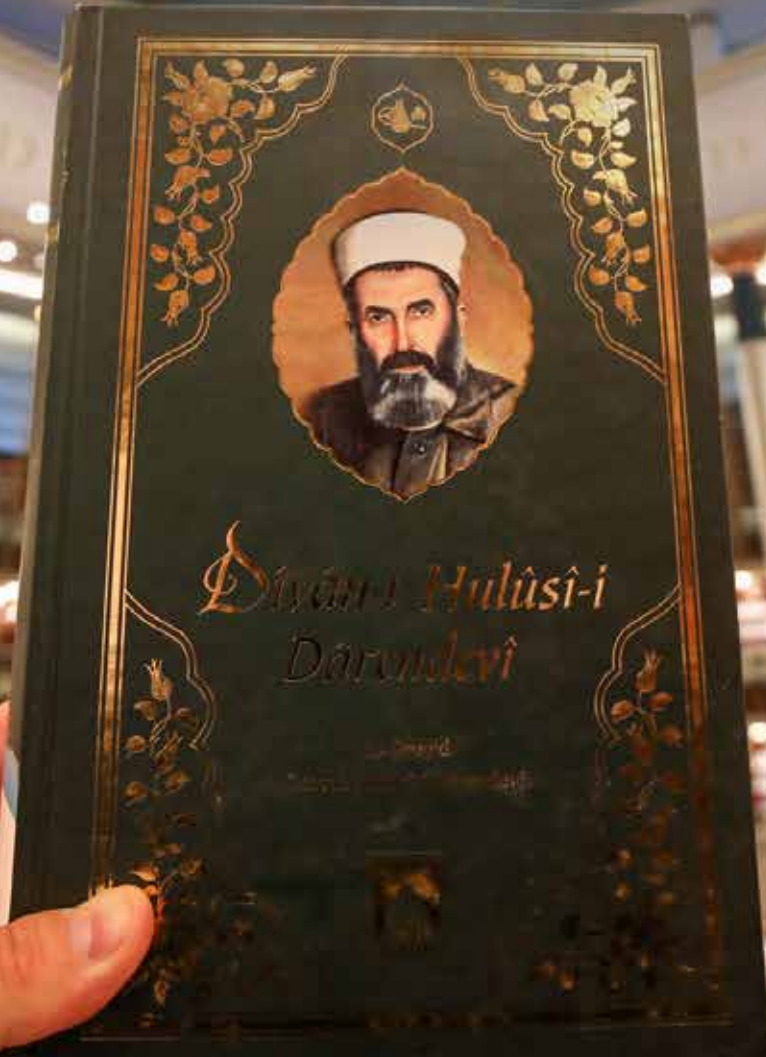

Vedat Ali Tok ile Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî Konulu Röportaj

“Osman Hulûsi Efendi, Dîvân edebiyatı tarzında yazdığı şiirlerle usta şairlerimizden en fazla Fuzulî ve Şeyh Galip’i hatırlatır. Bazı şiirlerinde ise Yunus Emre, Aziz Mahmud Hüdayî, Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretleri’nin üslubu sezilir.”

Mükemmel bir dîvân eseri ortaya koyan Osman Hulûsi Efendi'yi edebî ve sanat yönünden nasıl değerlendirirsiniz?

Osman Hulûsi Efendi'nin şiirlerine bakıldığı zaman halk edebiyatının da güzel örneklerini görürüz ancak daha çok Dîvân edebiyatına ait hususlar dikkat çekmektedir. 20. asır şairi olmasına rağmen bir Dîvân şairi gibi aruz vezniyle, Dîvân edebiyatı nazım tür ve şekillerini kullanarak şiirler yazmış. Tabii ki sadece şekilde kalmamış yüzyılların birikimi olan eski, klasik edebiyatın mazmunlarını, mecazlarını, metaforlarını kullanmış. Osman Hulûsi Efendi, Dîvân edebiyatı tarzında yazdığı şiirlerle usta şairlerimizden en fazla Fuzulî ve Şeyh Galip'i hatırlatır. Onları kendine örnek aldığı zannediyoruz. Bazı şiirlerinde ise Yunus Emre, Aziz Mahmud Hüdayî, Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretleri'nin üslubu sezilir.

Hulûsi Efendi, dîvân şiirinin her türlü mecazını, sembollerini, mazmunlarını, teşbihlerini bilmekte ve onları şiirlerinde kullanmaktadır. Hatta kullandığı kelimeler, terkipler bile zamanına değil en az yüz yıl geçmişe aittir. Bunun, şiirlerine bakıldığı zaman, abartılı bir hüküm olmadığı görülecektir. Bir örnek olması açısından şu dörtlüğü hem kullanılan kelimeler hem de sanat açısından değerlendirmek isteriz:

Düşdüm ayakdan tut elim

Sun bir piyâle sâkiyâ

Firkatle lâl oldu dilim

Rahm et bu hâl sâkiyâ

Burada "ayak" kelimesi tevriyeli kullanılmıştır, ilk okunuşta "ayak" kelimesinin "ayak üzeri durmak" anlamı akla gelmesine rağmen şairin "aşk şarabının içinde bulunduğu kadeh"i kastettiği anlaşılır. Zira şair sâkîden yardım istemektedir. Tasavvuf dilinde sâkî, aşk şarabını sunan mürşittir. Ayak, piyale, saki kelimeleri bir sebep dolayısıyla bir arada kullanıldığı için, yine el ayak keza piyale-lâl kelimeleri bir arada kullanıldığı için de tenasüp sanatı vardır.

Eski şiirimizde ve şairlerimizde en fazla dik-

Özgeçmiş

Eğitimci, yazar. 20 Nisan 1966, B. Karamanlı / Pınarbaşı / Kayseri doğumlu. Namık Kemal İlkokulu, 50.Yıl Dedeman Ortaokulu, Kayseri Lisesi, Erciyes Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü mezunu. Edebiyat öğretmenliği yaptı ve bu arada yüksek lisansını tamamladı.

İlk ürünü 1981'de Kayseri Anadolu Haber gazetesinin kültür sayfasında, sonraki yıllarda Berceste, Somuncu Baba, Erciyes, Yeniden Diriliş adlı dergilerde yayımlandı. Türkiye Yazarlar Birliği üyesidir.

Eserleri (Araştırma-İnceleme):

Türk Şiirinde Hz. Muhammed (1997), Şiir Terimleri Nazım Tür ve Şekilleri (1999).

Her Dem Taze Beyitler (2014)

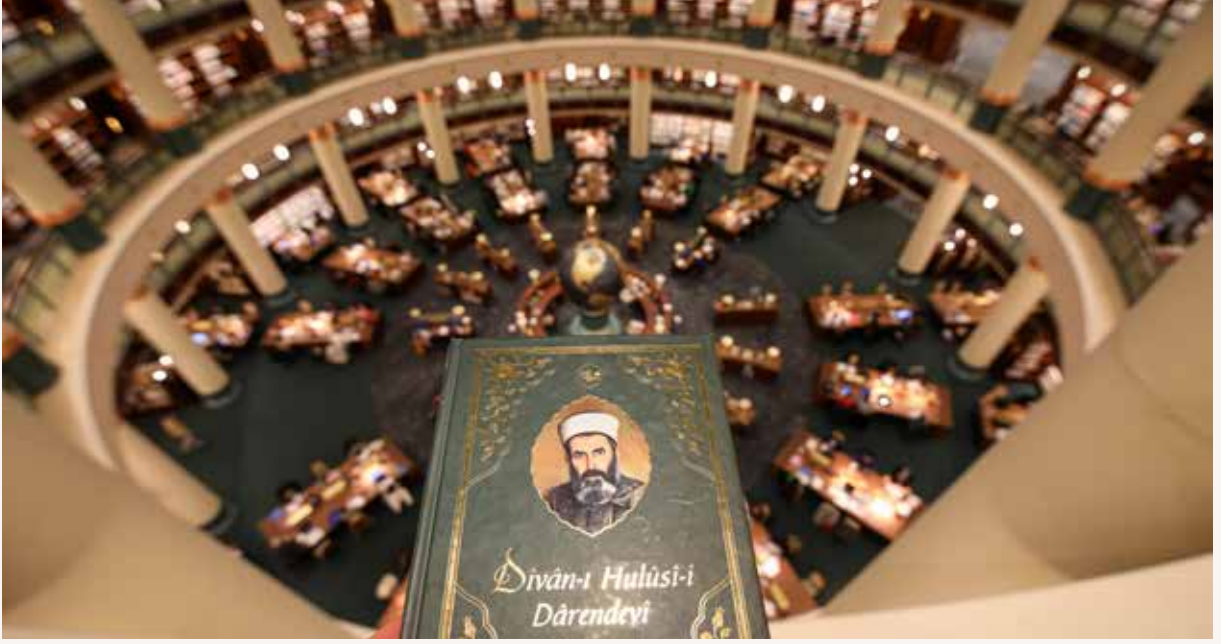
Kadı: Kadı Burhaneddin Romanı (2016)

Eskimeyen Türk Edebiyatı Üzerine Mülâkatlar (2014)

Edebi Sanatlar Ansiklopedisi (2011)

Kayseri Lisesinden Nura Koşanlar (2015)

Semender (2017)

katimizi ve ilgimizi çeken hususlar şairlerin bir beyite hatta bir mısraa birkaç anlam derinliğini sığdırabilme, bir kelime ya da bir terkipte çoklu anlam çağrışımları yapabilme, kelimelerin değişik anlamlarından faydalanarak okuyucuyu şaşırtma, hayran bırakma kabiliyetleridir. Şairlerimiz eski alfabenin kullanıldığı dönemlerde kelimelerin sesleri yanında şekillerinden de ustaca faydalanmışlardır.

Mesela Dîvân şairleri eski alfabeyle bakarak harflerin şekilleriyle insanların çeşitli hâl ve hareketleri hatta ömürlerinin devreleri arasında ilişki kurmuş, bunu da şiirlerine ustaca yansıtmışlardır. Mesela elif harfi gençliği simgeliyor. Dimdik, fidan gibi... Dal, iki büklüm beli ile bir ihtiyara benzetilmiş. Mim ise artık yerlere eğilmiş, kemale kavuşmuş bir pîr-i faninin timsalidir. Yine bu harflerden gidecek olursak elif, namaz ibadetinde kıyamı, dal rükuyu, mim ise sücudu temsil eder, bu harfleri yan yana getirdiğimiz zaman da âdem ya da adam ismi, kavramı çıkar. Dîvân şairlerimizden Necatî bir beytinde şöyle diyor:

*Ş'ol elif-bâlâ görüb ben kâmeti dâl olmuşu
Yanına aldı cihân içinde bir âd eyledi*

O, elif harfi gibi dümdüz boylu güzel, benim

gibi beli dal gibi bükülmüş birini yanına alarak adam yerine koydu. Hiçbir hususiyetim yok iken bir adım sanım oldu. Bu beyitteki elif ve dal harflerini yan yana getirdiğimiz zaman ad kelimesi ortaya çıkıyor.

Dîvân edebiyatında böyle harflerle ilgili yüzlerce örnek bulmak mümkündür. Osman Hulûsi Efendi de bir şiirinde şöyle der:

*Havf-ı Rabbânî düşüp yaksın ol dâğ ile içini
Elif-i zîbâ iken servi boyu[n] dâl ol*

Allah korkusu düşüp o ateşle içini yaksın; servi boyun güzel bir elif gibiyken, dal harfi gibi olsun. Burada dal harfi boyun eğmeyi, katlanmayı, meşakkate sabretmeyi simgelemektedir.

Osman Hulûsi Efendi'nin, ebeveyni, hususi merakı ve okuduğu kitaplar onu, 20. yüzyılda Dîvân edebiyatı geleneğini sürdüren 3-5 kişiden biri durumuna getirmiştir.

Dîvân edebiyatı deyince ne anlaşılmalı, ne zamanları aklımıza getirmeliyiz? Bu edebiyatın ayırt edici özelliklerini özetleyebilir misiniz?

Dîvân edebiyatı, Klasik Türk edebiyatı, Eski Türk edebiyatı, Yüksek Zümre edebiyatı, Saray edebiyatı gibi isimlerle anılan bu edebî dönem

aslında hemen hemen hiçbir adlandırmaya uymaz, hele Saray edebiyatı gibi adlandırmalar bu edebiyatı gerçekte hiç anlayamamış insanların yapacağı bir adlandırma olmuştur.

Yaygın ismiyle Dîvân edebiyatı 13. asırdan itibaren gelişen 19. yüzyılın ortalarında ömrünü tamamlayan ancak günümüze kadar bu geleneği sürdürme çabalarında olan şairlerle hatırladığımız bir edebî dönemin adıdır. Daha çok dinî ağırlıklı ancak hemen her konuda ve türde verilen eserlerle zenginleşen bir tarihe sahiptir. O yüzden, söyleniş bize sevimli gelmesine rağmen, sadece şiir türünü çağrıştıran Dîvân edebiyatı isimlendirmesi bile yanlıştır. Fakat biz, millet olarak nesirden ziyade nazma meyilli olduğumuz için bu tanımlamaya daha sıcak bakıyoruz. Şiire bütün bir Türk tarihinde, nesirden daha fazla önem verdiğimiz, ilgi duyduğumuz bilinen bir gerçektir. Nitekim nazım sahasında gerçek anlamda klasik bir edebiyat meydana getirdiğimizi rahatlıkla söylemek mümkündür. Şairlerin âdeta gizli bir antlaşma ile oluşturdukları mazmunlar, mecazlar sayesinde uzun uzun anlatılması gereken bir hadise, bir kavram, bir hatıra, bir duygu, bir telmih, bir terkip hatta bir kelime ile öz bir şekilde dile getirilmektedir.

Mesela Osman Hulûsi Efendi'nin Dîvân'ında yer alan şu birkaç beyitte Hz. İsa'nın ölümlere can verdiğine dair işaretler var ancak dikkat edilirse bu hadise anahtar kelimelerle, telmih yoluyla öz bir şekilde dile getiriliyor:

Şol şehd-leb ile gele güftâra açıp fem Zâil ola her gam

*Cân bahş ede mevtâlara mânend[e]-i İsâ
Enfâs-ı Mesîhâ*

Çeşme-i âb-ı hayât yâhûd Mesîhâ'dır lebin

Rûh-ı hikmet nefh olur şîrîn makâlinden senin

İslâm Ansiklopedisi'nde Rûhu'l-Kudüs için şöyle bir bilgi vardır: Rûhu'l-kudüs tabiri Kur'ân-ı Kerîm'de üçü Hz. İsâ (el-Bakara 2/87, 253; el-Mâide 5/110), biri Kur'ân'la (en-Nahl

“Hulûsi Efendi, dîvân şiirinin her türlü mecazını, sembollerini, mazmunlarını, teşbihlerini bilmekte ve onları şiirlerinde kullanmaktadır.”

16/102) ilgili olan dört âyette geçmekte, dördünde de Cebrâil kastedilmektedir. Hz. İsa hakkındaki âyetlerde onun Rûhu'l-kudüs ile desteklendiği, Nahl Sûresi'nde (16/102) ilâhî vahyin Rûhu'l-kudüs vasıtasıyla indirildiği bildirilmektedir. Kur'ân'da ruh kavramı “er-rûh” şeklinde tek başına kullanıldığı gibi değişik terkiplerle Allah'a nisbet edilerek veya rûhu'l-kudüs, er-rûhu'l-emîn gibi tabirlerle Cebrâil, ilâhî vahiy, ilâhî vahiy olarak İncil, Kur'ân ve Hz. İsa için kullanılmıştır.

Bu açıklamaya şu beyti zikredeceğimiz için ihtiyaç duyuyoruz:

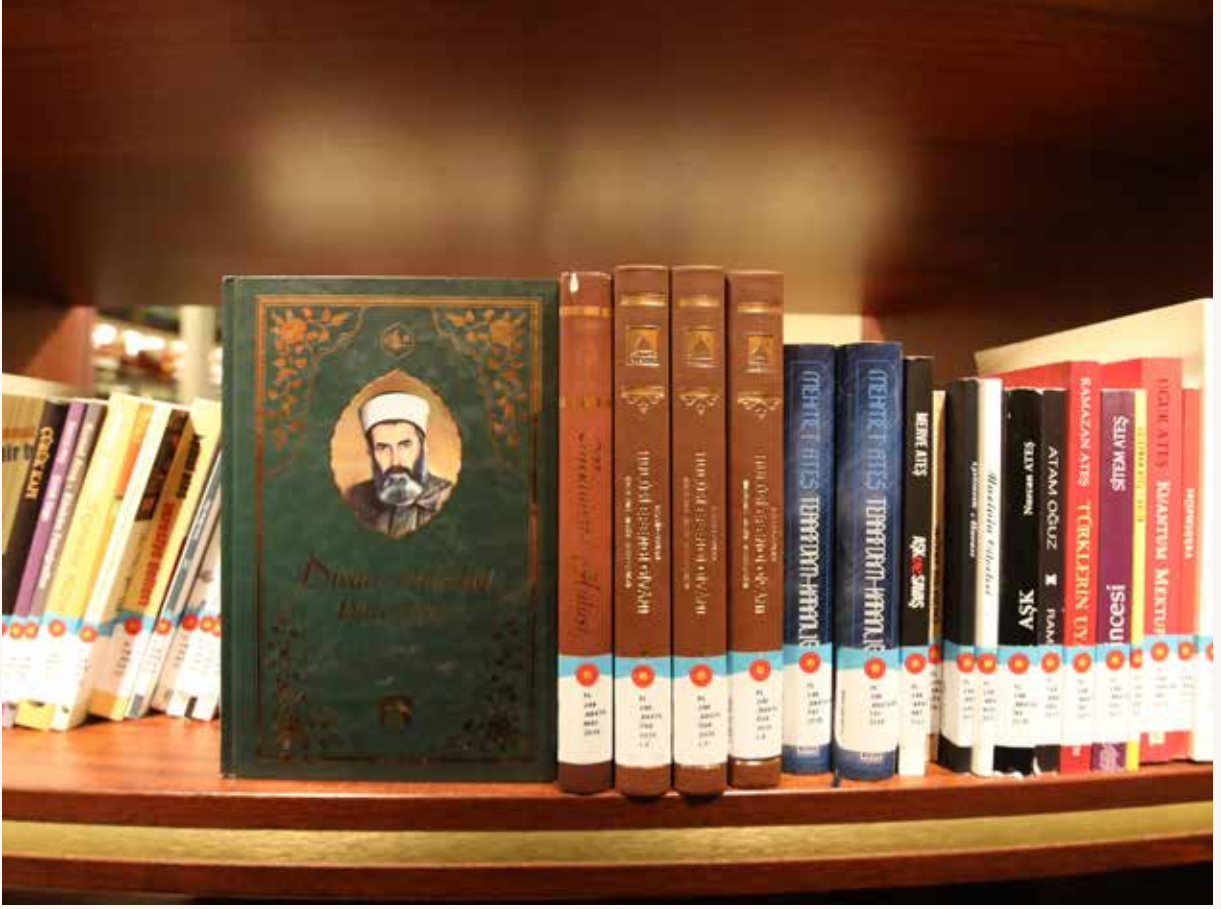
*Rûhu'l-Kudüs şol nefhadır kim ölümler kıla diri
Ol Rûh-ı Kuds'üm ki dirilmiş râz-ı pinhân olmuşam*

Hocam eski edebiyatımızı anlamak her yığidin harcı değil, diyebilir miyiz? Çünkü bu edebiyattan anlamak hele de zevk alabilmek için belirli bir bilgi birikimine, kültüre ihtiyaç var.

Elbette öyle. Eski edebiyatımız için biraz önce isimlendirme bahsinde zikrettiğimiz yanlış da olsa “Yüksek Zümre Edebiyatı” adlandırmasının sebebi, bu edebiyatı anlamak için belirli bir kültür seviyesi gerektirdiği gerçeği olabilir. Mesela bizim en meşhur şairlerimizden Fuzulî'nin şu

*Bu gamlar kim benim vardır bâirin başına koysan
Çıkar kâfir cehennemden güler ehl-i azap oynar*

(Benim öyle dertlerim var ki bu dertleri bir devenin sırtına koysanız kâfirler cehennemden çıkar; azap ehli de gülüp oynamaya başlar.)

“Şairlerin âdeta gizli bir antlaşma ile oluşturdukları mazmunlar, mecazlar sayesinde uzun uzun anlatılması gereken bir hadise, bir kavram, bir hatıra, bir duygu, bir telmih bir terkip hatta bir kelime ile öz bir şekilde dile getirilmektedir.”

beytindeki anlamı tam anlamıyla çözebilmek için Kur’ân-ı Kerim’i okumak, onun en azından mealini bilmek gerekiyor. Şöyle ki;

Mesela Müslümanların cezasını çektikten sonra çıktıkları gibi kâfirler de cehennemden çıkacak mıdır? Azap ehli niçin gülüp oynayacak? Bütün bu sorular ister istemez ana kitabımıza müracaat etmeyi gerektiriyor. Bunun için bâir (deve), cehennem, kâfir gibi anahtar kelimelerle Kur’ân-ı Kerim’e baktığımızda şu âyet çı-

kıyor karşımıza: A'râf Sûresi Sûresi 40. âyette; “Âyetlerimizi yalanlayanlar ve o âyetlere uymayı kibirlerine yediremeyenler var ya, onlara göklerin kapıları açılmaz. Onlar, deve iğne deliğinden geçinceye kadar cennete de giremezler! Biz suçluları işte böyle cezalandırırız.” buyruluyor.

Âyette, devenin iğne deliğinden geçmesi nasıl imkânsız ise inkârcılara göğün kapılarının açılması ve cennete ulaşmaları da öylece imkânsızdır, ifadesine yer veriliyor. Böylece devenin iğne deliğinden geçmesi nasıl imkânsız bir şey ise inkâr edenlerin, kâfirlerin cennete girmesi de o kadar imkân dışı olduğunu anlıyoruz. Fuzulî, burada elbette okuyucusuna dinî bir tebliğde bulunmuyor ama üzerindeki çilenin yoğunluğunu ifade etmek için söz oyununa başvuruyor. Benim çilelerim devenin sırtına yüklense deve o kadar zayıflar ki adeta ipliğe döner ve iğne deliğinden geçer, diyor. Deve iğne deliğinden geçerse Kur’ân’daki âyet gereği imkânsız olan da gerçekleşir yani kâfir cehennemden çı-

kar, cennete girme hevesiyle azap ehli de sevincinden güler, oynar. Burada kelimelerin hiçbiri gereksiz yere kullanılmamış. Şair ne büyük bir ıstırap içinde olduğunu ifade etmek için çektiği çileyi aynı zamanda cehennem ve azap kelimeleri ile bir manzara çiziyor okuyucusuna.

Hulûsi Efendi'ye ait aşağıdaki beyitte Karun gibi para, mal sahibi olmak eleştirilirken Kur'ân-ı Kerim'in Kasas Sûresi, 76. âyetinde bahsedilen Karun kıssasına telmihte bulunulmuştur:

*Mekteb-i ilm-i ledünnîden okuyup ârif ol
Yığma şo'l Kârûn-veş dînârî dînâr üstüne*

Yine Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî'de:

*Kûşe-i vahdetimiz halvetimiz yâr iledir
Sarmışız sînemize vuslatımız yâr iledir*

*Sorma zâhidlere bilmez "len terânî" sırrın
Tûr-ı Eymen'de nihân sohbetimiz yâr iledir*

*Okuduk Mushaf-ı hüsnündeki "ev ednâ"yı
Ol sebebden nazar-ı rü'yemiz yâr iledir*

beyitlerinde önce A'raf Sûresi 143. âyetteki Hz. Musa'nın (a.s.) Allah (c.c.) ile konuşması ve niyazi, sonrasında âdeta kendisini dünyada değil de âhîret ve cennet hayatına kavuştuğunu zannettiği zamanı anlatmış ve Hz. Musa'nın Allah (c.c.) ile Tur Dağı'ndaki konuşmasını iktibas yoluyla vermiştir. Ayrıca Necm Sûresi'nin 9. âyetinde Mirac Gecesi'nde Allah (c.c.) ile Peygamberimiz (s.a.v.)'in arada vasıta olmaksızın görüşmeleri; "İki yay aralığı kadar, hatta daha yakın oldu." şeklinde belirtilmektedir. Osman Hulûsi Efendi bu âyetten iktibas yoluyla yârin güzel cemalini seyrettiğini ve ona yakın olduğunu ifade etmektedir.

Dîvân edebiyatını dinî unsurların ağırlıkta olduğu bir dönem olarak değerlendirmek doğru mudur?

Arap ve Fars edebiyatları da dâhil, dünyanın hiçbir edebiyatında Türk edebiyatında olduğu kadar dinî unsurların edebiyatla mezcedildiğini göremeyiz. Klasik bir eser hazırlanırken bu,

çoğu zaman din dışı bir konu diyelim ki bir ders kitabı, herhangi bir ilimle ilgili öğretici bir metin, bir aşk mesnevisi dahi olsa mutlaka en başta besmele, Allah'a hamd, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e salavat, ashabına selâm ve hürmet ifadeleriyle eserin sonunda Allah'a şükür cümlelerini görürüz. Dinî eserlerde ve bazı edebî türlerde ise bunların zirveye ulaştığına şahit oluruz.

Edebiyatımızda münacatlar, tevhidler, naatlar çok meşhur olmuş, bu yüzden bugün, her tür, başlı başına birer inceleme konusu haline gelmiştir. Osman Hulûsi Efendi'nin Dîvân'ında da bu türün örneklerini görmek mümkündür. Güzel bir naat örneğiyle bitirelim:

Dürr-i şehvâr-ı risâletdir Muhammed Mustafâ

Tâc-ı Levlâk-i hilâfetdir Muhammed Mustafâ

Perdedâr-ı harem-i hâsıdurur Cebrâil

Mazhar-ı nûr-ı nübüvvedir Muhammed

Mustafâ

Zât-ı Hak Sultân-ı Kevneyn söylemişdir zâtına

Enbiyâ ser-hayline tâc-ı risâletdir

Muhammed Mustafâ

Mu'cizâtıdır zuhûrunun serâser kâinât

Mebde-i kevn ü mekân-ı tamâmetdir

Muhammed Mustafâ

Çâr yârı çâr erkânıdurur İslâm'ın

Sıdk u adl ü hilm ü ref'etdir

Muhammed Mustafâ

Mâhasal dergâhının kemter Hulûsî bendesi

Redd kılmaz kimseyi kân-ı mürüvvedir

Muhammed Mustafâ

Dipnot

*Öğr. Gör. Ş. Hamideddin TEKTAŞ, Kilis 7 Aralık Üniversitesi

Münâfıkların Nifak Hareketlerine Karşı Dikkatli Olmak

“Nifak ehlinin kalplerinde tasdik bulunmadığı için itikâdî açıdan kâfir hükmündedirler ve cehennemde ebedî olarak kalacaklardır. Onları cehennemde ebedî kılacak olan; Allah'ı, Rasûl'ünü, O'nun getirdiklerini ve âhireti yalanlama tarzındaki küfürleridir.”

Hicretin 6. yılı... Hz. Peygamber (s.a.v.) Müstalikoğullarının Medine'ye baskın düzenlemek için asker topladıkları haberini alır. Yapılan araştırma neticesinde olay doğrulanır. Bunun üzerine Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) bin kişilik bir Müslüman ordu ile Müstalikoğulları topraklarına hareket emri verir. Amaç düşmanın bu niyetini fiiliyata geçirmeden yerinde etkisiz hâle getirmektir.

İslâm ordusuna ganîmet elde etmek niyetiyle çok sayıda münâfık da katılır. Bununla birlikte onların asıl amacı her zaman olduğu gibi bu gazvede de Müslümanlar arasına fitne ve fesat tohumları ekerek onları birbirine düşürmektir.

Hz. Peygamber (s.a.v.), düşman ordusuyla Müreysi Kuyusu'nun başında karşılaşır. İslâm ordusunu görünce düşman ordusu dağılır. Peygamber Efendimiz kalanları önce İslâm'a davet eder, bu daveti kabul etmeyince onlara karşı savaş açar. Kısa bir süre sonra Müslümanlar zafere ulaşır ve çok sayıda ganîmet elde eder.

Savaş bittikten sonra Müreysi Kuyusu'ndan su alma konusunda bir Muhâcirle, bir Ensar arasında münâkaşa çıkar. İş kavgaya dönüşür. Ensar'dan olan Müslüman; "Ey Ensar, yetişin!" Muhâcirlerden olan Müslüman da: "Ey Muhâcirler, yetişin!" diye seslenince, Hz. Peygamber (s.a.v.) bu olaya müdâhale eder ve olayı barışçı bir şekilde sonlandırır. Bu ortam tam da münâfıkların arayıp bulamadığı, fitne ateşinin alevlendirilmesine uygun bir ortam olarak görülür. Münâfıkların reisi Abdullah b. Ubey bu olayı kendi lehlerine çevirmek ve Müslümanlar aleyhine fitne kazanının altını ateşlemek amacıyla kışkırtıcı söylemlerde bulunur.

Ubey, "Şu Muhâcirlere bakınız. Bizim yardımlarımızla geçinen bu insanlar şimdi bizi aşağılıyorlar. Bunlara yardım etmeyiniz de Muhammed'in çevresinden dağılıp gitsinler. Hele bir Medine'ye dönelim. Oradan güçlü olanlar (Ensar), zayıf olanları (Muhâcir) çıkaracaktır." şeklinde kışkırtıcı konuşmalar yapar. Onu dinleyenlerden Erkam b. Ziyâd, Abdullah

"Mü'min yapmadığı ve yaşamadığı şeyleri söylememeli, sözüyle davranışları birbiriyle çelişmemelidir."

b. Ubey'in bu sözlerini Hz. Peygamber (s.a.v.)'e aktarır. O da Ubey ve avanesini sorgulamak için çağırır, ancak onlar yeminlerini kalkan yaparak böyle bir söz söylemediklerini iddia ederler. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in onların doğru söylediklerine inandığını gören Erkam b. Ziyâd, kendisinin yalancı konumuna düşmesi karşısında çok üzülür ve derin bir sessizliğe bürünür. Kısa bir süre sonra Münâfıkûn Sûresi iner ve Erkam b. Ziyâd'in haklılığını ve doğruluğu ortaya çıkarır.

Kur'an-ı Kerim'de müstakil bir sûre olan "Münâfıkûn" adını taşıyan bu sûrede ve diğer muhtelif sûrelerde münâfıkların özelliklerinden

bahsedilir. Bilindiği gibi, İslâm toplumlarında münâfıkların İslâm'a ve Müslümanlara verdiği zarar, kâfirlerden daha çoktur. Çünkü kâfirler, İslâm'a ve Müslümanlara açıktan düşmanlık yaparken, münâfıklar ise, dine bağlı bir Müslüman rolüyle mü'minleri aldatır ve İslâm'ı içerden sinsiçe yıkmak için çalışır. Bu uğurda her türlü renge boyanır, her türlü maskeyi kullanır ve entrikalar içerisine girer. Bundan dolayı Kur'an'da münâfıkların komplo ve hilelerine sık sık dikkatler çekilmekte ve Müslümanlar tedbirli olma konusunda uyarılmaktadırlar. Münâfıklardan bahseden bazı âyetlerde, onların inanmadıkları hâlde inanmış göründükleri, ağızlarıyla kalplerinde olmayan şeyleri söyledikleri ve böyle kimselerin cehennemde en alt tabakasında olacakları bildirilmiştir. Hadislerde ise yalan söylemek, sözünde durmamak, emânete ihânet etmek gibi münâfıkların yaptığı bazı kötü amellerden bahsedilmiştir.

Münâfıkların fiili olan nifak, bir yönden İslâm'a girip, bir başka yönden İslâm'dan çıkmak mânâsına gelir. Bir başka ifade ile dıştan Müslüman görünmek, içten ise, Allah'ı, Rasûl'ünü ve onun getirdiklerini yalanlamaktır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de, *"İnsanlardan, inanmadıkları hâlde, 'Allah'a ve âhiret gününe inandık.' diyenler de vardır."* hükmü, nifakın dil ile ikrar olup, kalp

ile tasdik olmadığını anlatması bakımından dikkat çekicidir. Bu bir küfür çeşididir. Dolayısıyla, nifak ehlinin kalplerinde tasdik bulunmadığı için itikâdî açıdan kâfir hükmündedirler ve cehennemde ebedî olarak kalacaklardır. Onları cehennemde ebedî kılacak olan; Allah'ı, Rasûl'ünü, O'nun getirdiklerini ve âhireti yalanlama tarzındaki küfürleridir.

Dinî bir terim olarak münâfık, kalbinde nifak hastalığı taşıyan, diliyle imanını açığa vurup, buna karşılık kalbinde küfrü sâbit olan kimseye denir. Nifak ikiye ayrılır. Bunlardan ilki, itikâdî nifaktır. Küfür kapsamına girer. Bu tür münâfıklık insanı dinden çıkarır. Bu sınıfa girenler, inanmadığı hâlde inanmış gibi görünürler, kalplerinde küfrü gizledikleri hâlde ağızlarıyla Müslümanları kandırmak adına inandıklarını söylerler. Kur'an-ı Kerim'de, *"İnsanlardan öyleleri vardır ki inanmadıkları hâlde, 'Allah'a ve âhiret gününe inandık.'" derler ve "Ağızlarıyla kalplerinde olmayan şeyi söylerler."* âyetlerinde itikâdî nifaktan bahsedilmektedir. Ve yine *"Doğrusu ikiyüzlüler, ateşin en aşağı tabakasındadırlar."* âyetine göre münâfıklar kâfirlerden daha ağır cezayla karşılaşacaklardır.

Diğeri ise amelî nifaktır. Bundan maksat, kalbinde küfür olmaksızın, münâfıkların haslet-

lerinden birisini işlemektir. Amelî nifakın, bazı rivâyetlerde dinî emirlerin yapılmasında gevşeklik yapan mü'minler için kullanılması, her nifakın küfür anlamı taşımadığını gösterir. Böyle bir nifak, kişiyi dinden çıkarmaz, ancak kişiyi iman konusunda büyük bir tehlike ile karşı karşıya getirebilir. Onun için mü'min yapmadığı ve yaşamadığı şeyleri söylememeli, sözüyle davranışları birbiriyle çelişmemelidir. Nitekim bir rivâyette amelî nifakın alâmetleri şöyle sayılmıştır: *"Münâfiğin alâmeti üçtür. Konuştuğu zaman yalan söyler, söz verdiği sözünde durmaz, kendisine bir şey emânet edilince emânete ihânet eder."* Bu ve benzeri hadislerde belirtilen davranışlar Müslümanlarda da olabileceğinden dolayı amaç bu özellikleri taşıyan kimselerin itikâdî anlamda münâfık olduğunu söylemek değil, kalbinde iman olan kimseleri münâfıklara benzemekten uzaklaştırmaktır.

Öte yandan, kalbinde küfrü bulunan kimsenin, kâfir veya münâfık olması, âhirette değişik bir durum ortaya çıkarmayacaktır. Farklılık ancak dünyadaki hükümlerde olacaktır. Nitekim Ehl-i Sünnet inancının itikatta iki mezhebini temsil eden Eş'arîler ve Mâtürîdîler, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Allah'tan getirdiklerini diliyle ikrar eden kimsenin lügat ve örf yönünden mü'min adını alacağı ve zâhirine bakılarak imanla ilgili hükümlerin kendilerine uygulanacağı hususunda görüş birliğine sahiptirler. Tartışma konusu, dünyada münâfiğe uygulanacak hükmün ne olacağı konusundadır.

Münâfık dünyada mü'min gibi mi yoksa kâfir gibi mi muâmele görecektir?

Mâtürîdîler, dünyada zâhire göre hükmedilmesinin gerekli olacağını ileri sürerek, münâfıkın dünya hükümlerinde Müslüman gibi olduğunu söylemişlerdir. Kelime-i şehâdeti dille söylemek, imana bir kılavuzluktur. Böylelerinin beyanı, ifadelerinin içeriğine bağlı olarak zâhirî hükümleri geçerli kılar. Çünkü biz, işin iç yüzünü bilme imkânına sahip değiliz. Bu duruma göre kalbiyle tasdik etmeyip diliyle ikrar eden, hareket ve tavırlarıyla da Müslüman olduğunu yansıtan münâfık,

bir Müslüman gibi miras alır, mirasçı olur, Müslüman bir kadınla evlenebilir ve öldüğünde Müslümanların kabristanına defnedilir. Fakat böyle bir kişi âhirette kâfirler gibi muâmele görecektir.

Eş'arîler, kalbi ile tasdik ettiği hâlde dili ile ikrar etmeyen kimsenin mü'min olduğunu, buna karşılık, diliyle ikrar edip de kalbiyle tasdik etmeyenlerin ise, münâfık olduğunu söylemişlerdir. Hicrî 4. yüzyılda yaşamış olan Eş'arî Kelam bilgini Bâkîllânî ise, münâfiğin imanını, mecâzî iman olarak isimlendirir. Ona göre, iman edilecek şeyleri kalbiyle yalanlayan, diliyle Allah'ın birliğini kabul eden ve İslâm'ın gereği olan bir takım davranışları yerine getiren hakîkî mü'min olmasa da mecâzî anlamda mü'mindir. Dolayısıyla, münâfıkta varolan mecâzî iman, dünya hükümleri konusunda münâfiğin mal ve canının helâl olmasını engeller. Çünkü o, zâhir yönüyle mü'mindir, Allah katında ise mü'min değildir. Bu noktada Bâkîllânî de Matürîdîler gibi düşünür.

Sonuç olarak, görüleceği gibi, imanın ve nifakın aslı, kalple ilgilidir. Söz ve davranışlar, kalpteki aslın delilleridir. Kalpte gizli olan şey, insanlarca bilinemediğinden, dünyada söz ve davranışlara göre hüküm vermek gerekecektir. İslâm toplumlarında ortaya çıkan nifak hareketlerinin fert ve toplum üzerinde olumsuz etkileri vardır. Bunun itikâdî ya da amelî olması fark etmez. Bir defa itikâdî nifak insanı, dinden çıkarır. İnsan vicdanında derin sarsıntılar meydana getirir. Her ne kadar amelî nifak dinden çıkarmasa da ahlâkî anlamda ikiyüzlü hareket etmek, insanda şahsiyet gelişimini olumsuz yönde etkiler. Bu mânevî hastalık, toplum bireyleri arasında güvensizlik doğuracağı gibi, toplumsal bağların çözülüp gevşemesine ve bir arada yaşama kültürünün yara almasına sebep olur. Dolayısıyla bir inanç hastalığı olan nifakın eğitim yoluyla tedavi edilmesi gerekir. Bundan da bütün Müslümanlar sorumludurlar.

Dipnot

**Prof. Dr. Ramazan ALTINTAŞ, Selçuk Üniversitesi*
Yazının geniş dipnotlarını web sitemizin makaleler bölümünde bulabilirsiniz.

Has Bahçenin Gülleri

Cennet kokusu taşır
Has bahçenin gülleri
Rûhumuza ulaşır
Has bahçenin gülleri

Hepsi de rengârenktir
Top top hevenk hevenktir
Tam da rûhuma denktir
Has bahçenin gülleri

Burcu burcu rahmettir
Tükenmez berekettir
Boram boram Ahmet'tir
Has bahçenin gülleri

Gönül gönül gezerler
İçimizi bezerler
Sevgimizi sezerler
Has bahçenin gülleri

Sanki bir insan yüzü
Sanki bir ceylan gözü
Sanki bir kalbin izi
Has bahçenin gülleri

Saflığın simgesidir
Güzelin öznesidir
Cennetin müjdesidir
Has bahçenin gülleri

Katmer katmer açılır
Rûhumuza saçılır
Dikeninden kaçılır
Has bahçenin gülleri

Gonca gonca göverir
Birbirine renk verir
Dünyâya âhenk verir
Has bahçenin gülleri

Onsuz yüzümüz gülmez
Hiçbir şey mutlu kılmaz
Hazanda bile solmaz
Has bahçenin gülleri

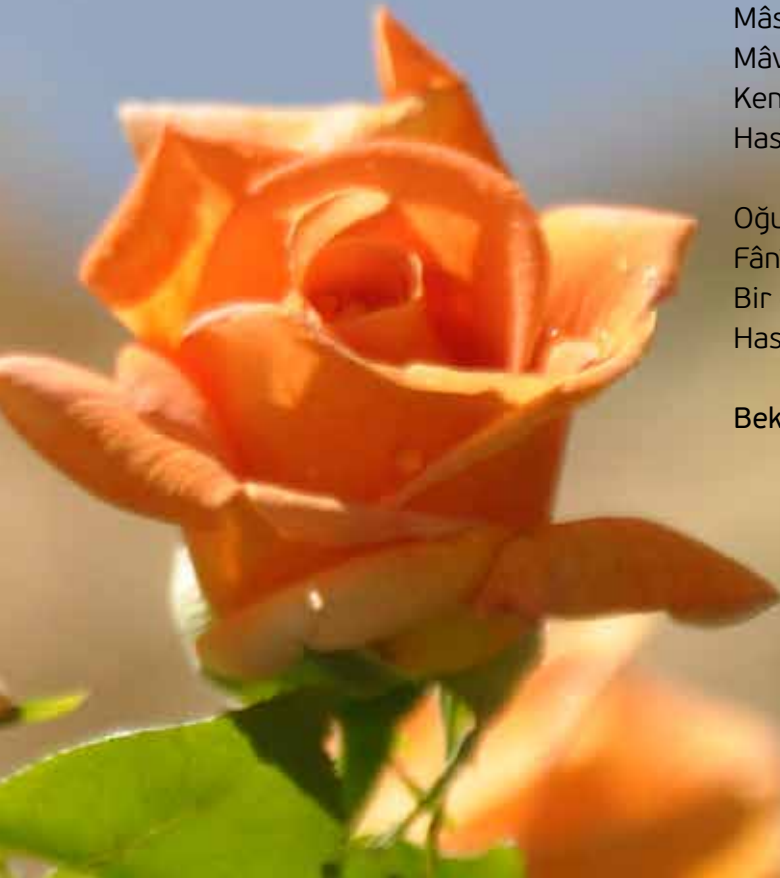
Dâim huzûru eler
Sessizliği heceler
Güzelliği besteler
Has bahçenin gülleri

Hülyâya o daldırır
Uykudan o kaldırır
Gönlümü o doldurur
Has bahçenin gülleri

Mâsivâyı bitirir
Mâverâyâ götürür
Kendimize getirir
Has bahçenin gülleri

Oğuz der, sevgim güle
Fânîlik güle güle
Bir gün bana da güle
Has bahçenin gülleri...

Bekir OĞUZBAŞARAN

هَرِّبْ زَادِيكَ هَكَتَبِيْدِيْ كَبِرْ طَلَبِ اَيْلِيْ

كِرْعَاقْلِيْ اَيْسِيْكَ اَدْمُر اَيْدِيْ اَدْمِيْ صَحْبِيْ

Sohbet Mektebinde Edep Dersi Okumak

“Her bir edebın mektebidir gir taleb eyle
Ger âkıl isen âdem eder âdemi sohbet”

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi (k.s.)

Tasavvufî sohbetler, bir edeb mektebi olarak gönülleri eğitir. Mürşid-ikâmil bu mektebin muallimidir, gönül yolunun sâlikleri olan ihvanlar ise bu mektebin talebeleridir. Sohbet ortamında, müritler mürşidin sözünden, sükûnetinden, hareketinden, sekînetinden ve hâlinden istifade ederek bir gönül eğitimi alırlar. Bu istifade bazen de büyüklerin anıldığı, mânevî tasarruflarının ve feyzin gerçekleştiği müritlerin bulunduğu ortamda da zuhûr eder. Zaten tasavvuf ıstılahında sohbet için; hâl transferi denilmiştir. Özellikle Nakşbendiyye Tarîkatı'nın pîri Şâh-ı Nakşibend Hazretleri'nin, "Bizim tarîkatımız (esas itibarıyla) sohbettir. Halvette şöhret, şöhrette âfet vardır. Hayır, (Hak için olan) cemiyettendir. Sohbete devam ede ede hakîkî imana ulaşma nasib olur." kelâmı, sohbetin tasavvuftaki yerini ve hedefini ortaya koymaktadır.

Nefsin İştirak Edemediği Sohbette Edep Dersi

Tasavvuf ehli, sohbet deyince sadece karşılıklı konuşmayı değil; daha çok, kâmil bir insanla beraber bulunmayı; onunla hemhâl olmayı ve aynı atmosferde yaşamayı anlamışlardır. Bunun salih kimselerle sâdik bir niyetle yapıldığında ilâhî rızâyâ ve cennete vesile olacağını; ehl-i şerle olması durumunda ise, ilâhî gazaba ve cehenneme kapı açacağını belirtmişlerdir. Allah için kurulan sohbet meclisleri, herkese kapısı açık olan eğitim merkezleri durumundadır.

Dünyevî meşgaleler ile perdelenen ruh, mânevî neş'esini kaybeden kalp, yeni bir canlılık ve sürûr kazanmak için muhakkak Allah adına kurulan bir mecliste bulunmalı ve asıl hedefi olan Allah rızâsını ve âhiret hazırlığını aklından çıkarmamalıdır. Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi (k.s.) bir sohbetlerinde, "Bizim sohbetlerimize nefis iştirak edemez." diye buyurmuşlardır. İhramcızâde İsmail Hakkı Toprak Efendi (k.s.)'de şöyle buyurmuştur: "Gardaşlarım güzel bir yüz gördüğü zaman nefis, iştirak eder de, güzel bir sese nefis iştirak edemez." Hulûsi Efendi Dîvân'ında sohbetin eğiticiliğini şöyle dillendirir:

"Edep, birçok hayırların ve fazîletlerin kaynağı olması hasebiyle tasavvufî hayatta oldukça geniş bir yaşam ve uygulama alanı bulmuştur."

*Her bir edebin mektebidir gir taleb eyle
Ger âkıl isen âdem eder âdemi sohbet*

(Sohbet, her bir edebin öğrenildiği yerdir, (yeter ki) gir talep et. Eğer akıllı biri isen (bil ki), insanı insan yapan (kâmil sıfatlar kazandıran) sohbettir.)

Edep, birçok hayırların ve fazîletlerin kaynağı olması hasebiyle tasavvufî hayatta oldukça geniş bir yaşam ve uygulama alanı bulmuştur. İlk dönem sûfleri Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'i örnek almak üzere yola çıkarak, hemen hemen bütün davranışlarına belirli birtakım ölçülere göre şekil vermişlerdir. Tarîkatlar dönemine gelindiğinde ise bu kurallar, "âdâb", "âdâb ve usûl", "âdâb ve erkân" olarak tabir edilmiştir.

“Sessiz bir hayatın tefekkürü artırdığına inanan sûfîler az konuşmayı tercih ederler. Tasavvuf insanı zarif ve nâziktir. Zira her daim “ihsan” bilinci içerisinde hareket etmektedir.”

Tasavvuf mekteplerinde edep, çok mühim bir husustur. Sûfîler canlıya, cansıza, insana, hayvana, kısaca her şeye, her varlığa karşı edep üzere olunması gerektiğini belirterek, ona göre davranırlar.

*Sakin nefisine uyup bir cân incitmeyesin
Hüsni edebi koyup bir cân incitmeyesin*

Ayrıca cansız varlıklara da bir tür dirilik atfederek, cansız varlıklara dahi edep

üzere tavır alırlar. Sûfîler tabiata ve cansız varlıklara karşı takındıkları bu “edep” dolu, zarif tavırları ile aslında ekolojik dengenin korunması yönünde dünyanın geri kalanına oldukça ince bir ders vermektedirler. Meselâ ses kirliliğinin bu kadar başını alıp gittiği bir ortamda, bir sûfî, diğerlerine hafif sesle hitap etmeyi tercih eder. “Yerin de canı vardır.” diyerek, yeryüzünde gürültü yapmadan, yeri bile incitmeden yürümeye gayret eder. Sessiz bir hayatın tefekkürü artırdığına inanan sûfîler az konuşmayı tercih ederler. Tasavvuf insanı zarif ve nâziktir. Zira her daim “ihsan” bilinci içerisinde hareket etmektedir. Nitekim âyette şöyle buyrulmaktadır: “Her nerede olursanız olunuz, O, sizinle beraberdir.” Hz. Ömer (r.a.) çok konuşmaktan sakındırarak şöyle demiştir: “Sözü çok olanın hatâsı da çok olur. Hatâsı çok olanın hayâsı azalır. Hayâsı azalanın verâsı (Allah korkusu) azalır. Allah korkusu azalanın kalbi ölür.” Sükûtun saltanatını Hulûsi Efendi (k.s.) şöyle dillendirir:

*Sükût serîr-i dilde ahlâk-ı ankâdır
Bu cevher lutf-ı Hudû'dır herkese nisâr olmaz*

Edep Mânevî Kemâlin Aynasıdır

Tasavvuf ikliminde edep sultanı, şerefli bir mertebeye ve yüksek bir mevkie sahiptir. Hatta Ebû Hafs el-Haddâd, tasavvufun bütünüyle edepten ibaret olduğunu söylemiştir. Hulûsi Efendi Hazretleri, "Zâhirî edebîn mânevî kemâlin âyînesidir. Bir şîşeye neyi koyarsan onu gösterir." der. Zira her hâlin, her vaktin ve her makamın edebî olduğunu, kim vakitlerin edeplerine riâyet ederse, ricâlin (Allah adamlarının) katına ulaşacağını ve kim de vakitlerin edeplerine uymaz da onları zâyî ederse, ulaşmak ve nâil olmak istediği yerlerden mahrum kalacağını ifade etmiştir. Bir lahza bile insanın erdeme ulaşmasına kapı açabilir. Hulûsi Efendi (k.s.) şöyle buyurur:

*Yeter bir "lemhatü'l-ebîsâr" olan çeşmin nigâhı tek
Bana ilm-i edeb erkân okut aşkın kitâbından*

(Gözünün, bir kez açılıp kapanıncaya kadar geçen sürede bakışı kâfî, yeter ki bana aşkın kitabından edep ve erkân ilmi okut.)

Ruveym b. Ahmed de ameli tuza, edebî una benzeterek her ikisinin de vücut sofrasında bir araya gelmesinin kalbî hissiyâta lezzet vermesi açısından gerekli olduğunu dile getirmiştir. Bazı büyükler de edep yalnızca bir açıdan değil, hem zâhiren hem de bâtinen, yani bütünüyle sımsıkı sarılmak gerekliliğini bildirmişlerdir. Abdullah b. Mübârek de müridin çok amele değil, az da olsa edebe ihtiyacı olduğunu beyan etmiştir. Süfyân es-Sevrî de, vaktin edebine riâyet etmeyen sâlikin vaktinin kötülükten ibaret olduğunu ifade buyurmuştur. Dolayısıyla sâdık bir müride gereken âdâb, zâhir ve bâtındaki bütün hâlleri kapsar. Kezâ zâhirî edepler, bâtınî edeplere tâbiîdir. Bâtındaki edepler ise, güzel ahlâkla süslenmek ve güzel davranışlarla donanmaktır. Edep insanın kemâle ulaşması için bir vasıtaadır.

*Âdemi ikmâle sebab lâzım olan cümle edeb
Hulûsi'yâ bak gör ki hep sıdkı bütünlerde bütün*

(İnsanı olgunlaştırmaya sebep olan şey edeptir. Ey Hulûsi! Bak gör ki bu edep de hep doğruluğu, Allah'a bağlılığı ve sadâkati tam olanlardadır.)

Edep Dersi, İnsanda Var Olan Bir Gücün Harekete Geçirilmesidir

İnsanın değeri, edebî ile ortaya çıkmaktadır. Edep fakirlerin ve dervişlerin dayanağı olduğu gibi, zenginlerin de süsüdür. Her yaştan her kesimden insana gerekli olandır. Bundan ötürü akıllı insan, enbiyâ ve evliyânın ahlâkı ile ahlâklanır, onların âdâbı ile edeplenir. Nebîler ve velîler eziyetlere sabrederler ve onların kendilerine revâ gördüğünü yaparak karşılık vermezler. Faydasız bir şeye rastladıklarında ise yüz çevirip yollarına devam ederler. Kemal ehlinin kemâlâtının hangi şekilde hâsıl olduğuna bakılmalıdır ki, kemâl sahibi insan daha nice edebe erişmiştir. İşte böyle edep sahipleri, nice güzel menzillerde nice güzel neticeler elde etmişlerdir. Avârif'te Seriyü's-Sekatî'den şu söz nakledilir: "Güzel edep aklın tercümanıdır. Kişinin ne kadar akıllı olduğu edebinden anlaşılır."

İnsanın edep ehli olma kâbiliyeti, çakmağın ateş alma kâbiliyetine ya da hurma çekirdeğinin hurma ağacı olma kâbiliyetine benzerlik gösterir. Allahu Teâlâ insanın nefsini hem hayra hem de şerre kâbiliyetli olarak halk etmiş, hem ıslaha hem de bozulmaya imkân vermiştir. Fakat öte yandan, "Nefsini temizleyen felâha ermiş, onu kirleten ziyâna uğramıştır." buyurulmuştur. Dolayısıyla nefis terbiye edilince akıl kuvvetlenir ve nefsin bâtınî ve zâhirî hâlleri düzelerek güzelleşir, böylece edep insanda kök bulur ve yerleşir. Edep, insanda var olan bir gücün, potansiyelin harekete geçirilmesi anlamına gelir. Bu da, insanın mayasında/özünde güzel bir karakter taşıyor olmasına bağlıdır. Zira huy/karakter, Allah'ın fiillerindedir, Allah vergisidir. Çakmak taşında ateşin saklı olması da buna benzemektedir. Ateş de Allah'ın fiilidir. Dolayısıyla edebîn kaynağı Allah vergisi iyi huy ve karakterdir. Edebîn kaynağı ve aslı olan bu

“Hulûsi Efendi Hazretleri, ‘Zâhirî edebin mânevî kemâlin âyînesidir. Bir şişeye neyi koyarsan onu gösterir.’ der.”

güzel huy ve karakter, Allah’ın fiili ve îcâdıdır. Çakmak taşındaki ateş gibi insan fitratında gizlenmiş bulunan bu güzel huyun kuvveden fiile çıkarma görevi, kulun kendisine verilmiştir. Kul çalışıp o huyu, o karakteri ortaya çıkarmayı başardığı takdirde edep kazanmış olacaktır. Zaten tasavvufun bizzat kendisi, Allahu Teâlâ’nın insanların fitratına yerleştirmiş olduğu güzel huy ve karakterleri ortaya çıkarma mesleğidir.

Dolayısıyla sûfîlerin herkesten çok buna önem vererek, riyâzât ve ibâdet yoluyla fitratlarında var olan güzel huy ve karakterleri ortaya çıkararak edep ve terbiyede örnek şahsiyet hâline gelmeleri gerekmektedir. Allahu Teâlâ’nın, huy ve karakterini kemâle erdirerek iç dünyasını hazır kıldığı sûfîler, Allah’ın verdiği bu kâbiliyetleri riyâzât ve çalışma ile kuvveden fiile çıkararak edep kazanmış olurlar. Edepler, bazı kullarda Allah’ın fitratına verdiği kâbiliyetin derecesine göre çok fazla riyâzât ve çalışmaya

gerek kalmadan kuvveden fiile çevrilir. Buna en güzel örnek Hz. Peygamber (s.a.v.)’dir. Nitekim Hz. Peygamber’i (s.a.v.) Allahu Teâlâ edeplendirmiş, böylelikle güzel edep sahibi olmuştur.

Öte yandan bazı kimselerin, fitratlarındaki bu kâbiliyetin ortaya çıkabilmesi için çok çalışmaları gerekir. Bu sebepten müridler, mürşidin sohbetine ihtiyaç duyarlar. Zira sohbet ve ilim, bilgi sahibi olmak, bu kâbiliyetlerin açığa çıkmasına yardımcı olur. Allahu Teâlâ, “Nefislerinizi ve çoluk çocuğunuzu cehennem ateşinden koruyunuz.” buyurmuştur. Burada korumaktan maksadın, onları edeple yetiştirmek sûretiyle olabileceği belirtilmiştir.

AlaeddinAttarHazretleri, “Sûfîlerin kalplerine eziyet etmekten ve edeplerin hatâlarından gâfil olmaktan çekin! Onların sohbetlerini istersen önce sohbet edeplerini öğren ve sonra sohbet et ki, fayda bulasın. Böyle yapmazsan nefsin zarar verirsin.” buyuruyor.

Sohbetin Âdâbı

Derviş gönüllü insanlar diğer ihvanlarla sohbette dünyevî işlerini katmamalı, Allah için sohbet etmeli ve maksadı O’nun sevgisi olmalıdır.

Mürîd, gönül dostlarıyla edepli konuşmalı, arkadaşları bir şey sorduğunda bildiği kadar cevaplamalı, bilgiçlik taslamamalıdır. Sâlik, büyüklerin nasîhatine kulak vermeli ve yeni gelen ihvâna edebi öğretmelidir. İnsanlara anlayacakları şekilde irfan kapasiteleri kadar konuşmalı ve sohbetten keder ve yeis gelmemelidir. Sözlerde ihvânı sıkan bir ağırlık olmamalı ki sohbet meclislerinden kimse dönmesin. Mümkün olduğu kadar sükût etmeli ve dinleyenlerden olmalıdır. Dervişler Hak için bir araya gelip görüştüğünde, Allah'ın velîlerinin kelâmından konuşmalıdır. Sözlerinde nefse dair bir şey bulunmamalıdır. Sohbetlerde şerîfatın dışında sözler söylenmemelidir. Hâl ehliyle sohbetler kahvehanelerde olmaz, gönül eğitiminin merkezi sohbet ortamında mânevî huzurda olur. Çünkü sohbet câhil ve bilgisiz kimselerle olmaz. Mâneviyâta tâlip, sohbetin kıymetini bilen kimseler arasında olur.

H. Muhammed (s.a.v.)'in tebliğ görevinin bir uzantısı olarak görülen ve mürşidlerin gönülleri irşad etmede en sık kullandıkları umûmî eğitim yollarından biri de sohbettir. Sohbet, genele yönelik olmakla beraber her bir kul o sohbetten kendi nefsinin Hakk'a tasadduk ettiği oranda gıdalanır. Sohbet, yolun büyüklerinin ve özellikle Ebu'l-Hasan el-Harakânî'nin irşad yönteminin de temelini oluşturur. Harakânî Hazretleri, "Her kim beni dost bilirse, Hakk'ı sevmiş olur. Her kim Hakk'ı severse, civanmertlerin sohbetine aralıksız devam eder. Her kim civanmertlerin sohbetine devam ederse, Hakk'ın sohbetine devam etmiş olur." diyerek sohbetin önemini vurgulamıştır. Bununla beraber, kâmil bir mürşidin en önemli özelliklerinden biri ki, bu aynı zamanda irşâdı da kişiye özel kılan bir başka yöndür, her kişinin seyrinin kendine özgü olduğunu bilmesidir. O sebeple kâmil bir mürşid, irşâdın muhâtabı olan kişinin anlayabileceği seviyeden konuşmaya gayret gösterir. Harakânî (k.s.)'de bu noktaya dikkat çekerek, "Erler buldukları makamdan konuşmazlar, dinleyici anlasın diye daha aşağıya inerek konuşurlar." demiştir. Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi'nin tasavvuf anlayışı

"Sâdık bir mürîde gereken âdâb, zâhir ve bâtındaki bütün halleri kapsar. Kezâ zâhirî edepler, bâtînî edeplere tâbidir."

da tarîkat-ı âliyye büyüklerinin izinde sohbet üzerine kuruludur. Kendisinin sohbetlerinde, sahâbenin Hz. Muhammed (s.a.v.)'e göstermiş olduğu teslimiyet ve bağlılığı, 'ihvanlar' diye hitap ettiği dervişlerine nasîhat ettiği görülmektedir. Bu sohbet ve nasîhatler günümüzde de hepimiz için rehberlik etmektedir. Anadolu'daki ana Nakşbendiyye-Hâlidiyye kollarından yaşamakta olanların Anadolu'da tasavvufî öğretiminin günümüzdeki şekillenmesine büyük katkıları olmuştur. Hulûsi Efendi (k.s.)'nin tevâzu, sevgi, hoşgörü, sıdk, yardımseverlik, fakr ve hizmet eksenindeki talimleri, hayrül-halef evlâdı H. Hamîdeddin Ateş Efendi tarafından gönül bağlılarına sohbetlerde aktarılmaya, edep dersi olarak nakledilmeye devam etmektedir.

Dipnot

Yazının geniş dipnotlarını web sitemizin makaleler bölümünde bulabilirsiniz.

Anadolu İrfânı

“Nefis mücadelesi manevi yardımların sayesinde gerçekleşen bir hikmettir. Dolayısıyla, bu hikmeti elde etmeyi arzulayan tasavvuf ehilleri, ilmin yanı sıra kuvvetli sezgi gücüyle idrak etme yoluna başvurmuşlardır.”

Anadolu, Bizanslıların “Güneşin doğduğu yer” anlamında kullandıkları Grekçe “Anatoli” kelimesinden türemiştir. Ama Elhamdülillah necip Türk milleti İslâm’ın güneşiyle bu toprakları ebedî vatan yapmıştır. Aziz Türk milletinin Anadolu’ya gelmesiyle birlikte Anadolu’nun siyasî, kültürel, geleneksel çehresi değişmiş, güzelleşmiştir.

1064 yılında Ramazan ayının 5. günü Kars Ani’ye giren Sultan Alparslan; 1071 Malazgirt Zaferi’yle Anadolu’nun kapıları Türklere açıldıktan sonra burada kısa zamanda bir idarî teşkilât kurmuştur. Eski Türk geleneğinin devamı olarak ülke, yöneticilerin ve ailesinin ortak malı kabul edildiğinden hakanların oğulları ülkenin çeşitli yerlerine idareci olarak gönderilmiştir. Anadolu’da bunun en tipik örneği II. Kılıçaslan Dönemi’nde görülmektedir. Bu hükümdar on bir oğlunu Anadolu’nun çeşitli şehir ve bölgelerine melik olarak göndermiş ve bir idarî taksimat meydana getirmiştir. Bu dönemde subaşılık, vilâyet, divan gibi idarî birimler kullanılmakta olup şehir, kasaba ve diğer yerleşim bölgeleri Ebu’l-Fidâ, Ömerî ve İbn Battûta gibi müelliflerin eserlerinde açıklanmıştır.

Anadolu şehir ve kasabaları halkının büyük kısmını Müslüman-Türk ahali teşkil etmekteydi. Halk, genellikle bir cami veya mescidin çevresinde yoğunlaşıyor, “mahalle” adı verilen küçük idarî birimlerde oturuyordu.

İslâm dünyasında ilk eğitim ve öğretim faaliyetleri önce camide başladı. Mescid-i Nebevî’nin son cemaat mahallinde bulunan ve “suffe” denilen bir bölüm devamlı sûrette eğitime tahsis edildi. Mescitteki bu derslere devam edenlere “Ehl-i Suffe” denildi. Daha sonra gelenekleşen bu sistem Anadolu Selçukluları ve Osmanlılar Dönemi’nde yaygın bir şekilde devam etti. Anadolu köy ve kasabalarında mescitler halk için başlıca eğitim merkezleri oldu. Birçok yerde mescitlerin yanlarına çocuklar için mektep veya sıbyan mektebi denilen eğitim binaları eklendi. Şehirlerde ise eğitim için camilerden faydalanılmakla

“Maşerî irfandan nasiplenmek, Allah’ın bir lütfudur, herkes bu irfan denizinden aynı derecede pay alamayabilir.”

birlikte asıl öğretim faaliyetleri medreselerde yapılmaktaydı.

Bir yandan cihat ve gazâ ile meşgul olan Anadolu Türk hükümdarları diğer yandan ilim ve kültür faaliyetlerine de daima destek oldular; ilim erbabına kıymetli hediyeler ve önemli görevler vererek onları mükâfatlandırıdılar. Bu teşvik ve iltifat sebebiyle İslâm dünyasının çeşitli bölgelerinden pek çok âlim Anadolu’ya geldi ve hükümdarlara değerli eserler takdim etti. Ayrıca bazı hükümdarların da bizzat ilimle meşgul oldukları, eserler telif ettikleri bilinmektedir. Bu dönemde Türkçe dışında Arapça ve Farsça olarak da çok sayıda eser telif edildi.

Anadolu’da ilim ve kültürün yaygınlaşmasına vesile olan birçok eser, Anadolu’nun kültür hayatına, insanlarda millî şuurun uyanmasına, idarî ve siyasî tarihin tanınmasına yardımcı oldu.

İrfan kelimesinin, tasavvufta doğru bilgiye ve hakikate ulaşma, Hakk’ın rızasına mazhar olma yoluna düşen marifet sahiplerince birtakım özel uygulama ve ritüeller çerçevesinde devam ettirilen bir gelenek ve kültür olarak karşımıza çıktığını söyleyebiliriz. Bu geleneğin temeli Kur’an diliyle “üsve-i hasene”, Cibril hadisiyle ihsan olarak ifade edilen, sevgi ve gönülden başka müeyyidesi bulunmayan güce yani Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) tarafından temsil edilen manevî otoriteye dayanmaktadır.

Nefsin tuzaklarına karşı nasıl mücadele edilmesi gerektiği âyetlerde belirtilip bunun için Kur’an-ı Kerim’e ve sünnete sarılarak takva sahibi olmanın yeterli olacağı vurgulansa da bunun nasıl gerçekleşeceği, insan için en

büyük hasım olarak görülen nefis engelinin aşılarak imanın yukarı seviyesi olarak kabul edilen ihsana nasıl erişileceği ve dünya nimetlerine karşı nasıl davranılacağı meselesi irfan geleneğinin gündemini oluşturmuştur. Bu bakımdan bu geleneğin temsilcileri takvaya -dolayısıyla himmetle ihsana- sahip olmak için gerekli bilgilere en doğru ve vasitasız yoldan ulaşma arzusunda bulunmuşlardır. Zira nefis mücadelesi manevî yardımların sayesinde gerçekleşen bir hikmettir. Dolayısıyla, bu hikmeti elde etmeyi arzulayan tasavvuf ehilleri, ilmin yanı sıra kuvvetli sezgi gücüyle idrak etme yoluna başvurmuşlardır.

“Bilme, anlama, sezme; gerçeğe ulaştırıcı güçlü sezgi; kültür” anlamlarıyla karşımıza çıkan irfan kelimesi ile “ustalık, hüner, uzmanlık; uygun olmayan, hoş gitmeyen, can sıkıcı iş veya davranış; bilim, bilgi; aracı, ikinci el” anlamlarını taşıyan marifet kelimelerinin “a-r-f” kökünden geldiği bilinmektedir. Bu iki kelimenin

“(duyu organları ile) bilmek, idrak etmek, bir şeyi becerebilme yeteneği” manalarına geldiği ifade edilmiştir.

Keza marifet ile irfanın türediği “a-r-f” kelimesi sözlüklerde, ‘iç sezgilerle hissedilip, yaşadıkça görülüp tadılan, tecrübe ettikçe de idrakine varılarak hakikate vâkif olma, anlama, kavrama yoluyla elde edilen bilgi’ olduğu zikredilmektedir. İrfan kavramının ise bu bilgilere ulaşmanın neticesinde, yaratılan her şeyin özünü derin düşünerek algılatmakla birlikte sezinleyerek elde ettiren ve ilâhî bir feyiz olarak kâinâtın sırlarını bilme gücüne erdiren özel bilgi olduğu şeklinde tanımlanmaktadır.

On birinci yüzyıldan itibaren Anadolu coğrafyasında irfan geleneğinin temellerini kuran tarikatlar, tekkeler, dervişler ve sûfiler, iktidar sahipleri ile Selçuklu ve Osmanlı Devletlerinin kuruluşlarından itibaren farklı bir yere sahip olmuşlardır. Kökü Horasan’a dayanan, Anadolu’da kıvam bulan irfan

geleneği, İslâm beldesi hâline gelmiş Anadolu'da din ve devletin birbirini tamamlayan ve bütünleştiren iki unsur olarak gelişmesinde önemli etkisi olmuştur. Selçuklu ve Osmanlı Dönemleri itibarıyla, aynı dönem Hristiyan Batı toplumlarının tecrübelerinden farklı olarak, toplumsal düzeyde din ve devlet ilişkileri daha yapıcı bir yaklaşım içinde olduğu aşikârdır. Diyebiliriz ki Anadolu irfan geleneğinin, Anadolu halklarının devlete atfettikleri değer ile devlet kurum ve yöneticilerine karşı makul tutum ve tavır içinde olmaları yönünde etkisi olmuşken, diğer yanda devlet elitlerinin tasavvufî kurum ve mutasavvıflara yönelik hürmet ve ihtimam göstermeleri yönünde özgün ve yapıcı katkısı olmuştur.

*Bu mukaddes topraklar bize olmuştur vatan
Devlet millet aşkıyla cûşa gelmiş her bir can
Tarihin izlerine bakınca görür insan
Anadolu irfanı taşar satırlarından*

“Anadolu irfanı; toprağı vatan yapan, soyları, boyları, fertleri, kabileleri, etnik unsurları millet paydasında birleştiren, müşterek hisleri kuvvetlendiren, yaratana itaat ve yaratılana merhameti esas alan, Anadolu'yu küfürden, hurafe ve sapmalardan koruyan değerlerden ayrı düşünülemez.”

Diyanet İşleri Başkanımız Prof. Dr. Ali Erbaş Anadolu irfanının bir hikmetli seziş ve kavrayış olduğunu belirttiği söyleşisinde hikmet pınarından damlalar süzer:

“Anadolu irfanının' bu topraklarda İslâm'la buluşan milletimizin İslâm inancını ve ahlâkını özümseyerek yaşadığı hayatın içinden gelen hikmetli bir seziş ve ince bir kavrayış olduğunu düşünüyorum. Bu yaşam biçiminin merkezinde öncelikle sahih itikat, doğru bilgi, ihlasla ibadet, samimiyet ve dürüstlük, güzel ahlâk ve selim bir kalp vardır. Bu mânâda Anadolu irfanı; toprağı vatan yapan, soyları, boyları, fertleri, kabîleleri, etnik unsurları millet paydasında birleştiren, müşterek hisleri kuvvetlendiren, yaratana itaat ve yaratılana merhameti esas alan, Anadolu'yu küfürden, hurâfe ve sapmalardan koruyan değerlerden ayrı düşünülemez.”

“Türk Anadolu irfanının kaynakları nelerdir?” sorusunu cevaplayan Prof. Dr. Hayati Develi de şu tespitlerde bulunuyor:

“Bunun için Kutadgu Bilig'den Mesnevî'ye, Garibname'den, Muhammediye'den, Yunus Emre'den Sezai Karakoç'a kadar yüzlerce metni; Dede Korkut Oğuznâmelerini, atasözlerini, halk türkülerini tek tek sıralamamız gerekir. Kaynaklarının çeşitliliği bakımından evrensel, öz niteliği bakımından orijinal olan bu irfan hamûlesinin esas kaynağı Kelâm-ı İlâhîdir. Yusuf Has Hacib, Kutadgu Bilig'e “Bayat atı birle sözüg

başladım/Tanrı adı ile söze başladım.” diyerek sözüne başlar. Dede Korkut Oğuzname’sinin başlangıcında “Allah Allah demeyince işler onmaz.” denilerek o maşerî irfanın temeli gösterilir. Süleyman Çelebi’nin Mevlid’ini her Türk iyi bilir ve şu öğüdünü hatırlar: “Allah âdın zikredelim evvelâ/Vâcib oldur cümle işte her kula.” Temel kaynak olan İlâhî Kelâm, yüzyıllar boyunca işlenmiş ve nesiller boyu taşınmıştır. Her mektep, her mescit, her tekke, her medrese, her kahvehâne, harman yeri, han, hamam, meydan bu irfanın işlendiği ve aktarıldığı yerler olmuştur. İrfan sahibi olmak için illâ mektep medrese eğitimi almak gerekmez; çünkü irfan kitabî bilginin ötesinde bir hasiyettir. Nedim “Murâdın anlarız ol gamzenin iz’ânımız vardır/Belî söz bilmeziz ammâ biraz irfânımız vardır.” derken bunu kastetmektedir. Demek ki maşerî irfandan nasiplenmek, Allah’ın bir lütfudur, herkes bu irfan denizinden aynı derecede pay alamayabilir. Nâbî “Olur mı gevher-i irfan müyesser herkese Nâbî/Ne mümkündür k’ola gencîne her dîvârın altında.” derken de bu gerçeğe işaret etmiştir.

Her duvarın altında bir defîne olması mümkün olmadığı gibi, irfan mücevherinin herkese nasip olması da mümkün değildir.”

Anadolu İrfan Geleneğinde Tasavvufun Rolü

Tasavvuf uzmanı Prof. Dr. Mahmut Erol Kılıç Anadolu irfanı ile ilgili şu tespitlerde bulunmaktadır:

“Tasavvuf geleneği ve bu geleneğin pîrleri, insana hakikatli bir nazar hediye eder. Kişi aldığı eğitimle bir nazar edinir ve bu nazarla bakar. Böylece varlığın hakikatini, bütünü görür. Baktığı şeyin bir kendine, bir de Rabbi’ne bakan yüzünün olduğunu bilir. Oysa bugün hayatı bütün hâliyle değil parçalayarak karşılayan modern tasavvurun sonucu olarak formel bir zincirden ibaret eğitime dikkat çekmek gerekir. Disiplinlerin ve uzmanlığın aldığı renk, hayata parçacı bir bakışla gitmeyi imliyor. Dikey bir derinlik ama yatay bir körlükten bahsediliyor. Meselâ iyi bir doktor ama hayatın diğer bölümlerinde kör, topal... İnsanın eğitiminden

çok, insana meslek kazandırmak öngörülüyor. Bunca zahmet ve yarış üniversiteye girip orada bir mesleğin formatını öğrenmek için...

Hayatın her alanında yardımcı olan irfanî gelenek sosyal problemlerin çözümünde de önemli rol oynamaktadır. Anadolu'yu mayalayan ârifler şu ortak duada buluşur: "Ya Rabbi! Bedenimi o kadar büyüt ki, cehennemden hepsini ben doldurayım, başkasına yer kalmasın." Başkasını cehennemden uzak tutan bir dil kullanırlar. Âriflerin Anadolu'ya emdirdiği süt budur. Anadolu Müslümanlığı, derviş, eren, alperen gibi kavramlar üzerinden yaşanmıştır. "Cümle varlığın birliği ve kardeşliği" olarak formüleleştirilen tevhidî anlayışın nişânesi bir toplum tecrübesidir. Bu tam da tasavvufun merkezinde duran "vahdet-i vücud"un açılımıdır. Sadece tasavvufî ve ontolojik bir temellendirme değil, aynı zamanda içtimâî tarafı da olan bir tasavvurdur. Osmanlı'da bu, esas alınmıştır. Müslüman, Hıristiyan, Yahudi, Bektaşî, Alevî, Nakşî, Türk, Kürt, Çerkez gibi farklılıklara saygı

duyulmuş, bunların birlikte bir bütün inşa etmeleri sağlanmış. Bu dil ve tasavvur bugün için de bir çözüm kaynağıdır. Batı'da sorunlar hâlâ Aristoteles'e kadar gidilerek çözüme kavuşturuluyor, biz niye İbnü'l-Arabî ve Mevlânâ gibi kurucu isimlere başvurmayalım? Toplumsal birliğin sağlanması yine tasavvuf ve irfan geleneği ile sağlamak neden mümkün olmasın?"

*Gönül kulak verirmiş gönülden gelen sese
Pîrler önem vermişler doğruluğa, ihlâsa
Tasavvuf eserleri tetkik edilir ise
Anadolu irfanı taşar satırlarından*

Seyyidü't-Tâife/Cüneyd-i Bağdadî şöyle demiştir: "Meşayihâ ait hikâyeler Tanrı ordularından bir ordudur, kimin kalbine teveccüh edecek olsa oradaki hevâ ve hevesi hezimete uğratar." Bu hakikatten hareketle tasavvuf kültüründe büyüklere ait menkıbelerin manevî fetihlere kapı araladığı bir gerçektir.

Dipnot

*Doç. Dr. Oğuzhan AYDIN, Gazi Üniversitesi

Hayırda ve Yardımda Sınır Tanımayan Hulûsi Efendi Vakfı

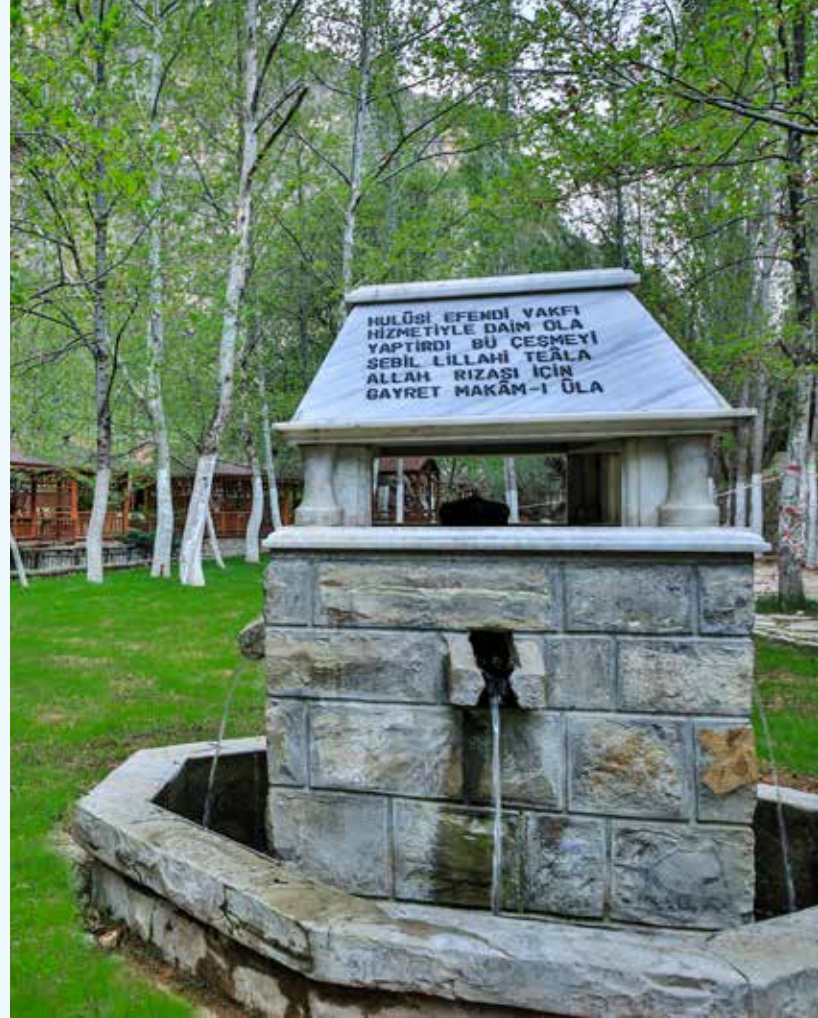
“Her zaman hayır ve hasenât peşinde koşan vakıflar cemiyeti oluşturan bireyler arasındaki sosyal bağları güçlendirmişlerdir. Sevgi, hoşgörü ve kardeşlik anlayışını hâkim kılmışlardır. Zaman zaman dengesi bozulan dünyaya denge getirmeye çalışmışlardır. Var oluş gâvemizi gerçekleştirmemize yardımcı olmuşlardır.”

Hayırdı ve yardımda sınır tanımayan Hulûsi Efendi Vakfı, ihtiyaç sahiplerine giyecek yardımı da yapmaktadır. Bunun yanında Ramazan ayında, başta Darende olmak üzere; temsilciliklerin bulunduğu noktalarda kurulan “Hulûsi Efendi İftar Sofraları”nda binlerce kişiye iftar yemeği ikram edilmekte, Ramazan ayının sevinci ve neşesi hep birlikte yaşanmaktadır. Somuncu Baba'nın hayatında kendi elleriyle yapıp dağıttığı somun ekmeğinin günümüzde yaşatılması ve o kültürün bugün de devam edebilmesi için “Somuncu Baba” adına yıl boyunca Hulûsi Efendi Vakfı tarafından, başta Darende olmak üzere, temsilciliklerin bulunduğu merkezlerde “Somuncu Baba Sebil Ekmeği” dağıtımı da gerçekleştirilmektedir. Yine kadim geleneklerimizi yaşama ve yaşatma adına her yıl Muharrem ayında Aşure Günü münasebetiyle binlerce kişiye aşure ikramı yapılmaktadır.

Hulûsi Efendi Vakfı'nın bugüne kadar yaptığı kalıcı çalışmalarından biri de restorasyon çalışmalarıdır. Bu çalışmalarla birçok tarihî eser kurtarılmıştır. Vakfın en önemli restorasyon çalışması Somuncu Baba Camii ve Külliyesi'nin restorasyonudur. Restorasyon öncesinde yıkılmaya yüz tutan bu önemli mekân titiz bir çalışmayla yıkılmaktan kurtarılarak yarınlara taşınmıştır. Bu tarihî mekân Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi tarafından çeşitli dönemlerde yapılan çalışmalarla restore edilmiştir. Osman Hulûsi Efendi (k.s.)'nin vefatından sonra 1990'lı yıllarda yapılan çalışmalarla türbe ve çevresi genişletilmiş, mekâna bir külliye hüviyeti kazandırılmıştır. Yapımına 2009 yılında başlanan ve 15 Haziran 2013 tarihinde açılışı yapılan Yeni Cami ile birlikte Külliye bugünkü hâlini almıştır. Öte yandan değişik mimarî tarzı ile dikkat çeken, “Abdurrahman Erzincanî Camii ve Külliyesi”, Darende'ye bağlı Balaban kasabasında inşa edilmiştir. Külliye ek olarak üç katlı bir Yatılı Kız Kur'an Kursu da yapılmış ve Darende Müftülüğü'ne verilmiştir. Yine tâbiînden Seyyid Abdurrahman Gazi (k.s.)'nin kabirlerinin bulunduğu “Abdurrahman Gazi Camii ve Külliyesi” yıkılmaya yüz tutmuş bir vaziyetteyken Hulûsi

“Âlicenaplığıyla zamana damgasını vuran ceddimiz, vakıflar aracılığıyla insanlığa hizmet ederken aslâ ırk ve renk ayrımı gözetmemişlerdir.”

Efendi Vakfı tarafından restorasyon çalışması başlatılarak, modern mimarî tasarımla ve tamamen taş işçiliğiyle yeniden inşa edilmiştir.

Öte yandan Hasan Gazi'nin türbesi, bakımsız ve yıkılmaya terk edilmiş durumdayken, Hulûsi Efendi Vakfı tarafından restorasyon çalışmaları yapılmış, “Hasan Gazi Türbesi Şehitliği” olarak yeniden tanzim edilmiştir. Yine Darende'nin Zaviye Mahallesi'nde bulunan, “Ulu Camii” kendi

hâline terk edilmişken, bu güzîde vakıf marifetiyle iç mimarîsi ve bahçe düzenlemeleri yapılarak hizmete açılmıştır. Bunun yanında Somuncu Baba Külliyesi bünyesi içerisinde klasik Selçuklu mimarîsi tarzında Hamidiye Çarşısı inşâ edilmiştir. Hamidiye Çarşısı'nda Nasihat Yayınları Satış Merkezi, hediyelik eşya, gümüş, yöresel ürünler, market ve el emeği çeyizlik ürünlerin satış standları da bulunmaktadır. Bu arada Şeyh Hamîd-i Velî Camii ve Türbesi civarında bulunan ve Somuncu Baba'nın hayatta olduğu dönemlerden beri var olan Balıklı Kuyular turistik değer taşıyan yerlerdendir. Hulûsi Efendi Vakfı'nın kurucusu Osman Hulûsi Efendi (k.s.) döneminde başlatılan çalışmalarla inşâ edilen Balıklı Havuz, vakıf tarafından restore edilerek günümüzde Külliye ziyaretçilerinin hizmetine sunulmuştur.

Hulûsi Efendi Vakfı hizmette sınır tanımayan gönüllü bir kuruluştur. Mülkiyeti Hulûsi Efendi Vakfı'na ait olan ve Tohma Kanyonu içerisinde kayalıklardan çıkan, yılın dört mevsimi 22 derece sıcaklığa sahip doğal bir su kaynağının beslediği açık hava yüzme havuzu olarak kullanılan "Kudret Havuzu" vakıf tarafından yapılan çalış-

malarla modern bir yüzme havuzu kompleksi hâline getirilmiştir. Bunlarla birlikte Vakıflar Bölge Müdürlüğü ile ortaklaşa yapılan çalışmalarla Yusuf Paşa Bedesteni, Sadrazam Mehmet Paşa Kütüphanesi ve Kabri, Yalnız Minareler, Zengibar Kale Kapısı gibi tarihî eserler de restore edilmiştir.

Hakk'a ve Hakikate Yaslanan "Halka Hizmet Hakk'a Hizmettir." Düsturu

Hulûsi Efendi Vakfı'nın geçmişten günümüze kadar başarıyla gerçekleştirdiği kültürel faaliyetleri de çok önemlidir. Bunların başında her yıl gerçekleştirilen sempozyumlar gelmektedir. Somuncu Baba ve Hulûsi Efendi Sempozyumlarının ilki 1991 yılında Darende'de gerçekleştirilmiştir. Her yıl farklı şehirlerde yapılan bu sempozyumlar 2012 yılında "uluslararası" bir kimliğe kavuşmuştur. Yine vakıf tarafından Hulûsi Efendi'nin vefat yıldönümü olan haziran ayında çeşitli kültürel etkinlikler düzenlenmektedir. Bu arada hemen her yıl Darende dışındaki il ve ilçe merkezlerinde Somuncu Baba ve Hulûsi Efendi Panelleri düzenlenmektedir. Vakıf öncülüğünde Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî'den şiirler, hatıralar

ve Őerhlerin yer aldđđı “Dıvân Okuma Programları” gerçekteŐirilmektedir. Vakfın oluŐturduđu “Özel Darende Somuncu Baba Tanıtım Merkezi Müzesi ” de Türkiye genelinde en fazla ziyâret edilen dördüncü müze olma özelliğini taŐırmaktadır. Vakıfça 2000 yılında açılışı yapılan “Somuncu Baba Araştırma ve Kültür Merkezi ve Kütüphanesi” açıldığı tarihten itibaren, akademisyen, yükseköğrenim, orta ve ilköğretim seviyesindeki okuyuculara hizmet vermeye devam etmektedir. Öğrenciler burada sıcak bir ortamda kitaplara ulaŐabilmektedir.

Hulûsi Efendi Vakfı’nın hizmet alanlarından biri de sağlıktır. Vakıf, fakir hastaların tedavilerinde kullanılmak üzere devlete ait sağlık kurumlarına araç, gereç ve malzeme temin etmektedir. Ayrıca yardıma muhtaç birçok ailenin sağlık masrafları da vakıf tarafından karŐılanmaktadır. Öte yandan vakfın kurucusu Osman Hulûsi Efendi’nin hayalini kurduğu hastane 2006 yılı içerisinde “Darende Hulûsi Efendi Devlet Hastanesi” adıyla devlet tarafından hizmete sokulmuŐtur. Böylece Hulûsi Efendi’ye duyulan vefâ tescil edilmiştir. Hulûsi Efendi Vakfı’nın Hanımlar Komisyonu’nun genel adı “Şefkat Gülleri”dir. Vakıf hizmetlerine destek vermek amacıyla yıl içerisinde el emeği göz nuru ile hazırlanan ürünler kermesler (hayır çarşısı) açılarak satılmaktadır. Bu satıŐlardan elde edilen gelirler ihtiyaç sahiplerine sosyal yardım ve öğrencilere burs olarak kullanılmaktadır. Bu sayede âcil ihtiyaç sahiplerinin mağduriyetleri giderilmekte, hayırda yarıŐmanın en güzel örneği verilmektedir.

Hulûsi Efendi Vakfı’nın çevre hizmetleri ve çevre duyarlılığı ileri boyuttur. Darende başta olmak üzere, vakfın temsilciliklerinin bulunduğu illerde Orman Bakanlığı ile yapılan görüŐmeler sonucu gönüllü insanların önderliğinde fidan dikimleri yapılmakta, “Hulûsi Efendi Hatıra Ormanları” oluŐturulmaktadır. Öte yandan cami, hastane, yol, çarŐı, okul ve mesire alanı gibi yerlerde Somuncu Baba ve Hulûsi Efendi adına yapılan çeşmeler sebil olarak bütün in-

“Dünden bugüne intikal eden, bugünden de yarınlara intikal ettirmemiz elzem olan vakıf kültürü İslâm’ın güçlü Şiarıdır.”

sanlığa hizmet etmektedir. “Her canlıya hizmet için” parolasıyla yola çıkan Hulûsi Efendi Vakfı âtil durumda bulunan arazileri mesire yerleri ve parklara dönüŐtürerek, halkın ailesiyle beraber gelip piknik yapabileceği ve dinlenebileceği doğal ortamlar hazırlamaktadır.

Bunlara ek olarak Darende Kaymakamlığı, Darende Belediyesi ve Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı iŐbirliđiyle hazırlatılan Tohma Kanyonu Projesi’yle, doğal güzellikleri bünyesinde barındıran ve içinden Tohma Irmağı’nın geçtiği kanyona yürüme parkuru ve piknik alanları da inşâ edilmiştir. Öte yandan Günpınar Őelâlesi vakfın, kaymakamlığın ve Günpınar Muhtarlığının gayretleriyle çevre düzenlemesi yapılarak hizmete sunulmuştur. Hakk’a ve hakîkate yaslanan “Halka hizmet Hakk’a hizmettir.” düsturuyla yola çıkan bir vakfın hızını kimse durduramaz. Nitekim öyle de olmuştur. Hulûsi Efendi Vakfı her geçen gün hizmet alanını genişletmiŐtir. Bu kutlu yürüyüŐün devam etmesini gönülden diliyoruz.

Őeffaf bir yapıya sahip olan Hulûsi Efendi Vakfı’nın her yıl düzenli olarak yayına hazırladığı Vakıf Bültenleri, vakfın son bir yıl içerisinde yapmıŐ olduğu faaliyetleri göstermektedir. Bu gibi vakıfların sayısının artması en büyük temennimizdir. Hayır yolunda yürüyen bu gibi vakıf ve dernekler artarsa ihtiyaç sahipleri rahat bir nefes alma imkânı bulur. Rabb’im iyilik peşinde koşan bu gibi Hak ve hakikat dostlarını muvaffak eylesin.

Vakıfları Yaşatmak ve Geleceğe İntikal Ettirmek Boynumuzun Borcudur

Yeryüzünden gökyüzüne, yerdeki karıncadan gökteki kuşlara kadar bütün varlıkları yaŐatmayı

“Âlicenaplığıyla zamana damgasını vuran ceddimiz, vakıflar aracılığıyla insanlığa hizmet ederken aslâ ırk ve renk ayrımı gözetmemişlerdir.”

ve nihâyetinde Allah rızâsını esas alan vakıfların yegâne gâyesi dünyadaki canlıların (insanların, hayvanların) daha mutlu ve müreffeh bir hayat sürmesidir. Bunun için de insan için tek yaşama alanı olan dünyayı daha yaşanılır kılmak gerekir. Vakıflar bu uğurda büyük bir gayret ve enerji sarf etmişlerdir. Her zaman hayır ve hasenât peşinde koşmuşlardır. Cemiyeti oluşturan bireyler arasındaki sosyal bağları güçlendirmişlerdir. Sevgi, hoşgörü ve kardeşlik anlayışını hâkim kılmışlardır. Zaman zaman dengesi bozulan dünyaya denge getirmeye çalışmışlardır.

Var oluş gâyemizi gerçekleştirmemize yardımcı olmuşlardır.

Âlicenaplığıyla zamana damgasını vuran ceddimiz, vakıflar aracılığıyla insanlığa hizmet ederken aslâ ırk ve renk ayrımı gözetmemişlerdir. Yine bu hususta insan-hayvan ayrımı da yapmamışlardır. Nerede bir eksiklik varsa onu ikmal etmişlerdir. Unutulanları hatırlamışlardır. İnsanlar, hayvanlar ve nebatlar arasında güçlü köprüler kurmuşlardır.

Dünden bugüne intikal eden, bugünden de yarınlar için intikal ettirmemiz elzem olan vakıf kültürü İslâm'ın güçlü şiarıdır. Kadim devlet geleneğimizin yüz akı olan vakıf medeniyetimizden sözde modern dünyanın alacağı çok büyük dersler vardır. Paylaşmak nedir bilmeyen, bencillikte sınır tanımayan, huzurunu yitirmiş olan, yitiğini yanlış adreslerde arayan çağdaş dünyanın sorumlu fertlerinin, kadîm vakıf geleneğini incelemesi ve ondan dersler alması gerekir.

Çünkü insanlığı huzursuzluk girdabından ancak o kurtarabilir.

Yardımlaşma duygusunun en bariz tezâhürü olan vakıfları bugün de yaşatmak ve geleceğe intikal ettirmek Osmanlı torunları olan bizlerin önemli bir boyun borcudur. Vakıf şuurunun geleceğimizin teminatı olan çocuklarımıza aşılması gerekir. Bunu hakkıyla ve lâıkiyle gerçekleştirebilirsek yarınlarımızdan ve geleceğimizden emin olabiliriz.

Bugün vakıf medeniyeti, o eski görkemli görünüşünden uzaktır. Onun içindir ki aradığımız huzuru bulamıyoruz. Zira insana huzur veren şey, başkalarına faydalı olmak ve onların hayır duâsını kazanmaktır. Zamanımızda kurulan derneklerin ve vakıfların önemli bir kısmı tabella derneği ve vakfı olmaktan öteye gidemiyor. Çünkü bir kısmının teşkilat yapısı çok zayıftır, bir kısmı kişilerin tekelindedir. Eğer o eski va-

kıf medeniyeti bugün de varlığını sürdürebilseydi aç ve mağdur insan ve hayvan kalmazdı. Günümüzde satıcılar müşterilerini aldatıyorsa, fakirlerin boynu bayramlarda bükülüyorsa, evlenme çağına gelmiş kızlarımız ve erkeklerimiz evlenemiyorsa, insanlar borç yüzünden hapse veya mezara giriyorsa, garibanlar hastanelerde rehin kalıyorsa, bazıları çöplerden rızkını arıyorsa, kimsesiz ölümler ortada kalıyorsa, işkence sıradanlaşmışsa, çevre tahrip ediliyorsa, büyüğe saygı, küçüğe sevgi kalmamışsa, bencillik hayatı kasıp kavuruyorsa bunlar ilgili vakıfların olmayışı yüzündendir.

Geçmişte vakıflar halka hizmet ederek devlete büyük destek sağlıyorlardı. Emin olun ki vakıflar ihyâ edilirse pek çok mesele kendiliğinden çözülecektir. Halk-devlet dayanışması güzellikleri beraberinde getirecektir. Huzur ancak böyle sağlanır. Yeter ki birlik olalım.

İbâdete Kendini Verememek

Hemen hemen hepimizin şikâyetidir, ibâdetlerden lezzet alamamak. “Ben namazlarımı âdâbına uygun şekilde kılmaya gayret ediyorum, ancak bir türlü dünyadan kendimi koparamıyorum.” diyenimiz çoktur. “Niyet ediyorum, ilk rekâtta olsun kendimi dünyadan tamamen koparacağım, aklıma dünyalık bir şey getirmeyeceğim.” diyoruz, ancak daha rükûa gitmeden her türlü dünyevî meşgale üstümüze üstümüze geliyor. Bir de bakmışız ki, borçlarımız, çocuklarımızın okul durumu veya bir başka sorunumuz bizi namazdan koparmış. Şeklen namazdayızdır, ancak rûhen şahsî işlerimizi halletmekle meşgulüzdür. Bazen öyle olur ki, birinci rekâtta ne okuduğumuzu ikinci rekâtta hatırlamayız. Yatarız kalkarız, dışarıdan bakılınca gâyet güzel bir şekilde şartlarını yerine getiririz, rükûunda secdesinde hiçbir şeyinde yanılmayız. Velhâsıl namaz içinde namazdan kopuşumuz her zamanki durumumuzdur. Her şeyi otomatiğe bağlamışızdır. Ne rekât sayısında, ne teşehhüdünde, ne de başka bir şeyinde hatâ ederiz; bütün erkânı düzgün şekilde yerine getiririz. Zira namazlarda yanılma, namazın hakkını gerçekten verenler için söz konusudur. İnsan huşû ile namazı kılarken bir an dalgınlığa düşecek olsa, ne yaptığını şaşırır, bocalar. Ama gönlü her zaman başka yerlerde gezinerek kılan için böyle bir durum söz konusu olmaz. Gerçi böylesi insan bile, bazen olur namazdan öylesine fazla uzaklaşır ki, namazın şekli edasında şaşırır.

Bu acı durum elbette sadece namaza has bir durum değildir. İnsan Allah’ın emrine uyararak bütün gün aç kalır, oruç tutar. Ancak yaptığı sadece boğazından aşağı bir şey salmamasıdır. Başkalarının gıybetini yapmaktan kaçınmak, insanlarla didişmekten uzakkalmak, haramlardan korunmak nedense başarabildiği işler değildir. Hacca gider, dünyanın her tarafından gelen mü’min kardeşlerine katlanamaz, gözü eksikliklere takılıp kalır, etrafındakilerle uğraşır, zâhirde haccı yerine getirir ama sevap dağarcığına fazla bir şey koyamadan, hem de tamamen şikâyetlenerek geri döner.

“Namazın hakkının verilmesi, içinin doldurulması gerekmektedir. Zira içi doldurulan ibâdet kulu Allah’ın istediği çizgi üzerinde tutacaktır.”

İbâdetten Lezzet Alamamak

Bahsettiğimiz durum şuna benzer: İnsanın önüne son derece lezzetli yemekler konur. Ama bir kere ağzının tadı kaçmıştır. Yemekler ne kadar güzel olursa olsun, kendisini zorlayarak yese bile tatlarını alamaz. Sadece karnını doyurmakla kalır. Namaz ve diğer ibâdetler de insanın ruhu için mükemmel gıdalardır. Ancak insan bunlara yönelik arzusunu ve kalbinin hazır oluşunu bir kez kaybettiğinde, artık söz konusu ibâdetleri şeklen ifa etmenin ötesine geçmekte çok zorlanır. Kılar ama kendisi de ne kıldığından haberdar değildir. İbâdetin îfâsı, kalbi râzı gelmese bile, baştan savılan bir borç konumuna düşer. Âdetâ ödeyeyim de kurtulayım demeye getirir.

Allahu Teâlâ, Kur’an’ında güzel mü’minlerin hasletlerini sayarken, onların ibâdetleri yerine getirdiklerine özellikle vurgu yapar. Kitabında bahsetmiş olduğu Müslüman, başta namaz olmak üzere hayatı ibâdetlerle iç içe geçmiş kişidir. Bu sebeple Allah’ın nazarında, ibâdetsiz iyi bir Müslüman söz konusu olamaz. Öyle ki, namazı bırakanların nefislerinin peşine takıldıklarından, doğru yoldan saptıklarından ve ileride bunun cezasını çekeceklerinden bahsedilir.¹

Rabb’imiz Kuralları Açıklıyor

Kur’an, ibâdetlerin yerine getirilmesine çok önem vermek yanında, bir hususun daha üzerinde önemle durur: O da ibâdetlerin Allah’ın arzuladığı şekilde îfâ edilmesidir. Bu âyetlere göre, şekil olarak ibâdeti yerine getirmek elbette önemlidir, ancak daha mühim olan husus, ibâdet esnasında kalbin Allah ile

bağlantı halinde olmasıdır. Bu sebeple, üşenerek kılınan namazların münâfıkların ibâdeti olduğu belirtilir.² Kulun, ne yaptığını ve kimin huzurunda durduğunu bilerek ibâdetini yerine getirmesi beklenir. Nitekim kurtuluşa eren mü'minlerden bahseden Mü'minûn sûresi 2. âyette, söz konusu Müslümanların bir özelliği olarak, *"Onlar namazda huşû içinde dirler."* buyrulur.

Devamındaki âyetlerde kurtuluşa eren bu Müslümanların boş ve yararsız sözlerden uzak durdukları, zekâtlarını verip iffetlerini korudukları belirtilir. Demek oluyor ki, Müslümanın kurtuluşa erebilmesi için namazını veya bir başka ibâdetini edâ etmesi yeterli olmamaktadır. Bunun yanında, ibâdetinde kendisini rabbine vermesi gerekmektedir.

Bir diğer âyette ise namazı kılmalarına rağmen en önemli hususa riâyet etmeyenler çok ağır biçimde kınanır: *"Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki, onlar namazlarını ciddiye almazlar."*³

Bu âyetlere baktığımızda, kulun ibâdetini şeklen yerine getirmekle yetinmesinden Allahu Teâlâ'nın kesinlikle hoşnut olmadığını anlıyoruz. Namazın hakkının verilmesini, içinin doldurulmasını istemektedir. Zira içi doldurulan ibâdet kulu Allah'ın istediği çizgi üzerinde tutacaktır. Nitekim bir başka âyette,

namazın insanı hayâsızlıktan ve kötülükten koruyacağından bahsedilmektedir.⁴ Hiç şüphe yok ki, bu namaz, huşû ile kılınan namazdır. Yoksa insan beş vakit kılmasına rağmen hayatında bir değişiklik olmuyorsa, kıldığı namazda bir sorun var demektir. Çünkü Allah istemesine rağmen huşû ile onun divanında huzura durmamıştır.⁵

Bu büyük eksiklikten dolayıdır ki, Hz. Peygamber (s.a.v.), namazı şeklen kılan ve kendisini ibâdetine vermeyen bazı kimselere namazlarını iâde ettirmiştir.⁶ Namazında sakalıyla oynayıp duran kişi için de, *"Kalbi huşû içinde olsaydı, âzâları da huşû içinde olurdu."*⁷ buyurmuştur. Başka bir hadislerinde ise insanın sevabının huşûuna göre değişeceğini belirtmiştir: *"Kişi namazını kılar. Namazından sonra ona namazının onda biri, dokuzda biri, sekizde biri, yedide biri en nihâyet tamamı sevap olarak yazılır."*⁸

Görünen o ki, pek çok insan namaz ibâdetinin hakkını verememektedir. Allahu Teâlâ'nın kezâ Rasûlullah'ın aynı hususa vurgu yapması bu gerçeği ifade etmektedir. Nitekim sahâbeden Ubâde bin Sâmit de insanlardan kaldırılacak ilk şeyin huşû olacağını, kişi bir mescide girdiğinde huşûlu namaz kılan birini neredeyse bulamayacağını söyler.⁹

Talep Edilene Yapmak Çok mu Zor?

Aklımıza şu sorular gelebilir: “Başta namaz olmak üzere, insanın büyük bir haz olarak ibâdetlerini yerine getirmesi, yaratıcıyla irtibatını koparmadan edâ etmesi çok mu zordur? Allahu Teâlâ bizlerden kaldırmakta zorlanacağımız bir şey mi istemektedir?” Her iki sorunun cevabı da hayırdır. Ancak ibâdetin şeklen edâ edilmesinin ötesinde, harcanması gereken bir çaba vardır. Çoğumuzun ihmal ettiği de budur. Söz konusu çaba sarf edilmediği içindir ki, Allahu Teâlâ buna vurgu yapmakta, yerine getirilmesindeki gevşekliğe dikkat çekmekte, hakkıyla yerine getirenleri de övmektedir. Söz konusu çabanın ne olduğuna gelince: Bu husus Kur’an’da ve Hz. Peygamber (s.a.v.)’in hadislerindedir. Her ikisi de, ibâdetlerin alt yapısı olarak iki önemli noktaya dikkat çekerler:

Birincisi, gün içerisinde insanlarla olan ilişkilerde ahlâkî kurallara riâyet etmek, düzgün bir yaşantı sergilemeye çabalamak, kalp kırmamak, ahlâken doğru bir kişi olmaya çabalamak. Dolayısıyla insan toplum içerisinde -ki buna ailesi de dâhildir- ömrünü geçirirken, Allah Rasûlü’nün güzel ahlâkını kendi yaşantısına hâkim kılmaya çalışmalıdır. Ancak bunu yaparken diğer hususu da aslâ ihmal etmemelidir:

O da Allah ile olan bağıni sürekli diri tutmaya çalışmasıdır. Zira Allah ile olan irtibatı, onun bütün hareket ve düşüncelerini güzel yönde tutmaya yardımcı olur. Bütün yaşantısı hayır yönünde gerçekleşir. Kalbi Allah sevgisiyle dolu olduğundan, her şeyde onun rızâsını gözetir. Korktuğundan değil, yaratanını sevdiğinden, öyle yapılması gerektiğinden dolayı Allah’ın istediği bir şekilde ömür sürmeye çabalar. Yemesinde, içmesinde, elbisesini giymesinde-çıkarmasında, yolda yürümesinde, otobüse binmesinde, alışverişinde, hastalanmasında, neşesinde velhasıl her şeyinde, kalbinde ve dilinde her zaman Allah vardır. Onu her zaman yanında hisseder ve aslâ unutmaz. Bu iki hususa dikkat eden, yani ahlâken güzel bir insanlık sergileyen ve gün içinde Allah ile bağıni koparmayan

“İnsan beş vakit kılmasına rağmen hayatında bir değişiklik olmuyorsa, kıldığı namazda bir sorun var demektir. Çünkü Allah istemesine rağmen huşû ile onun divanında huzura durmamıştır.”

insanın namazlarında Allah’tan uzaklaşması düşünülemez. Zira o, Allah sevgisini ve onunla olan gönül bağıni hayatının her dilimine hâkim kılmıştır. Böyle bir insanın hem de namazda Allah’tan ayrı düşmesi söz konusu olabilir mi? O, bizâtihi ibâdet olmayan gündelik yaşantısında Allah ile hemhâl olmuşken, nasıl olur da ibâdetin bizzat kendisi olan namazda Allah’tan uzaklaşır?!

Dipnot

* Prof. Dr. Enbiya YILDIRIM, Ankara Üniversitesi

1. 19/Meryem, 59.
2. 4/Nisâ 142.
3. 107/Mâûn 4-5.
4. 29/Ankebût 45.
5. 2/Bakara 238.
6. Buhârî, 715.
7. Kenzu'l-Ummâl, VIII/197.
8. Beyhakî, II/281.
9. Tirmizî, İlim, 5.

Kaygusuz Abdal ve Gönül Eğitimi

Kaygusuz Abdal, Bektaşîye Tarikatı'nın ve tekke edebiyatının en önemli simalarından birisidir. XIV. yüzyıl sonu ile XV. yüzyılın birinci yarısında yaşayan, Teke ili Alâiye Sancağı Beyi'nin oğlu olduğu söylenen Kaygusuz Baba'nın iyi bir tahsil gördüğü, ata binmek, ok atmak ve kılıç kuşanmak gibi konularda da mâhir olduğu nakledilmiştir. Kaynaklarda babasının adı, Alâiye Beyi Hüsâmeddin Mahmud dedesinin adı ise Alaeddin b. Yusuf olarak geçmektedir. Menâkıb-nâme ve Kasîde-i Dolab adlı eserlerinden Kaygusuz Abdal'ın adının Alâeddin Gaybî olduğu anlaşılmaktadır.

Kaygusuz Abdal, anlatılan menkabeye göre, Abdal Musa'yı bir av esnasında geyik sûretinde görmüş, bu geyiği takip ederek Abdal Musa'nın dergâhına ulaşarak ona mürid olmuştur. Yine anlatılanlara göre şeyhi "Gaybî, kaygıdan reha buldun, şimdiden sonra Kaygusuz oldun." hitabıyla Gaybî'ye "Kaygusuz" mahlasını vermiştir.

Kaygusuz Abdal, bir müddet dergâhta bulunup icazet aldıktan sonra hac vazifesini yerine getirmiş, bu vazife için Hicaz'a giderken Mısır'a uğramış ve burada tekke açmıştır. Hac ziyaretinden sonra Şam'a uğrayan Kaygusuz Abdal, 1424-1430 yılları arasında Edirne, Yanbolu, Filibe ve Manastır gibi birçok merkezi ziyaret etmiştir.

1444'te vefat ettiğine dair Mısır'daki son Bektaşî şeyhlerinden Ahmet Sırrı Baba'nın (ö.?) verdiği bilgi ihtiyatla karşılanmış, kesin olarak vefat tarihi bilinmemekle birlikte 1425 ile 1431 tarihleri arasında hayatta olduğu yönündeki bilgi tercih edilmiştir. Kabrinin Mısır'da Mukattan Dağı eteklerinde olduğu ve Elmalı'ya bağlı Tekke Köyü'nde bulunan Abdal Musa Türbesi'nde olduğu yönünde iki farklı görüş vardır.

Velûd bir yazar olan Kaygusuz Abdal'ın Dîvân, Gülistan, Mesnevîler, Gevher-nâme, Minber-nâme, Dolab-nâme, Vücûd-nâme,

"Kaygusuz Abdal, manevî bir rehberin kılavuzluğuna başvurmanın öneminden de bahsetmiştir. Ona göre kişi vâsıl-ı illallah olmak için bildiğinden vazgeçmeli ve bir mürşid-i kâmilin elini tutmalıdır."

Risâle-i Kaygusuz Abdal, Kitâb-ı Miglata, Saray-nâme, Dil-Güşâ ve Budala-nâme adlı eserleri bilinmektedir.

Kaygusuz Abdal ve Gönül Eğitimi

Kaygusuz Abdal, menkabevî hayat öyküsü, sembolik unsurlar içeren anlatım şekli ve ifade-sindeki berraklığı ile geniş kitleleri etkilemeyi başarmış biridir. O vahdet, aşk ve gayret üzerine gönül eğitimi düşüncesini kurgulamıştır. Ona göre abdal, dünyadan habersiz kalacak kadar kendini âhirete, gönlünü Hakk'a veren safderûn kimse demektir. Derviş ise doğru ve az söz söyleyen, aşk deryasında mesafe kat eden, nefis bataklığından sabırla kurtulmuş, Hz. Ali (k.v.) gibi halvet ve içten yakarış ile kulluk şuuruna ulaşmış kimsedir. Kaygusuz Abdal, manevî bir rehberin kılavuzluğuna başvurmanın öneminden de bahsetmiştir. Ona göre kişi vâsıl-ı illallah olmak için bildiğinden vazgeçmeli ve bir mürşid-i kâmilin elini tutmalıdır.

Ona göre mürşid-i kâmil, özünü bilmiş, Hakk'ı öz şehrinde bulmuş, her şeyi sıfatından kurtarıp Hakk'ın sıfatına girmiş, kabz ve bast ehli olmuş kimsedir. Mürid, şeyhin elinde dünya ve âhîret marazlarından kurtulmalı ve her hâliyle Hz. Muhammed (s.a.v.)'e benzemelidir. "Zinhâr öğüt bildiğini düşme inâda bir pire iriş ki iresin sırr-ı ma'âde." ifadelerinde de görüldüğü gibi, Kaygusuz Abdal benlik davasından vazgeçmeden gerçek kulluk sırrına ulaşmanın mümkün olmadığını savunmuştur.

Kaygusuz Abdal'ın bakış açısına göre gönül, ilâhî tecellîlerin merkezi ve kişiyi rıza-yı ilâhiyyeye kavuşturacak tek merkezdir. O, "Göz ile görüp gönlüm ile iman ettim." diyerek gönlü hikmet ve marifet çeşmelerine sahip, kişinin en özel sermayesi olarak gördüğünü ifade etmiştir. Ona göre, gönlün bildiğini dil ifadeden âcizdir. Gönül, Hakk'ın kendisi için yarattığı bir tecellî mekânı olduğu için burası Hakk'ın gayrısı ne varsa her şeyden temizlenmesi gereken bir yerdir. Kaygusuz Abdal, "Gönlü sana çevir gel gönül gözü ile bak ve gönül kulağıyla dinle." ve "Ya Rab, bu sır ki gönlümde ayandır." sözleri ile gönlün yakinî iman ve tecellîlerle bezenmesi gereken yapısına da dikkat çekmiştir.

Abdal'a göre gerçek zâhidlik libas ile değil nefsin elinden kurtulup Allah Teâlâ'ya kul olmakla mümkündür. Kaygusuz Abdal, "Nefsini bilen kişi kâmil insân olur rabbini bi-şekk bilür âlem-i irfân olur." ifadesiyle nefsin Hakk'ı bilmenin önündeki en büyük engel olduğunu dile

getirmiştir. O, "Ömür bâkî değil, nefis vefâlî değil." vurgusuyla da nefsin hile ve tuzaklarına karşı dikkatli olunması gerektiğini ifade etmiştir. Eşyanın hakikatlerini, özelliklerini, yaratılış nedenlerini, eserlerini, etkilerini bilmek ve ona göre amel etmek anlamlarına gelen hikmet kavramı, Kaygusuz Abdal'ın özel olarak üzerinde durduğu terimlerden biridir. O, "Muhabbeti aramak iyû hâlidir bunların zıddı harablıktır andan sonra nâ-hakk işlerden sakın ibret ile bak hikmetle söyle her yirde edeb birle, debren aşağı yukarı gözleyüb hodbinlik eyleme Hakkı her yirde hâzır bil yâre yoldaşa emîn ol câhile hilm ile söyle ârifler katında sâkin ol bir söz ki senden sorulmaya söyleme ve eger sorsalar bilürsende muhtasar söyle ve eger bilmezsen özünden söz düzüb söyleme ve kimseye imtihan ile söz sorma eger sorarsan kabul it inad ve mücâdele itme zira bu sarayun sâhibi var bu sarayda hüdânun hikmeti çokdur bu saray ve bu bâr-gâh anundur eger kul isen edeb bekle kulluk

hâlünce depren ve eger sultansan mülk senündür pes imdi emîn ol yohsa sen seni bilmezsen ehl-i diller muhabbetine gir bir mürşid-i kâmile iriş ki sen seni bilesün.” tavsiyelerinde hikmete açılan kapıları net bir şekilde dile getirmiştir. Buna göre, hikmet denizine dalabilmek, hak olmayan işlerden uzak durmak, ibretle bakmak, kararsız yapıyı terk etmek ve kararlı olmak, Allahu Teâlâ’yı her yerde hazır bilmek, cahile yumuşak söz söylemek, arifler yanında had bilmek, sorulmadan cevap vermemek, soru sorulursa kısa cevap vermek, imtihan için soru sormamak, tartışmaya girmemek, edep ve kulluk bilincine sahip olmak ve kendini bilmekle mümkündür. Kaygusuz Abdal’ın bireysel ve toplumsal birçok hususa vurgu yaptığı görülmektedir. Hikmet kavramının çok yönlü yapısı, Kaygusuz Abdal’ın hikmete ulaşmak için sıraladığı hususlarda da açıkça görülmektedir.

Kaygusuz Abdal, gerçek varlık ve tecellî fikriyle âlemi temaşa etmiş ve Allahu Teâlâ’nın dışında gerçek bir varlık olmadığı, nihâyetinde görünen her şeyde O’nun varlığını ispat eden bir kuvvenin bulunduğu kanaatine varmıştır. Bunu, şu ifadelerinde beyan etmiştir: “Cümle âlemi kaplayûbdur, ya’ni cümle mevcudâtun vücûdında Hakk mevcûddur.” Yine o, varlık penceresinden gören ve görülenin aynı kimse olduğu ve insan olarak Hakk’ın varlığına en büyük deâleti işaret etmesi bakımından insanın en değerli varlık olarak görülmesi gerektiği gibi konular üzerinde durmuştur.

Dahî hiç gayrı görünmez cihânda

Hemân Hak’dur görünen görünen her mekânda.

Neye baksan görünen ol Kadîm’dır

Dahî kim var hemân Hayyü’l-alîmdir.

Cümle âlem zât imiş

Deryâ-yı hikmet imiş,

Hakk ile vuslat imiş

Lâ ilâhe illallah.

“Kaygusuz Abdal mürşid-i kâmil, özünü bilmiş, Hakk’ı öz şehrinde bulmuş, her şeyi sıfatından kurtarıp Hakk’ın sıfatına girmiş, kabz ve bast ehli olmuş kimsedir.

Kaygusuz Abdal, kendi varlığında fânî olmuş, Allah’ta bâkî bulmuş kimse olarak tanımladığı insan-ı kâmil derecesine ulaşabilmeyi ideal hedef olarak görmüştür. Ona göre, Allahu Teâlâ, insan-ı kâmil sûretinde dışa tecellî etmiştir. Bu nedenle kişi nefisini bilmeli, irfan âlemine dâhil olarak Rabb’ini şeksiz bir şekilde idrak etmelidir. Ona göre, kişi önce ârif, sonra âşık, daha sonra da mâşûk olmalı ki bu şekilde Makam-ı Mahmûd denilen makama ulaşabilsin. O, irfan yolcusunun kuşdilinden başka bir dille anlaşılmasının mümkün olmadığını da söylemiştir.

Netice olarak belirtmek gerekirse, XIV. ve XV. yüzyılda yaşayan Kaygusuz Abdal, her ne kadar Bektaşîyye Tarikatı’na mensup olsa da edebî üslup ve tasavvufî meşrep bakımından Yunus Emre’nin takipçilerindedir. Dilindeki sadelik, ifadelerindeki anlaşılabilirlik ve ele aldığı konulardaki derinlik ile onun âşık olduğu kadar ârif ve hikmet sahibi bir gönül eri olduğunu da göstermektedir. O, âleme Hak nazarı ile bakmış, eşyada Hakk’ın varlığını müşahede etmiş, eşyanın sûretinden çok hakikatine ermenin derdine düşmüştür. Ona göre mutlak varlık ancak Allah’tır. Allah’ın dışındaki her şey hayatiyetini de imkânını da O’ndan almaktadır. Şehadet âleminin varlık düzeyine bu şekilde bakış açısı sergileyen Kaygusuz Abdal, varlık ağacının çekirdeğini insan-ı kâmil olarak görmektedir.

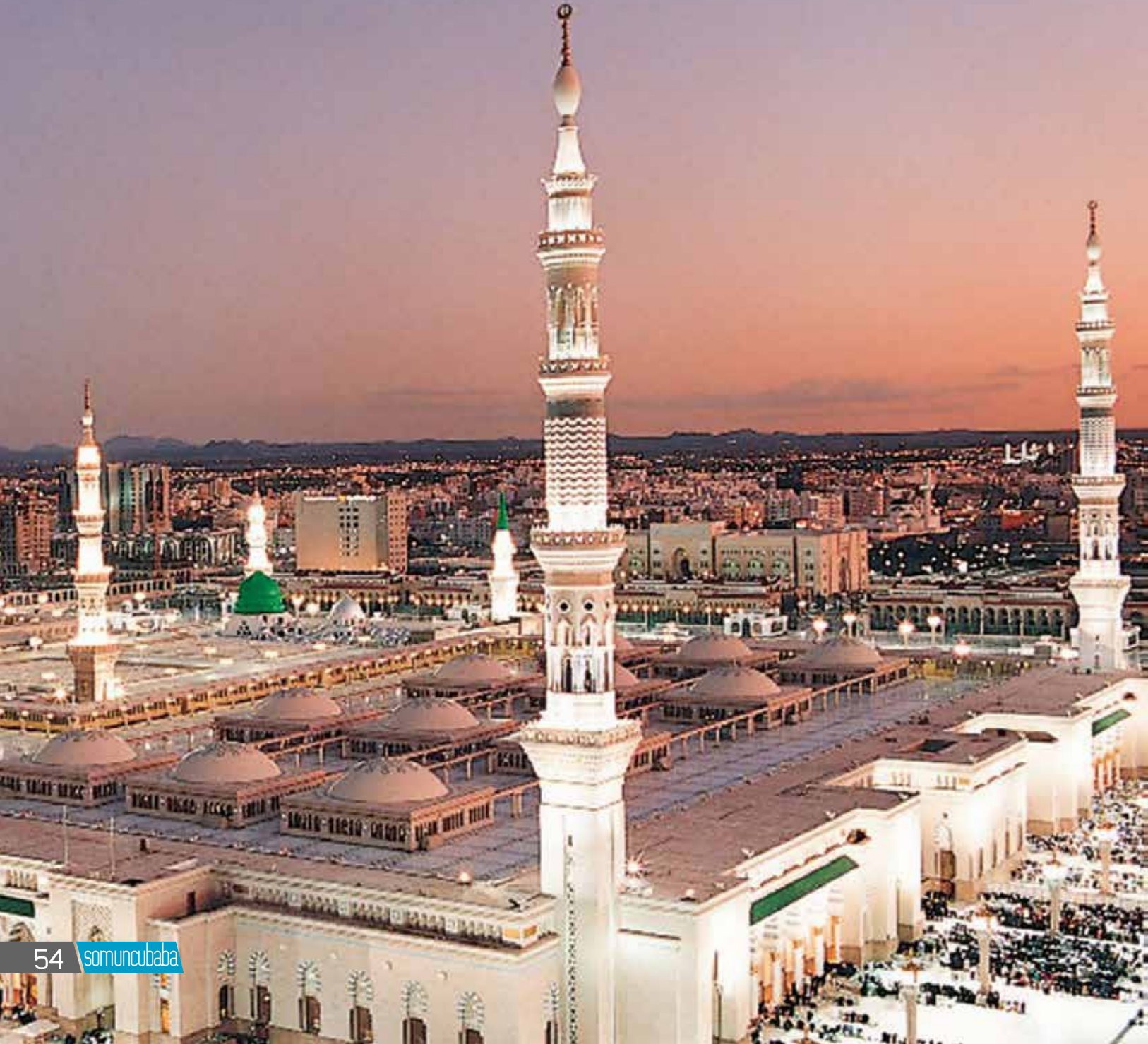
Dipnot

* Dr. FâtiH ÇINAR, Sivas İl Vaizi

Yazının geniş kaynakçalarını web sitemizin makaleler bölümünde bulabilirsiniz.

İslâm'ın Dört Esası Ümmetin Muhammed Mustafa'sı

Osman Hulûsî Efendi, 1914-1990 yılları arasında Malatya'nın Darende ilçesinde yaşamış mutasavvîf bir şairdir. 1. Dünya Savaşı'ndan dolayı bu yıllarda; hayat iktisadî açıdan zorlaşmış; ilmî, tasavvufî, edebî ve kültürel faaliyetler tükenmeye yüz tutmuş; İslâmî ilimler tedris geleneği akamete uğramıştır. Böylesi yoksulluk ve yoksunluk zamanlarında Osman Hulûsî Efendi, İslâmî ilimlerde hatırı sayılır bir eğitim almış, İhramcızâde İsmail Hakkı Efendi'nin gözetiminde seyr u sülûkunu tamamlamış, Nakşî-Hâlidî geleneğin temsilcilerinden olmuş ve hacimli bir Dîvân kaleme alabilmiştir. Bunun yanında 1945-1987 yılları arasında sürdürdüğü imam-hatiplik mesleğinin semeresi olan Şeyh Hamîd-i Velî Minberinden Hutbeler ve Mektûbât adlı eserleri ile sevenlerini ve bağlılarını irşad etmiştir.

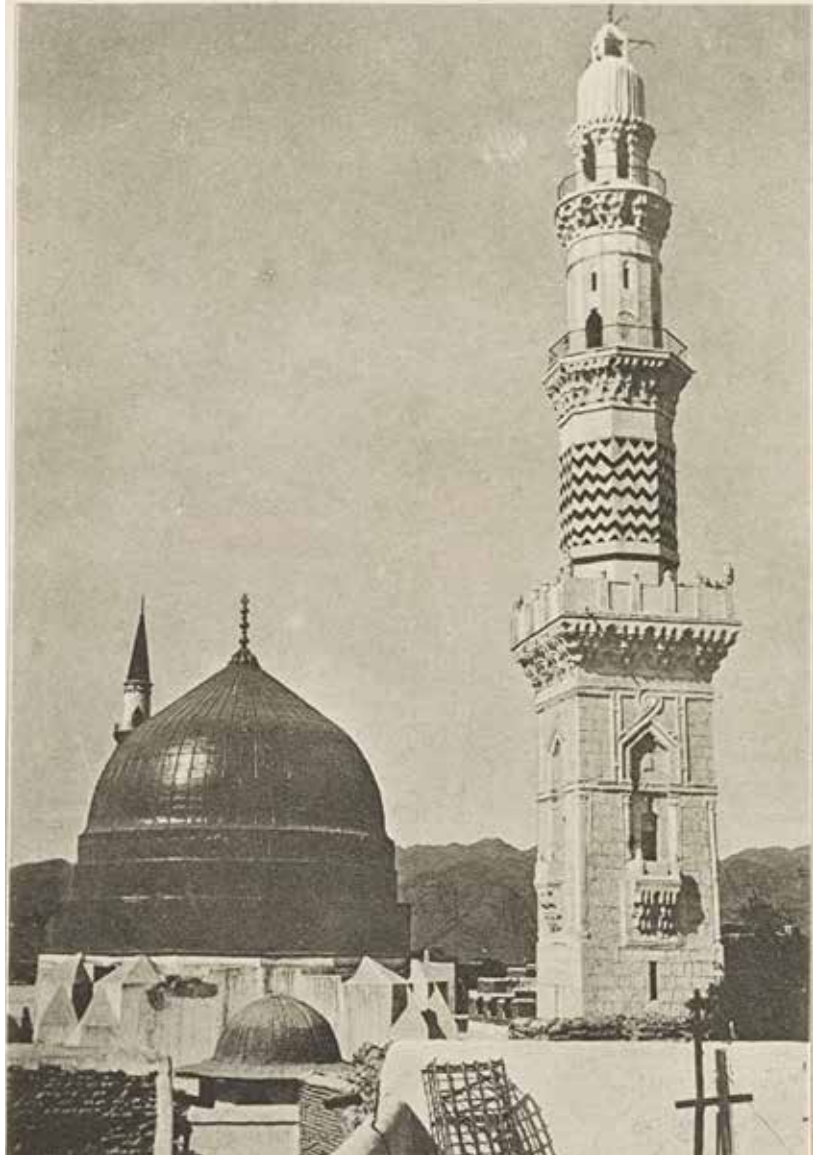
Osmanlı'nın son döneminde ortaya çıkan, edebiyatımızı şekil ve muhtevâ açısından farklı mecralara taşıyan akımların güçlü tesiri ve Harf İnkılabı'nın etkisiyle gelenekten tevarüs eden dîvân ve tasavvuf edebiyatında gerilemeler söz konusu olmuş, genç kuşakların ilmî ve kültürel geçmişle bağ kurmaları zorlaşmıştır. Buna mukabil Osman Hulûsî Efendi, "kültürel nesnelere ödünç alan ve taklitçilikle sınırlı" Batılılaşmanın ve edebiyatımızda görülen nevezuhur akımların etkisinde kalmamıştır. Bilakis o, 20. yüzyıl Türk edebiyatında dîvân, tekke ve tasavvuf edebiyatı geleneğini sürdüren önemli şairlerdendir.

Osman Hulûsî Efendi, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e yazdığı birçok gazel vardır. Bu gazeller, Hz. Peygamber'in hem tarihî şahsiyetini hem de manevî şahsiyetini konu edinmektedir. Bunlardan bir tanesi kısa açıklamalarla yazımıza konu edilecektir.

*Dürr-i şehvâr-ı risâletdir Muhammed Mustafâ
Tâc-ı Levlâk-i hilâfetdir Muhammed Mustafâ*

(Peygamberliğin en büyük incisi Muhammet Mustafa (s.a.v.)'dir. Levlâke tacının halifesi Muhammet Mustafa (s.a.v.)'dir.)

"Cebrail (a.s.)'in diğer meleklere üstünlüğü taşıyıcısı olduğu vahiy kadar, haberi götürdüğü peygamberden kaynaklanmaktadır."

Beysin inci kelimesi ile başlaması, gazelin doğuş hikâyesini çağrıştırmaktadır. Osman Hulûsî Efendi'nin bizzat naklettiğine göre bu gazel, bir rüyanın akabinde kaleme alınmıştır. 1981 yılında gerçekleşen hadise kendisinin ifadesiyle şu şekildedir: "Rüyamda bir mücevherat yığınının başında duruyordum. Oradan bir

“Hulûsî Efendi, Hz. Peygamber (s.a.v.), sultan-ı kevneyn şeklinde methetmektedir. Bu ifade Hz. Peygamber (s.a.v.)’in dünya ve âhiret âleminin efendisi olduğunu belirtmekte, seyyidü’l-kevneyn şeklinde de kullanılmaktadır.”

parça alıp kime versem onda da inkişaf ediyor, bir mücevherat yığını oluşuyordu. Bu arada bu na’tı yazdım.”

Osman Hulûsî Efendi’nin tarikat silsilesine kendi adını bu hadiseyi takip eden yıllarda yazmış olması ile rüyada ve şiirde geçen dür kelimesi arasında bir ilgi bulunabilir. Zira sûfî ıstılahında dür/inci, Hz. Peygamber (s.a.v.) ve insân-ı kâmilî imgelemektedir. Hulûsî Efendi’nin ilgili kelimeyle Hz. Peygamber’i (sav) tavsif etmesi ıstılahıya uygunluk arz etmektedir. Neticede Hulûsî Efendi’nin irşadın mercii ve menbaından aldığı manevî hisse, taliplere dağıtılmakta ve manevî inkişafı vesile olmaktadır.

Perdedâr-ı harem-i hâsıdurur Cebrâil

Mazhar-ı nûr-ı nübüvvedir Muhammed Mustafâ

(Cebrail, Muhammed Mustafa (s.a.v.)’nin haremünün kapısında hizmetçidir. O nübüvvet nurunun mazharıdır.)

Bu beyitte Cibril-i eminin Hz. Peygamber (s.a.v.)’le olan münasebeti bir teşbih ile anlatılmaktadır. Buna göre Cibril (as), bir padişahın hizmetinde bulunan, dışarı ile içerinin alakasını temin eden ve otağın girişinde bekleyen kapıcı gibidir. Yani o, perdedâr-ı harem-i hâs terkiibinin delâletiyle Hz. Peygamber (s.a.v.)’in nübüvvetindeki aracı konumuyla hem ilâhî hem nebevî sırlara mazhardır. Bir başka açıdan bakıldığında ise Cebrail’in (as) diğer meleklerle üstünlüğü taşıyıcısı olduğu vahiy kadar, haberi götürdüğü peygamberden kaynaklanmaktadır.

Çünkü Hulûsî Efendi’nin betimlemesinde Hz. Peygamber’e (sav) hizmetçi olmanın doğuracağı kıymete atıf söz konusudur.

Zât-ı Hak Sultân-ı Kevneyn söylemiştir zatına

Enbiyâ ser-hayline tâc-ı risâletdir Muhammed Mustafâ

(Allah, bizzat Muhammed Mustafa (s.a.v.) için iki cihanın sultanı demiştir. O, Peygamber kâflesinin başına peygamberlik tacıdır.)

Hulûsî Efendi, Hz. Peygamber’, (s.a.v.) sultan-ı kevneyn şeklinde methetmektedir. Bu ifade Hz. Peygamber’in dünya ve âhiret âleminin efendisi olduğunu belirtmekte, seyyidü’l-kevneyn şeklinde de kullanılmaktadır. Hulûsî Efendi’ye göre bahsi geçen terkip, Hz. Peygamber (s.a.v.) için ilâhî bir tesmiyedir. Muhtemelen Hulûsî Efendi, “Biz seni âlemlere rahmet olarak gönderdik.” âyetinin referansı ile sultan-ı kevneyn ifadesinin ilâhî kaynaklı olduğunu belirtmektedir. Hz. Peygamber’in isim ve sıfatları konusunda söz söyleyen müelliflerimizin çoğunun yaklaşımı benzer şekilde yorum eksenli olup konuyu âyetlere dayandırma refleksi içermektedir. Zira sultân-ı kevneyn doğrudan âyetlerde geçmediği gibi bu veya benzeri bir terkibe yer veren bir hadise de rastlanılamamıştır. Hz. Peygamber (s.a.v.), kâinatın efendisi olduğu gibi nebiler kervanının risalet tacıdır. Yani nebi ve rasûllerin en kıymetlisi ve en üstünüdür.

Mu’cizâtıdır zuhûrunun ser-â-ser kâinât

Mebde-i kevn ü mekân-ı tamâmetdir Muhammed Mustafâ

(Kâinat baştanbaşa Hz. Muhammed’in zuhurunun mucizeleridir. O bütün yaratılışın ve yaratılmışların başlangıcıdır.)

Hulûsî Efendi, bu beyitte hakikat-i Muhammediyye’nin varlık sebebi ve zuhur başlangıcı olmasını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Beyitte geçen tamâmet kelimesinin arka planında ise hakikat-i Muhammediyye’nin her mertebede zuhur eden tecellileri kendin-

de toplayan mazhar-ı etem bir başka ifadeyle mazhar-ı küll kimliğine atıf içermektedir. Her iki terkip de Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ilâhî isimlerin her birinden zuhur eden tecellere ayrı ayrı muhatap olmasına ve insân-ı kâmil kimliğine işaret etmektedir. İşte bu ilâhî isimlere mazhariyet, özellikle Ekberî düşünceye mensup sûfîlere göre varlığın vesilesidir. Bütünlüğüne bakıldığında Hz. Peygamber'e yazıldığı anlaşılan iki ayrı gazelde Osman Hulûsî Efendi, bu düşüncesini perçinleyecek mahiyette ifadeler kullanır. Buna göre ey dîde-i eşbâh/varlıkların göz bebeği ve zübde-i âlem/âlemin özü ifadeleri, hakikat-i Muhammediyye'nin temsilî karşılıkları gibidir. Zira bu teşbihlere uyumlu bir şekilde Osman Hulûsî Efendi, kalbin nurunu Allah'tan mirât-ı Muhammedî vesilesiyle aldığını belirtir. "İşte insanın kalbi de böyledir. O da bizâtihi ziyâdâr değildir. O nûru mir'ât-ı Muhammedî vâsıtasıyla Allâh (c.c.)'tan alır."

Çâr yârı çâr erkânıdurur İslâmın

Sıdk u adl ü hilm ü re'fetdir Muhammed Mustafâ

(Muhammed Mustafa (s.a.v.)'nın dört yâri, İslâm'ın dört esasıdır: Sadakat, adalet, hilm ve refet.)

Bu beyitte Osman Hulûsî Efendi, İslâm ve ilk Müslümanların en önemlilerinden olan dört râşid halife arasında bir tenasüpten söz etmektedir. Buna göre İslâm'ın dört temel esası, Müslümanların dört mühim şahsına karşılık gelmektedir. Peygamber Efendimiz'i ilk tasdik etmesi ve ömrünün sonuna kadar bağlılığıyla Hz. Ebu Bekir (r.a.) sadakat timsalidir. Hz. Ömer (r.a.) adalet, Hz. Osman (r.a.) hayâ ve edep, Hz. Ali (r.a.) ise merhamet timsalidir. Sadece bahsi geçen örneklerde değil ashâb-ı kirâmın her birinde temayüz eden güzel ahlâkta, hiç şüphesiz Hz. Peygamber Efendimiz'in muallimliği söz konusudur. Zira Allah'a ve âhiret gününe kavuşmak isteyen mü'minler için en güzel örnek olan Peygamber Efendimiz (s.a.v.), Rabb'i tarafından edeplendirilmiş ve ashâbını edeplendirmiştir. Ümmî olan Peygamberimiz, insanların yüreklerini okumuş, nefislerini takva ile

"Osman Hulûsî Efendi, eriştiği manevî nimetin mahcubiyeti ve tevazu ile Hz. Peygamber (s.a.v.)'in cömertliğini, ümmetine düşkünlüğünü ve bağışlayıcılığını öne çıkarırken kendini kemter kelimesi ile tavsif etmektedir."

dokumuş ve tezkiye ile tezyin etmiş, dünya tarihine yön verecek sayısız öğrenci yetiştirmiştir.

Mâ-hasal dergâhının kemter Hulûsî bendesi

Redd kılmaz kimseyi kân-ı mürüvvedir Muhammed Mustafâ

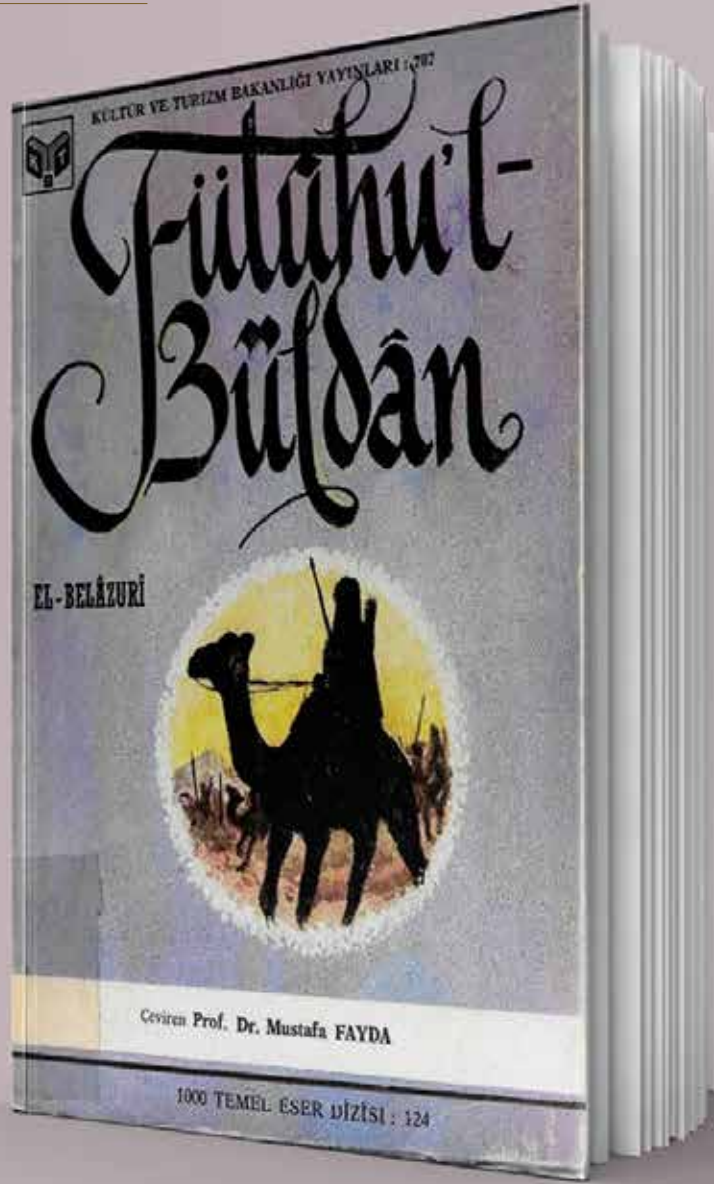
(Netice olarak, Muhammed Mustafa (s.a.v.) mürüvvet kaynağıdır, kimseyi reddetmez. Hulûsî de onun dergâhının değersiz bir kölesidir.)

Son beyitte Osman Hulûsî Efendi, eriştiği manevî nimetin mahcubiyeti ve tevazu ile Hz. Peygamber'in cömertliğini, ümmetine düşkünlüğünü ve bağışlayıcılığını öne çıkarırken kendini kemter kelimesi ile tavsif etmektedir. Bir başka ifade ile Hz. Peygamber'i methederken kendini zemmetmektedir. Fakat sûfîlerin kendilerine yönelttikleri eleştiriler söz konusu olduğunda hasenâtü'l-ibrâr, seyyiâtü'l-mukarrabîn ilkesi akla gelmelidir. Mertebelilik esasına dayanan bu ilkeye göre, Allah'a yakınlık kesbetmiş kimselerin eleştirdikleri şahsî konuları, henüz nefisle mücadelesini kazanamamış kimselerin hayal bile edemeyeceği makamlardır. Hulûsî Efendi'nin kendisini kemter kelimesi ile tavsif etmesi, makamının yüceliğinden dolayıdır. Zira kişinin manevî mertebesi yükseldikçe, hatâları gözünde büyümektedir. Es-salâtü ve's-selâmü yâ Nebiyye'l-Ümmî.

Dipnot

* Dr. Hamit Demir, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Yazının geniş kaynakçalarını web sitemizin makaleler bölümünde bulabilirsiniz.

Fütûhu'l – Büldân'da VII. ve IX. Yüzyıllarda Darendede ve Malatya

“1987 yılında Fütûhu'l-Büldân'ın çevirisi yapılıp eser Kültür Bakanlığınca neşir edilmesi üzerine Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Hazretleri; 'Oğul bu kıymetli bir tarih kitabıdır. Darendede'den bahseden ilk eserdir. Darendede ve Malatya bu eserde anlatılmaktadır.' buyurmuştur.”

İslâm kültür ve medeniyetinde ortaya çıkan tarih yazıcılığı içerisinde şehir ve bölge tarihlerinin ayrı bir yeri ve önemi vardır. Bu alandaki eserler genellikle ele aldıkları şehir veya bölgenin coğrafi durumu, fetih şartları ile buralarda yaşayan önemli şahsiyetlerin biyografileri hakkında bilgi verir.

Bu yönüyle şehir tarihleri siyasî, sosyal, ekonomik ve kültürel yapının yanı sıra dinî ve sivil mimarî eserleri de içeren zengin medeniyet mirasını okuyucuya sunar. Şehirler kültürel birikimin yoğunlaştığı önemli yerleşim birimleri olup fiziksel ve sosyal çevre ile toplumsal hayatın merkezini teşkil eder.

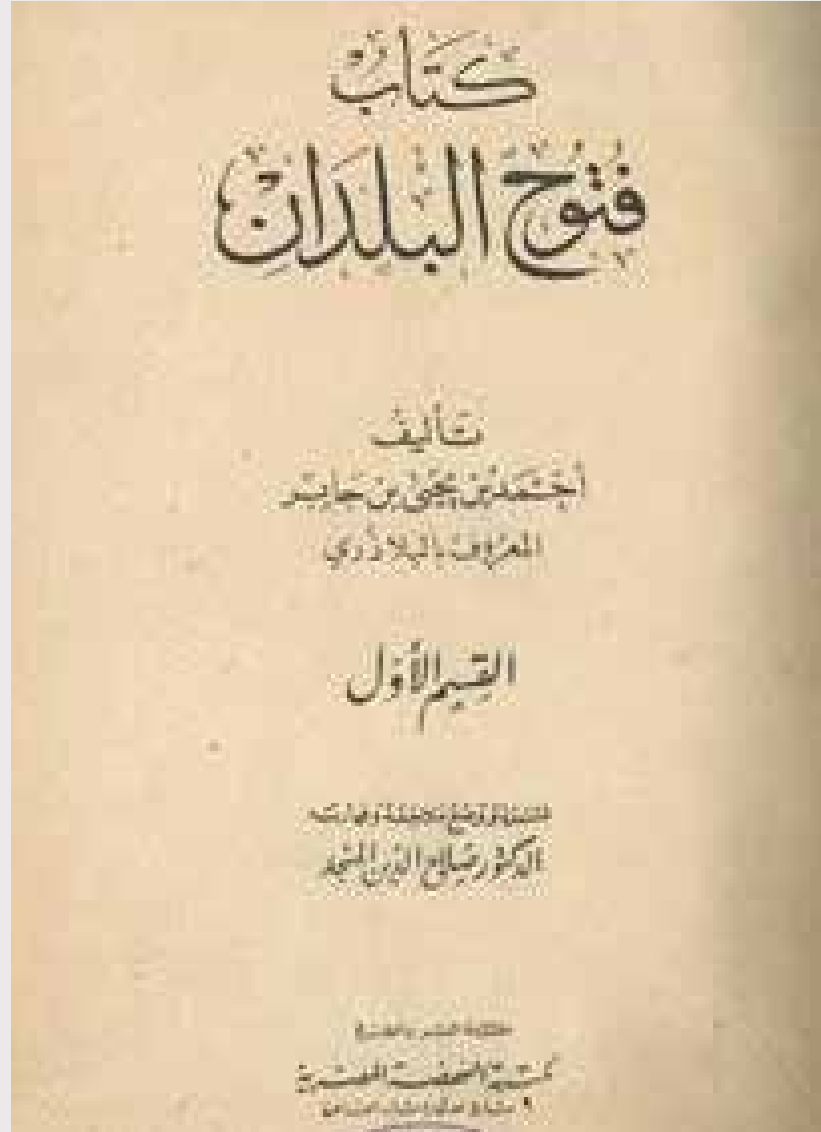
Darende ve Malatya doğal güzelliğiyle, coğrafi konumuyla, stratejik mevkiyle, kadim medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Tarihî geçmişiyle, ticarî fonksiyonuyla, dinî merkez oluşuyla, toplumsal yapısıyla, kültürel renkliliğiyle, ilmî ve manevî kimliğiyle, mimarî boyutuyla çok önemli özelliklere sahiptir.

Bizim Malatya ve Darende Zaviyesinden gerçek mahiyette üzerinde duracağımız ve iza-hını yapacağımız eser el-Belâzurî'nin Fütûhu'l-Büldân isimli tarih kitabıdır. Bu eserle ilgili 20. yüzyılda yaşayan son dîvân şairi mutasavvıf ve gönüller Sultanı Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Hazretleri'nin bir hatırasını nakletmek yârinde olacaktır: 1987 yılında Fütûhu'l-Büldân'ın çevirisi yapılarak eser Kültür Bakanlığınca neşir edilmesi üzerine Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Hazretleri;

“Oğul bu kıymetli bir tarih kitabıdır. Darende'den bahseden ilk eserdir. Darende ve Malatya bu eserde anlatılmaktadır.” buyurmuş ve bu eseri temin ederek Şeyhzadeoğlu Özel Kütüphanesine eklemiştir.

Okumaya ve kitaba çok önem vermesi hususunda çevresindeki insanlara örnek olmuştur. Bu vesile ile Darende ve Malatya'ya ne kadar önem verdiği görülmüştür. Aynı zamanda memleket ve millet sevdalısı olan Hulûsi Efendi

“Darende, tarihî geçmişiyle, ticarî fonksiyonuyla, dinî merkez oluşuyla, toplumsal yapısıyla, kültürel renkliliğiyle, ilmî ve manevî kimliğiyle, mimarî boyutuyla çok önemli özelliklere sahiptir.”

Hazretleri çevresinde bulunan insanları yönlendirmiş bu doğrultu da bilinçlendirmiştir.

Bu yazımızda italik yazılan metinler el-Belâzurî'nin Fütûhu'l-Büldân isimli eserinden

alınmıştır, diğer kısımlar ise diğer tarihî kaynaklardan istifade edilerek yazılmıştır.

Darende ve Malatya İçin Bizans'la Yapılan Mücadele

Anadolu'nun bir kısmının Bizans'a terk edilmesini takip eden yıllarda Halife Ömer bin Abdulaziz ve ondan sonra halife olan Yezid bin Abdulmelik vefat etti. Yezid'den sonra 105/723'de kardeşi Hişam bin Abdulmelik halife oldu. Bu sırada tahminen 106/724'de Bizans İmparatoru Kostantin Müslümanların elinde bulunan Malatya'ya saldırdı. Şehri zapt ettikten sonra tahrip etti. Müslüman halkı da ağır işkencelerle katlederek geri döndü. Bu saldırı, hilafet merkezinde çok büyük bir etki yaptı. Müslümanların hedef oldukları şiddete hiddetlenen halife Hişam bin Abdulmelik, meşhur komutan Mesleme'nin idaresindeki büyük bir orduyu 108/726'da Bizans üzerine gönderdi. Mesleme, önce Malatya'yı sonra Kayseri'yi aldıktan sonra hezimete uğrayan Rumları takip etmek için ordusunu iki kısma ayırdı. Ordunun bir kısmını

İbrahim bin Hişam bin Abdulmelik idaresine vererek Ankara taraflarına gönderdi. İkinci orduyu da Muaviye bin Hişam bin Abdulmelik komutasına vererek Darende ve Amasya taraflarına gönderdi. Muaviye bin Hişam'ın mevcut maiyetiyle Kayseri'den Darende'ye doğru hareket ettiğini haber alan Bizans'ın valisi Kostantin karşılık vermiş ise de hezimete uğrayarak Tokat'a, oradan da Amasya'ya döndü ve İstanbul'dan yardım isteğinde bulundu. Muaviye ise bu sırada harpten kaçan Kostantin'i takip ederek Darende ve Tokat beldelerini zapt etti. Muaviye bin Hişam bin Abülmelik, maiyetine aldığı büyük bir ordu ile ikinci defa 111/729'da Anadolu üzerine yürüdü. Beraberinde Battal Gazi unvanı ile tanınmış olan devrin meşhur mücahitleri de bulunmaktaydı. Anadolu'ya giren ordu Amasya'ya geldi ve şehri büyük bir mücadele sonrasında zapt etti. Savaştan sonra Sivas Bölgesi'nin idaresini meşhur Gazi Abdulvehhab bin Buht'a veren Muaviye, savaştan sonra geri döndü. Abdulvehhab Gazi ise yine ünlü bir mücahit olan Battal Gazi ile birlikte Sivas'a geldi.

139 yılında el-Mansur, Salih b. Ali'ye mektup yazdı ve Malatya'yı yeni baştan yapmasını ve şehri tahkim etmesini emretti. Daha sonra İmam Abdulvehhab b. İbrahim'i, el-Cezîre ve hudutlarına vali tayin etmeyi düşündü. Abdulvehhab, yanın da el-Hasan b. Kahtabe olduğu hâlde, Horasan halkından olan askerlerin başında 140 yılında yola çıktı. El-Mansur, Şam ve el-Cezîre halkının da gönderecekleri asker sayısını tespit etti. Böylece Abdulvehhab'ın yanında yetmiş bin asker toplandı. O, Malatya'da ordugâhını kurdu ve çeşitli şehirlerden işçileri topladı ve Malatya'yı yapmaya başladı.

141 yılında Muhammed b. İbrahim, başlarında el-Müseyyib b. Züheyr'in bulunduğu Horasan askerleriyle birlikte Malatya'ya savaşa gönderildi. Muhammed, düşmanın oraya saldırmaya cesaret edememesi için orada hudut muhafızı olarak kaldı; bu durumu gören şehir halkı, oraya geri döndü. Rumlar, er-Reşîd'in halifeliğinde Malatya'ya saldırmışlarsa da şehri ele geçirememişlerdir. Er-Reşîd (Allah ona rahmet eylesin) onların üzerine yürüdü; onları mağlup ve perişan etti.

Emevîlerin son dönemine doğru, Bizans Anadolu'suna yapılan akınların destan kahramanı Battal Gazi ve Abdulvehhab Gazi Darende çevresinde de gazâlarda bulundular. Hanifi Hoca'ya göre, Battal Gazi'nin babası Hüseyin Gazi ve amcası Hasan Gazi, ordu komutanı sıfatıyla bu tarafa gönderilmiş ve savaş esnasında şehit düşmüşlerdir. Hüseyin Gazi'nin Divriği Kalesi'nde, Hasan Gazi'nin Darende Kalesi'nin güneydoğusunda medfundur. Abbasî Halifesi Hasan b. Kahtabe'yi 70.000 savaşıyla Malatya'ya gönderdi ve şehir altı ay içerisinde yeniden inşa edildi. Bizans kuvvetleri bu sırada Malatya'ya yürüdülerse de Müslüman savaşçıların sayıca çok üstün olduğunu haber alıp geri döndüler (140/757). Malatya, Bizans-Arap mücadelesinde müstahkem surları ve askerî gücüyle dikkati çeken bir sınır şehri özelliği taşıdı. Daha sonra yazılan bazı tarihî ve edebî eserlerde bu dönem Battal Gazi'nin adı ve kahramanlık menkıbeleriyle özdeşleştirildi. Malatya, Emevîler devrinde,

“Battal Gazi ve Abdulvehhab Gazi Darende çevresinde de gazalarda bulundular Hanifi Hoca'ya göre, Battal Gazi'nin babası Hüseyin Gazi ve amcası Hasan Gazi, ordu komutanı sıfatıyla bu tarafa gönderilmiş ve savaş esnasında şehit düşmüşlerdir.”

Sugûrülcezeriyye'nin Abbasîler Dönemi'nde ve özellikle Harun Reşit Dönemi'nde Avâsım adıyla oluşturulan bölgenin önemli merkezlerinden biriydi; ayrıca Abbasîler tarafından Horasan'dan nakledilen Türklerin yerleştirildiği şehirler arasında yer aldı.

Darende ve Malatya şehirleri için çok fazla önem arz etmesi sebebi ile Hasan Gazi ve Battal Gazi'den özellikle bahsetmek istiyoruz.

Battal adının yiğitliğinin, cesaretinin ifadesi olduğu, güç ve kuvvetin sembolü olduğu gazilik unvanının da gazalarda gösterdiği kahramanlıktan dolayı verildiği bilinmektedir. Battal Gazi 8. yüzyılda yaşamıştır. Nitekim Battal Gazi'den bahseden Bizans ve Süryanî kaynaklar da bunu teyit etmektedir. Battal Gazi'nin tarihî şahsiyetiyle menkıbevî şahsiyeti kaynaklarda ve hafızalarda birbirine karışmıştır. Battal Gazi'den bahseden Yakubî ve Taberî'den başlayarak Evliya Çelebi'ye gelinceye kadar pek çok kaynakta tarih ve menkıbe iç içedir. Hakkındaki kaynaklara, yani destanlar, mesneviler, menkıbeler ve halk hikâyelerine bakıldığında, kendisinin; Bizans'ın zulmünden bıkan halkın hakkını savunmak için halktan bir ordu topladığı ve Bizans ile savaştığı görülmektedir. Battal Gazi, çalışkanlığı, cesareti ve kahramanlığı sayesinde komutanlığa, hatta Misis şehri valiliğine kadar yükselmiştir.

Battal Gazi bilhassa 717-740 yılları arasında, Emevîlerin Bizans'a karşı yürüttükleri mücadelelerde rol almış ve hem Müslüman hem de Hristiyan kaynaklara yansıyan efsanevî şöhreti-

ni bu sırada kazanmıştır. Taberî'de nakledilene göre Battal Gazi, 717 yılında Mesleme bin Abdülmelik komutasındaki İslâm ordularıyla birlikte İstanbul'un hem deniz hem karadan kuşatıldığı sefere katılmış, İmparator Leon'un direnmesi karşısında bu kuşatma 718 yılında sona erdirilmiştir. Anadolu'da menkıbevî şahsiyet olan Battal Gazi'nin adı etrafında, daha ilk kaynaklardan başlayarak, bir destanlar hâlesi meydana gelmiştir. Onun Rum Seferlerindeki maceraları, Taberî'den başlayarak, Arap tarihçilerinde ve Bizans kronolojilerinde, ya birbirinden nakledilmek sûretiyle yahut da birbirini tamamlayacak şekilde anlatılmıştır. Battal Gazi'nin muharebelerini anlatan söz konusu kaynakların zikrettikle-

ri bölge, şehir ve kasaba isimlerine bakıldığında onun başta Malatya, Kayseri, Afyon ve Eskişehir yöresi olmak üzere, el-Cezire ve Suriye Bölgelerinde akınlarda bulunduğu görülür. Hiç şüphesiz bu coğrafya gerçek muharebelerin vuku bulunduğu coğrafyadır.

Abdulvehhab idaresindeki Abbasî ordusu, 140/757'de önce Malatya'yı, akabinde Kayseri ve Elbistan'ı fethetti. Abdulvehhab, Cafer bin Hanzale'yi Kayseri emaretine tayin ettikten sonra, Hasan bin Kahtabe'yi de Darende ve Amasya taraflarına gönderdi. Hasan bin Kahtabe, önce Darende'yi, sonra da Amasya'yı zapt etti. Bu sırada Hasan bin Kahtabe bir tane sınır üzerinde bir tane de Tohma suyu üzerinde olmak üzere iki kale inşa etti. Tohma suyu üzerinde kurulan kale, Darende Kalesi olabilir. Emir Abbas, Malatya'da kalmış, Salih bin Ali'yi yeteri kadar bir kuvvetle birlikte Darende ve daha ileride bulunan Amasya üzerine gönderdi. Yol gösterici olmak üzere, Emir Malik bin Abdullah'ı da beraberinde gönderdi. 144/761 senesi başlarında Amasya Kalesi önlerinde yapılan savaşta, Rumların çoğu esir alınarak perişan edildi. Kale komutanı ve bölge valisi General Yuannis de savaş esnasında öldürüldü. Bağdat'a giden Amasya eski valisi Yezid bin Esid, mevcut durumu Muhammed el-Mehdi'ye anlattı. Halife, yarısı gönüllü askerlerden müteşekkil olmak üzere yüz altmış bin kişilik bir orduyu meşhur komutan Hasan bin Kahtabe'nin emrine vererek Rumların üzerine gönderdi. Hasan bin Kahtabe, 162/779'da maiyetiyle birlikte Bağdat'tan hareket edip Malatya üzerinden Bizans topraklarına girdi.

Birçok çarpışmalar sonucunda Elbistan, Sivas ve Darende taraflarını ele geçirerek Amasya önlerine geldi. General Manoil, hezimete uğramış olarak Karadeniz sahiline doğru kaçtı. 163/780'de İmparator Leon öldü. Küçük oğlu V. Kostantin, annesi İren'in vesâyeti altında imparator oldu. İren İslâm ordusunun baskısından kurtulabilmek için anlaşma yapmaya mecbur kaldı. Anlaşma sonrasında Yezid bin Esid es-

Sülemi de yeniden Amasya valisi olarak tayin edildi. Ali bin Süleyman idaresindeki Abbasî ordusu, 169/785-786'da harekete geçti. Bu ordu, Yezid bin Münzir idaresindeki Haleb ordusu ile Malatya önünde birleşerek Rum tarafına girdi. Birkaç çarpışmayı kazanıp Darende'den ileriye Amasya'ya kadar ilerlediler.

Fetihler ve Mücadele

Iyâd b. Ğanm, Habîb b. Mesleme el-Fihri'yi, Şimsat'dan Malatya'ya gönderdi; o da şehri fethetti. Sonradan şehir Müslümanların elinden çıktı. Muaviye Şam ve el-Cezîre valisi olunca, Habîb b. Mesleme'yi oraya gönderdi; o da şehri savaşla fethetti, oraya şehrin valisiyle birlikte Müslümanlardan paralı askerler yerleştirdi. Rum ülkesine gitmek isteyen Muaviye Malatya'ya geldi ve şehri, Şam ve el-Cezîre ile başka yerlerden gelen insanlarla doldurdu. Malatya, Rum ülkesine yazın savaşlar düzenleyen ordunun güzergâhı oldu. Abdullah b. ez-Zübeyr'in hilâfet iddiasında bulunduğu günlerde, Malatya halkı şehirden ayrıldılar. Rumlar şehre hücum ettiler ve orasını yıktıktan sonra terk ettiler. Ermeni ve Nabatlı Hristiyanlardan bir zümre şehre indiler.

Rabiülevvel 170/Eylül 786'da Musa el-Hadi vefat edip Kardeşi Harun er-Reşid halife olunca, bölgedeki valilerden Suğûr Bölgesi'ni iyi bilen Mabuf bin Yahya el-Hacunî'yi yeterli bir askeri kuvvet ile birlikte Rum tarafına gönderdi. Mabuf, Rumları işgal ettikleri yerlerden çıkartarak Müslüman esirleri kurtardı. Bu bölgeyi tahrip ederek geri çekildi. Bizanslıların Abbasî sınırına saldırılarını durdurmak isteyen Halife Harun Reşid, daha sonra kendisi de büyük bir ordunun başında olmak üzere 181/797'de Anadolu'ya bir sefer yaptı. Üsküdar'a kadar ilerleyerek büyük bir zafer kazandı. Rumların yenilmesi üzerine İmparatoriçe İren'inin isteği ile cizye karşılığında barış yapıldı. Ancak daha sonra Bizans İmparatoru olan Nikefor, kendisinden önce İmparatoriçe İren'in Harun er-Reşid'e verdiği cizyeyi iade etmesini istedi. Harun er-Reşid, 187/803'de vuku bulan bu tehditkâr isteğe çok hiddetlendi. Hemen maiyetine aldığı bir ordu ile bir defa

“Battal Gazi, Bizans'ın zulmünden bıkan halkın hakkını savunmak için halktan bir ordu toplamış ve Bizans ile savaşmıştır. Çalışkanlığı, cesareti ve kahramanlığı sayesinde komutanlığa, hatta Misis şehri valiliğine kadar yükselmiştir.”

daha Üsküdar'a kadar ilerledi. Bu esnada Avasım Bölgesi komutanı olarak tayin ettiği oğlu Kasım el-Mü'temin de Darende Bölgesi ile birlikte bu bölgeye akınlar tertip etti. Bu gelişme üzerine Nikefor barış anlaşmasını kabul etti. İslâm ordusu da geri döndü. İslâm ordusunun geri döndüğünü gören Nikefor Fokas, tekrar anlaşmayı bozdu. Fakat bir yıl sonra yani 188/804'de İbrahim bin Cibril komutasındaki diğer bir orduya yenilince Müslümanların hukukunu koruması ve diğer bazı şartlarla yeniden anlaşma yapmak zorunda kaldı.

253/867'de Muhammed bin Muaz, Malatya tarafından Rum topraklarına girdi. Bölgedeki halkın bir kısmını öldürdü, bir miktar esirle geri döndü. Bizans İmparatoru I. Basileios'un Malatya civarındaki karışıklıklar nedeni ile 871 Tephrike (Divriği) ve Taranton (Darende) üzerine yürüdüğü, Zibatra ve Sumeysat'ı imha ettiği, Malatya'yı almak için Çirmikli suyu üzerinde karargâh kurduğu, ancak yeteri derecede tahkim edilmiş olan Malatya'yı alamadığı bilinmektedir. Abbasî hilafetinde Ahmed el-Mutezid'in; Bizans İmparatorluğunda Leon'un bulunduğu devirde Abbasî sınırındaki İslâm şehirlerine yapılan saldırılar durmayınca, Bizans sınırı (Avasım)'nın meşhur muhafız komutanı Ebu Cafer Ahmed bin İnac et-Türkî, muhtemelen 280/893'de maiyetindeki ordusu ile Tarsus, Elbistan ve Darende üzerinden Amasya'ya giderek şehre girdi. Trabzon'a kadar ilerledi. Rumları barış yapmaya mecbur etti.

Ölüm Gerçeği ve Ölüme Hazırlıklı Olmak

“Gaflet içinde olup da ölümü hatırlamayan, ölümden sonraki âhiret hayatı için hazırlık yapmayan insanı, gerek ölüm anında, gerek kabirde, gerekse kabirden sonraki âhiret hayatında dehşetli bir sonuç beklemektedir.”

Allahu Teâlâ, Enbiyâ Sûresi 35. âyette şöyle buyurmaktadır: *“Her canlı, ölümü tadar. Bir deneme olarak sizi hayırla da, şerle de imtihan ederiz. Ve siz, ancak bize döndürüleceksiniz.”*

Bu âyette ifade edildiği gibi her canlı ölümü tadacaktır. Doğumla dünyaya gelen bütün canlılar, ölümle bu dünyadan ayrılmaktadırlar. Bu, Yüce Allah'ın koymuş olduğu değişmez bir kانونudur. Yüce Allah, hayırla ve şerle insanları imtihan etmekte/sınamaktadır. Dünya hayatının sonunda insan, Allah'ın huzuruna döndürülecek ve dünyada yaptıklarından dolayı hesaba çekilecektir.

Dünyada pek çok insan, ölümü hatırlamak istemez. Hatta ölümü hatırlatan her şeyden uzak durmaya çalışır. Hâlbuki Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed, *“Lezzetleri yok eden ölümü çok hatırlayınız.”*¹ buyurmuştur. Tirmizî'nin rivâyet ettiği başka bir hadiste ise, *“Aslında sizler ölümü çok sık hatırlamış olsaydınız şu gördüğüm vaziyette olmazdınız. Öyleyse lezzetleri yok edeni (yani ölümü) çok hatırlayınız.”*² buyurmuştur. Bu rivâyetlerden anlaşıldığına göre ölümü hatırlamak, insanı gafletten kurtarmakta ve ebedî hayat olan âhiret için hazırlık yapmaya yönlendirmektedir. Ölümü unutup da dünyaya ve dünyalık işlere dalan insanlar, bedbaht insanlardır. Çünkü ölüm, Allah tarafından gizli tutulmuş olup her an gelebilir. Ölüm ansızın geldiğinde dünyaya dalan kişi, hazırlıksız olarak yakalanacaktır. Dolayısıyla âhirete hazırlıksız olarak giden kişi kaybeder ve hüsrana uğrar.

Gaflet içinde olup da ölümü hatırlamayan, ölümden sonraki âhiret hayatı için hazırlık yapmayan insanı, gerek ölüm ânında, gerek kabirde, gerekse kabirden sonraki âhiret hayatında dehşetli bir sonuç beklemektedir. Zira o kişinin âkıbeti son derece kötü olacaktır.

Ölüm bir hakîkattir. Ölümden kaçmak kurtulmak aslâ mümkün değildir. Nitekim Yüce Allah, *“Nerede olursanız olun ölüm size ulaşır; sarp ve sağlam kaleler içerisinde olsanız bile!”*³,

“İnsan, ölümü aslâ aklından çıkarmamalı, hayat sermayesi elinde iken Rabb'ini râzı edecek sâlih amellerini arttırmalıdır.”

*“(Rasûl'üm!) De ki; ‘Eğer ölümden veya öldürülmeğe kaçırıyorsanız, kaçmanın size aslâ faydası olmaz! Kaçsanız bile pek az bir zaman yaşatılırsınız (sonunda yine ölürsünüz).”*⁴

Ölüm mutlakâ geleceğine göre ölümden kaçmak yerine ölümden sonrası için hazırlık yap-

“Akıllı kişi, nefisini dâimâ hesaba çeken ve ölümden sonrası için amel edendir. Âciz kişi de, nefisini duygularına tâbi kılan ve Allah’tan dileklerde bulunup duran (bunu yeterli gören) dir.”

maya gayret etmek gerekir. Nitekim bir sahâbî, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e, “Akıllı insan kimdir?” diye sorduğunda Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle cevap vermiştir:

“Akıllı kişi, nefisini dâimâ hesaba çeken ve ölümden sonrası için amel edendir. Âciz kişi de, nefisini duygularına tâbi kılan ve Allah’tan dileklerde bulunup duran (bunu yeterli gören) dir.”⁵

Bazı insanlar tarafından ölüm bir son olarak düşünülmektedir. Hâlbuki gerçekte ölüm bir son değildir. İnsan, ruh ve bedenden meydana gelen bir varlıktır. Doğumla dünyaya gelir. Yaratıcı'nın takdir ettiği bir süre bu dünyada yaşar ve kendisine takdir edilen ecel geldiği zaman ölümle bu dünya hayatı sona erer. Ruh bedenden ayrılınca ölüm olayı gerçekleşmiş olur. Bedenin fonksiyonu biter, ancak ruh ölmez, hayâtiyetini devam ettirir. Şehitlerin ölü olmadıklarını ve nimetlerle rızıklandırıldıklarını bildiren âyet-i kerîmeler⁶ rûhun ölmediğini göstermektedir.⁷

Ölüm olayı gerçekleşince maddî beden zamanla çözülür, çürür ve toprak olur. Ancak ruh, hayâtiyetini devam ettirir, aslâ ölmez. Ruh, çevresinde olup bitenleri görür, duyar ve algılar ancak dışardakilere hiçbir mesaj ulaştıramaz.⁸

Yüce Allah, hesap günü ile ilgili, “O gün ne mal ne de evlatlar fayda verir. Ancak selim bir kalple gelenler kurtulacaklardır.”⁹ buyurmuştur.

Hesap gününde selim bir kalple Allah'ın huzuruna çıkabilmek için de dâimâ ölümü hatırlamak ve ölümden sonraki ebedî hayat için hazırlıklı olmak gerekmektedir.

Netice olarak diyebiliriz ki, ölüm, bir canlının hayatının tam ve kesin bir biçimde sona ermesidir. Ölüm her canlının karşılaşması zarûrî olan bir hakîkattir. İnsan, ölümü aslâ aklından çıkarmamalı, hayat sermayesi elinde iken Rabb'ini râzı edecek sâlih amellerini artırmalıdır. Sonsuz adâlet ve şefkat sahibi olan Yüce Allah, her insanın önüne öğüt alabileceği çeşitli fırsatlar çıkartmakta ve belirli bir süre vermektedir. Şu husus aslâ unutulmamalıdır ki, ölüm bir yok oluş değildir. Sanıldığı gibi ölümle her şey bitmemektedir. Ölüm Câhiliye insanların düşündüğü gibi sonsuz tatlı bir uykudan ibaret değildir. Ölümle insanın sonsuz ve ebedî hayatı başlar ki, bu hayat kişinin dünyada yaptığı amelere göre şekillenecek olan asıl hayattır.

Ne mutlu ölümü unutmayıp ebedî hayatı için hazırlık yapanlara!

Dipnot

*Prof. Dr. Mehmet SOYSALDI, Nevşehir Üniversitesi

1. Nesâî, “Cenâiz”, 3.
2. Tirmizî, “Sıfatü'l-kıyâme”, 26.
3. 4/Nisâ, 78.
4. 33/Ahzâb, 6.
5. Tirmizî, “Kıyâmet”, 25/2459; İbn Mâce, “Zühd”, 31.
6. Bk., 2/Bakara, 185; 3/Âl-i İmrân, 169-171.
7. Mehmet Soysaldı, Kur'an'a Göre Ölüm ve Ölüm Ötesi Hayat, (İstanbul: Beka Yay., 2020), 65-66.
8. Soysaldı, a.g.e., 66.
9. 26/Şuarâ, 88-89.

Ah Efendim

Ah efendim rayihan âlemi mest eyledi,
Uzattığın gonca gül cihanı dost eyledi.

Ah efendim sevgiyi senden öğrendi gönül,
Taşlaşan kalbimizde açtı demet demet gül.

Ah efendim badeyi içirdin kana kana;
Pervaneyim aşkına, dönerim yana yana.

Ah efendim can özüm her daim sana muhtaç,
Sensin derdime deva, sensin ruhuma ilaç.

Ah efendim uğruna fedadır tatlı canım,
Sana hasret çekmeden geçmesin hiçbir anım.

Ah efendim lütfeyle bir kere gel rüyama,
İlâhî nurunla dol şu zifirî dünyama.

Ah efendim mahşerde sancağını isterim,
Kanadının altında benim de olsun yerim.

Yusuf DURSUN

Neyimiz Var Bu Cihanda

“Elset meclisinde verdiğimiz misakı hatırlatan Tasavvuf şiirleri, gaflet örtülerini hafiften aralayiverirken irfan hayatımızın dünden bugüne kesintiye uğramadan sürüp geldiğini; her asırda Hak dostlarının gönül dünyalarından kopup gelen rayihalar olarak yaşadığını kulaklarımıza fısıldar.”

Tasavvuf şiiiri irfan ikliminin nesîminden esintiler taşır, gönül kuşunu kanatlandırarak mânâ âlemlerinde pervaz ettirir; rûhânî kokularla mest ü hayrân eder. Yûnus'un, Eşrefoğlu'nun, Usûlî'nin, Ümmî Sinan'ın, Niyazî-i Mısıfî'nin, Erzurumlu Efe Hazretleri'nin şiiirleri bu yüzden bize tanıdık gelir, bu sebeple rûhumuzu okşar, rûhumuzu sarıp sarmalar. "Elest" meclisinde verdiğimiz misâkı hatırlatan bu şiiirler gaflet örtülerini hafiften aralayiverirken irfan hayatımızın dünden bugüne kesintiye uğramadan sürüp geldiğini; her asırda Hak dostlarının gönül dünyalarından kopup gelen râyihalar olarak yaşadığını kulaklarımıza fısıldar. Gönül aynalarımızın rengine, cilâsına göre can evrenimizde tesirler icrâ eder, bizi sarsar. Bazen ulvî bir hüzne, bazen sessiz akan gözyaşlarına gark eder, içimizin kaynayıp taşmasına vesîle olur. Sözü Seyyid Osman Hulûsi Efendi'nin aşağıdaki zengin mânâlı (Dîvân'da 164 numaralı) şiiirine getirmek istiyorum. Yûnus geleneğinin yirminci yüzyıldaki bu değerli temsilcisinin, gönül ikliminden kopup gelen nefhalarına kulak tutmaya çalışacağız.

Yârin cemâl-i seyridir kâr u varımız

Yokdur cihânın varına i'tibârımız

"İşimiz sevgilinin cemâlini seyretmektir; dünyanın varına, zenginliğine itibarımız yoktur." diyen Hulûsi Efendi bize, tasavvufun temel prensiplerinden biri olan muhabbetullah ve bunun gereği olan "dünyayı terk etme"yi hatırlatmaktadır. Bu terkte tembellik, meskenet yoktur. Terk, kesben değil kalben olur. Sâlik çalışır, didinir, kazanır, geçimini sağlar; kimseye muhtaç olmaz, fakat kalbinde dünyaya, dünya malına zerre kadar muhabbet duymaz. İhtiyaçtan fazlasını sevgili uğruna ihsan eder, fakat bu vermeyi de aklına getirmez. Veren Allah'tır, sevgilidir; mal onun, mülk onundur. Kulun sahip olma gibi bir iddiası söz konusu değildir. Sâlikin gözünde, gönlünde bu fânî dünyanın kıl kadar değeri, itibarı yoktur. O, gözünü "cemal-i yâr"e dikmiş, başka

"Dünyayı terk, kesben değil kalben olur. Sâlik çalışır, didinir, kazanır, geçimini sağlar; kimseye muhtaç olmaz fakat kalbinde dünyaya, dünya malına zerre kadar muhabbet duymaz."

sevgilerden, ilgilerden yüz çevirmiş, Allah'a kulluk ile meşguldür. O'na kul olduğu için başka bütün kulluklardan âzâd olmuştur. Asırlar öncesinden Yûnus da aynı mesajı vermişti:

Kullukdan ırag olma sultân göresin bir gün

Göstere cemâlini hayrân olasin bir gün

"Sultanı bir gün görebilmek için kulluktan uzak olma! O, sana cemâlini bir gün gösterir de hayran olursun." diye müjde verir. Hulûsi

Efendi'nin beyti sanki Yûnus'un sözünün zamanımızdaki bir yankısı, bir "lebbeyk" sadâsı, bir cevabıdır. Yûnus'tan birkaç asır sonra Ümmî Sinan da benzer duyguları terennüm ederken "cemâlin vahdeti"ne erme sırrını fısıldamıştır:

*Ol cemâliñ vahdetine irmek isterse cânın
Terkini ur dü-cihâniñ 'aşk-ıla yâr ol yûri*

"O cemâlin, o benzersiz güzelliğin vahdetine, birliğine canın ermek isterse iki dünyayı da terk et de aşkla dost olup yürü." diye buyurmuştur. Farklı asırlardaki üç Hak dostu şairin birleştikleri nokta "terk"tir. Dünyayı terki anlamak kolay da, öbür/bâkî âlemi terk etmek ne demek? Başta bize aykırı gibi gelse de aslında söylenen açıktır; Hak dostlarının bir tek amaçları vardır; Allah'ın, ezelî sevgilinin rızâsını kazanmak... Onlar sadece ve sadece O'nun rızâsı için çalışır çabalar, ibâdet eder, ezkâr ve evrâda devam ederler. Allah rızâsı dünyalarını öyle kuşatmıştır ki, cehennem korkusu ya da cennet sevdası gibi bir endişeye, bir hayale kapılmazlar. Allah rızâsı gibi bir amaç varken iki cihanı tereddüt etmeden terk etmelerinde şaşılacak bir durum yoktur.

İlâhî aşkla sermest olan Hak dostu, Sevgili'nin her hâline vâkıf olduğunu bildiğinden başka insanların dedikodularına aldıriş etmez. Madem sevgili onun gönül dünyasından haberdardır el ne derse, desin, ne düşünürse düşünsün. Aşağıdaki beyitte biraz melâmet havası hissedilmiyor değil:

*Eller ne derse desin ne gam bize
Bilir her hâlimizi yâr-ı gârimiz*

Yâr-ı gâr, "mağara dostu, vefalı dost, Hz. Ebu Bekir"... Beyitte gerçek dost, yani Allah'tan bahsediliyor. Allah, kuluna şah damarından daha yakındır. O, kulunun her hâlini bilir, her duygu ve arzusundan haberdardır. Kalbini O'na bağlayanın başkalarının dedikodularıyla ilgisi, işi olamaz. Bir başka şiirinde "yâr-ı gâr"dan kastının Allah olduğunu anlıyoruz:

*Bu yolda cümle âr u var
Hepsi olupdur târumâr
Ancak kalıp bir yâr-ı gâr
Âşık anınla yeğ gerek*

*Bu kâr-hâne-i âlemde nemiz var
Hevâ-yı yâr ile döner rüzgârımız*

Hulûsi Efendi, "Bu âlem işyerinde, dünya fabrikasında bizim neyimiz var (hiçbir şeyimiz yok); bizim rüzgârımız sevgilinin havası, aşkıyla döner." diyerek iç dünyasından bir pencere açar. Bu dünyada Hak dostlarının bir varlığı, dünyalığı, malı, mülkü söz konusu değildir. Onlar kalplerinden dünyayı bütün bağlarıyla söküp atmış, nefsin yıkıcı, yoldan çıkarıcı arzu ve isteklerini kapı dışarı etmiş, ilâhî aşkla var olmuşlardır. İçleri ney gibi boştur, fakat onlar ilâhî aşk gıdasıyla yaşar, zamanı geçirir, ney gibi inler, muhabbetullah sırlarını âşinâ gönüllere fısıldarlar. Kısaca onlar aşkla var olmuş bir özge topluluktur. Bir dörtlüğünde Hulûsi Efendi konuyu daha açık bir şekilde ifade etmiştir:

*Safâ-yı aşka ol tâlib gönül gayrı safâdan geç
Hevâ-yı yâra uy âşık isen gayrı hevâdan geç
İki âlemde maksûdu rızâ-yı yâra terk eyle
Eğer ârif isen marzî olup gayrı rızâdan geç*

Asırları farklı olsa da gönül erlerinin sözleri, özlere birbirinden farklı değildir. Yûnus çok çok önceleri neler söylemiş bakınız: Bu âlem aşkla kâimdir, muhabbetle ayakta durur. Dünya dönüyorsa sebebi bu ilâhî aşktır. Elektronlar, gezegenler, galaksiler kısaca bu kâinat dönüyorsa, sebebi aşktır. Allah'ın cihanı halk etme sebebi de aşktır. "Küntü kenz" hadîs-i kudîsi bunu ifade ediyor, "Levlâke" hadisi bunu ilan ediyor:

*Yûnus 'ışkunla kâ'imdür bu 'âlem
Anunçün devr ider devrân içinde*

Şiirin dördüncü beyti muhabbetullah miracının şartlarını ifade ediyor:

*Mahv olunca dilden gubâr-ı mâsivâ
Anda zuhûr eder her demde hüsn-i yârımız*

"Gönülde mâsivâ tozları yok olunca orada her an sevgilimizin hüsnü, cemâli, güzelliği zuhûr eder." diyor Hulûsi Efendi. Allah dışındaki

her şey mâsivâdır, gayrdır. Mâsivâdan arınan gönül sahibini ağırlamaya, onun tecellîlerine mazhar olmaya hazır olur. Allah, kendisi için yarattığı gönülde başka ilgiler, yâd sevgiler bulunmasını istemez. "Ben kulumun kalbine sığarım." diye buyuran sevgili, gönlün kendisine tahsis edilmesini ister. Hak âşığına düşen kalbini mâsivâdan arındırmaktır. O zaman Ezelî ve Ebedî Sevgili'nin cemâl tecellîlerine mazhar olur. Hulûsi Efendi bu beyitte birinci teklik kişi değil de birinci çokluk kişi zamirini kullanarak bu meydanın bütün âşıklar için her an açık olduğunu sezdirmeğe istemiş olmalıdır. Lâmekânî Hüseyin Efendi de;

*Nukûş-ı mâsivâdan kalb-i pâke
Tecellî idüp 'arz eyler yüzini*

diyerek mâsivâdan arınan kalbe sevgilinin güzelliğinin tecellî edeceğini ifade ediyor.

*Hulûsi hâk olur bir gün cism-i nâtüvân
Çıkar semâ-yı evc-i izzete gubârımız*

Hulûsi Efendi beşinci beyitte doğrudan nefesine, dolayısıyla okuyanlara şöyle seslenir: Bir gün bu güçsüz vücudumuz toprak olur, tozumuz izzet semâsının doruklarına çıkar. İnsan fânîdir, ölümlüdür; günü gelir emâneti sahibine teslim eder. Ruh sevgiliye kavuşmak için yücelere pervaz ederken fenâyâ ait olan cisim, ten toprağa dökülür, zamanla toza dönüşür. Beyitte dikkat çeken ifade beden tozlarının izzet (kıymet, değer, hürmet, saygı) göğünün doruklarına çıkacağı hususudur. Beden arza aittir. Bu ifadede kastı Hak dostlarının, ruhları bekâ âlemine uçarken bedenlerinin toprağının da değer kazanacağını, Hakk'ın bir tür ikrâmı olarak, kullar arasında büyük bir hürmet göreceklerini îmâ ediyor olmalı diye düşünmek akla uzak olmasa gerek. Doğrusunu Allah bilir. Vesselam...

Dipnot

* Prof. Dr. Mahmut KAPLAN - Beykent Üniversitesi

Ailenin Direği Anne

“Ailede her birey kendi içinde çok önemli... Baba bir kalkandır, anne ise kuşatıcıdır. Baba otoriterdir genelde, evin dış işlerini karşılamada öncülük eder, anne ise her ne kadar evin içişleri ile ilgileniyor gibi görünse de evin bacasının tütmesinden, yemeğin pişmesine, çocukların eğitimine kadar birçok konuda yadsınamaz bir emeği vardır.”

Daha dünyaya adım atmadan, anne kar-
nına düştükten sonra Allah'ın Rahman
isminin tecellisi olarak annelerimize ve-
rilen rahmet ve şefkat duygusu ile sevgi içinde,
güzel duygularla dünyaya gelebilmemiz için
annelerimiz gayret ederler. Allah'ın rahmeti o
kadar geniş ki küçük bir bebeğe adeta bir ko-
ruyucu melek olarak annelerimizi görevlendirir.

Aile kavramının bizim medeniyetimizde öne-
mi büyüktür. Birçok konuda batıya özensen de
bu konuda ciddi yozlaşmalar olsa da aile kavra-
mımızı korumak durumundayız. Aile temelini
bozulmaması için birey olarak herkes üzerine
ne düşünüyor yapıyor, yoksa tamamen
bencil, tamamen robotlaşmış bir dünya düzeni
içinde ruhsuz, sadece bedenlerden ibaret, bi-
rilerinin sosyal medya yönlendirmesi ile bir o
yana bir bu yana savrulan bir nesli görmemiz
hiç zor değil. Konuyu daha iyi anlayabilmek adı-
na günümüzde de çeşitli alışveriş reklamları ile
bize lâzım olmasa bile o eşyaya ihtiyacımız var-
mış düşüncesi zihne işleniyor ve gereksiz birçok
eşyaya sahip oluyoruz. Ailede her birey kendi
içinde çok önemli... Baba bir kalkandır, anne ise
kuşatıcıdır. Baba otoriterdir genelde, evin dış
işlerini karşılamada öncülük eder, anne ise her
ne kadar evin iç işleri ile ilgileniyor gibi görünse
de evin bacasının tütmesinden, yemeğin pişme-
sine, çocukların eğitimine kadar birçok konuda
yadsınamaz bir emeği vardır.

Anne bizim ilk öğretmenimizdir, her şeyi ilk
olarak ondan öğrenir, cahilliğimizden bir nevi
sınırlırız. Dünyaya adım atarken ilk olarak an-
nemizden destek alırız. Baba da önemlidir
ama anne babanın da işte olduğu zamanlarda
hep çocuğunun yanındadır. Yukarıda demiştim
ya Allah'ın rahmetinin tecellisi olarak anne bir
melek gibi çocuğunu çepeçevre kuşatır, onu se-
ver ve dış tehlikelere karşı bir kalkan gibi ko-
rur. Hayatını adeta çocuğu için feda eden bir
koruyucu melek olur. Annelerimiz için ne kadar
methiye dizsek, ne kadar şiir yazsak, sayfalar
dolusu destan yazsak az kalır. Hangi yaşa gelir-
sek gelelim, annemizin gözünde hep küçük bir

“Ailede her birey kendi içinde çok önemlidir.
Baba bir kalkandır, anne ise kuşatıcıdır.
Baba otoriterdir genelde, anne ise evin
bacasının tütmesinden çocukların eğitimine
kadar birçok konuda emeği vardır.”

çocuğuz aslında. Bir yaşa kadar annelerimizin
bu çocuksu bakışlarından belki rahatsız oluruz
ama bir süre sonra onların neler hissettiğini,
neden çocuklarının üstüne titrediğini daha iyi
anlıyor insan. Eğer Allah annelere o merhameti,
şefkati vermeseydi anneler ne hamilelik döne-

“Allah’ın rahmetinin tecellisi olarak anne bir melek gibi çocuğunu çepeçevre kuşatır, onu sever ve dış tehlikelere karşı bir kalkan gibi korur. Hayatını adeta çocuğu için feda eden bir koruyucu melek olur.”

mine sabredebilir ne de bir ömür çocuklarına yol göstermek için baş edebilirdi. Böyle ulvî bir duyguyu yerine getiren annelerimize, nesiller yetiştiren ya da yetiştirecek olan kadınlara hak ettiği değer mutlaka verilmeli. Kapitalist dünyanın oyunlarına güzel annelerimizi feda etmemeliyiz. Onları her zaman hatırlamalı, sevmeli, gönüllerini hoşnut tutmaya çalışmalıyız. Çünkü gideni ve geçen zamanı asla geri getirme gücümüz yok. Bunun telâfisi yok.

Hayata atıldığımız andan beri emeklememiz, sürünmemiz, adım atmaya çalışmamızda hep bir mutluluk ve umut örneği gösteren annelerin bu gayretini nasıl görmezden gelebili-

riz? Bunları belki şimdi hatırlamayabiliriz ama tüm çocuklar gibi bu merhalelerden geçtik. Bir koruyucu meleğimiz hep başucumuzda oldu, bize Allah’ın merhametini, şefkatini yansıttılar belki de... Annelerimizin varlığı da aslında bize bir umut, kalbimize verilen bir ferahlık. Onların varlığı bile bizleri mutlu ediyor, gönlümüzü ferahlatıyor ve insanın kendini güvende hissetmesini sağlıyor. Rabb’im tüm anne ve babalarımıza sağlık ve afiyet nasip eylesin. Yavuz Bülent Bâkiler’in anne üzerine yazdığı “Farkında mısın?” şiirinden bir bölümü paylaşmak istiyorum:

Anneciğim bilmem farkında mısın?

Söylenmemiş en mübarek en aziz

Duygularla çepeçevre çâresiz

Sana yöneldiğimin farkında mısın?

Demeden yakın ırak

Bulutlarla savrulup, ırmaklarla akarak

Sana ‘Anne’ diyen dilleri kıskanarak

Kapına geldiğimin farkında mısın?

Vakıf

Hak yolunda bu sözleri,
Bu dilleri vakfetmişim,
Doymak bilmez bu gözleri,
Bu elleri vakfetmişim...

Bir bülbüle oldum çırak,
Zemzeme kavuştu çorak,
Firdevs bahçesi umarak
Bu gülleri vakfetmişim...

Mal peşinde kaldım yayan,
Mülk işinde oldum ziyan,
Beni hayata bağlayan,
Bu telleri vakfetmişim...

Gidenler gelmiyor geri,
Bu tarlalar ekim yeri!
Kalemleri, defterleri,
Delilleri vakfetmişim...

Son Nebi aşkıyla dolan,
Bayrak ribatında kalan,
Vasiyete perde olan,
Bu tülleri vakfetmişim...

Sıratı geçmekse gâye,
Tasadduklar bir sermâye!
İbrahim'i bulsun diye,
Halil'leri vakfetmişim...

İki dünya cennet için,
Ceddimize minnet için,
Kur'an, vatan, sünnet için,
Celilleri vakfetmişim...

Halil GÖKKAYA

Osmanlı'da Taht Adayı İlk Hanım Sultan **Esmâ Sultan**

Sultan I. Abdülhamid'in kızlarındandır. Yedinci çocuğu olarak 17 Temmuz 1778 Perşembe günü dünyaya geldi. Annesi, I. Abdülhamid'in ikinci kadını Ayşe Sineperver Kadın Efendi'dir. Padişah kızına, çok sevdiği ve kendisinden bir yaş küçük olan kardeşi Esmâ Sultan'ın adını verdi. O yüzden, kardeşi Büyük Esmâ, kızı ise Küçük Esmâ Sultan olarak bilinir.

Doğumu vesilesiyle çeşitli şenlikler yapıldı, lâkin uzun tutulmadı. Doğumun müjdelenmesi için deniz kıyısından top atışı yapıldı ve padişahın hizmetlilerinden Cüce Abdullah Ağa sadrazama gönderilerek doğum haberi verildi. Enderun ve Bîrun Mehterleri tarafından arefe vaktine kadar marşlar çalındı. Ertesi gün cuma namazı için Sinanpaşa Camii'ne giden Padişah, namazdan sonra Çinili Köşk'e geçti ve burada devlet erkânı ve ulemanın tebriklerini kabul etti. Doğumundan üç sene sonra dört köşe bir mühür yaptırıldı ve üzerine şunlar kazdırıldı: "Kerime-i Sultan Abdülhamid Han İsmetlü Esmâ Sultan 1195."

Sultan I. Abdülhamid'in diğer sultanları gibi iyi bir eğitim aldı. Annesi Ayşe Sineperver Kadınefendi, kızı Esmâ Sultan'ın eğitimi, terbiyesi ve büyü-tülmesi olmak üzere her işiyle yakından ilgilendi; gördüğü olumsuzlara müdahale etti.

III. Selim, çok sevdiği Çuhadar Hüseyin Ağa'yı, Kaptan-ı Deryalığa yükselterek Esmâ Sultan'la nişanladı. O esnada, Esmâ Sultan 14 yaşındaydı. Nişan ve nikâh merasimleri 1792 yılında, III. Selim'in isteğiyle aynı gün yapıldı. Nikâh, darüssaade ağasının odasında kıyıldı. Âdet icabı Hüseyin Paşa, Esmâ Sultan'a eksiksiz bir nişan takımı hazırlatıp gönderdi; Padişah için süslü bir at, 6 bin kuruş mihr-i muaccel, mücevher kutu içerisinde elmas yüzük, kelime-i tevhid resmedilmiş başörtüsü, elmas sorguç, zümrüt küpe, mücevher yüz örtüsü, mücevher ayna, inci, la'l ve zümrüt ile işlenmiş pabuç, yine aynı değerli taşlarla süslenmiş ayakkabı ve gümüş nahıllar ile meyve, çiçek ve şeker sepetleri, nişan takımına konulan eşyalardan bazılarıydı. Damat paşanın, sultanın annesine hediyeler göndermesi de âdetti. Nişan takımıyla beraber Esmâ Sultan'ın annesi Sineperver Kadınefendi'ye çiçekli

"Esmâ Sultan çok renkli, çok yönlü, faal ve cevval kişilik özelliklerini şahsında toplamış, farklı yaşam tarzı ve hayat serüveni ile dikkatleri üzerine çekmiş bir sultandır."

ve altın işlemeli şallarla, meyve ve şekerleme tablaları hediye etti.

Şeyhülislâm, nikâhtan bir gün evvel belirlenen saatte kendi odasında bulunmak üzere darüssaade ağası tarafından saraya davet edildi. Nikâh günü, Esmâ Sultan'ın Divanyolu'ndaki sarayında bulunan nişan takımını almak üzere vezir ağaları, alay çavuşları, teşrifatçı ve kesedarlar ile diğer bazı görevliler gönderildi.

Gönderilen nişan takımı, Nişan Alayı'yla Bâbiâli'ye nakledilerek Kum Meydanı'na konuldu. Mücevherat, sadrazam tarafından görüldükten sonra nişan takımı, tertip edilen bu alay eşliğinde Bâbiâli'den çıkıp Soğukçeşme yoluyla saraya getirildi ve gelenek olduğu üzere Harem kapısı önüne dizildi. Sağdıç tayin edilen Valide Sultan kethüdası Yusuf Ağa ve damat paşa vekilinden sonra diğer davetliler de darüssaade ağasının odasına girdi. Bu arada nişan takımı hareme nakledildi ve bu iş için görevli olanlara çeşitli hediyeler verildi. Nişan bohçasının damat paşaya gönderilmesi ve müneccimbaşı tarafından belirlenen eşref saatinin gelişile birlikte nikâh merasimi başladı. Damadın vekili, şahitler, teşrifatçı, telhisçi, kesedar ve kethüda bey dışındaki herkes odadan çıkarıldı. Esmâ Sultan'ın vekili darüssade ağası idi. Şahitler dinlendikten sonra şeyhülislâm, nişanları taktı ve mihr-i müeccel olarak 15 bin kuruş tespit edildi. Şeyhülislâmın duasından sonra şerbet, gülâb ve buhur ikram edildi ve nikâha katılan devlet erkânına, damat paşa ve sultan adına değerli hediyeler verildi. Esmâ Sultan tarafından verilen hediyelerin koyulduğu sandıkların dışı kadife, içi canfes olup, kenar şeritleri ve bazı kısımları gümüşten yapıldı. 707 kuruş olan sandık masrafı, sultanın iradından ödendi.

Esma Sultan'ın düğünü, nişandan yaklaşık yedi ay sonra 19 Aralık 1792'de yapıldı. Gelenek üzere Çarşamba günü başladı ve tertip edilen Çeyiz Alayı, Sultan'ın Sultanahmet'teki Divanyolu Sarayı'na gönderildi. Çeyiz Alayı'ndaki arabalara telli ve sade olmak üzere dibâ ve hataî kumaşlar asıldı. Nişan töreninde olduğu gibi, çeyizi götürünlere padişah tarafından atiyeler ihсан edildi.

Sultan'ın, Gelin Alayı için de aynı şekilde bütün "erkân-ı devlet ve hademe-i saltanat-ı seniyye" sarayda toplandı. Gelin Alayı'ndan sonra davetlilere âdet gereği ziyafet verildi. III. Selim, düğünden bir ay önce akranlarınıninkine uygun bir ziyafet tertip edilmesini istedi ve kız kardeşi Şah Sultan'ın düğününde verilen ziyafetin emsal alınmasını emretti. Düğün gecesi Padişah tarafından bazı kıdemli görevlilere hil'at giydirildi. Ayrıca Padişah'ın huzurunda hizmet eden ve buhurdan çeken bazı hizmetlilere değışen miktarlarda atiyeler verildi.

III. Selim, Cuma günü, geleneğe uyarak tebrikleri kabul etmek üzere Divanyolu Sarayı'na gitti. Burada yine mutat olduğu üzere Esma Sultan tarafından kendisine, gâyet süslü takımlarla donanmış bir at hediye edildi. At takımı, kırmızı kadife üzerine gümüş işlemeli, lale desenli, altın zincir ve

püsküllü idi. Akşama kadar sarayda kalan Padişah, damat paşaya havlu kaplı samur sırtı erkân küreği hediye ederken, hizmet eden gedik ağalarına 1.000, bazı harem görevlilerine 1.500 ve buhurdan çekenlere de 175 kuruş ihşanda bulundu.

Esma Sultan'a, Mihrişah Valide Sultan tarafından da değerli düğün hediyeleri gönderildi: Ortasında bir adet orta büyüklükte ve 706 adet küçük roza elmas ile etrafı kırmızı yakut ve elmaslarla süslü bir adet avize; Sultan'ın, Divanyolu'nda bulunan sarayı için 18 adet Avusturya dibâsı yastık, 3 adet Leh yapımı şeritli ve saçaklı, som telli üstüfe oturma minderi, 3 adet hasa şilte, dibâ murakkamlı çukadan 13 adet pencere, bir adet de kapı perdesi, 2 adet tel işlemeli canfes yüz yastığı, 4 adet som telli üstüfe sedir.

Esma Sultan'ın düğünü bu şekilde üç gün sürdü. Düğünden sonra çift, Esma Sultan'ın Divanyolu'nda bulunan sarayına yerleşti. Ancak bu evlilik çok uzun sürmedi. Zira 11 yıl sonra, 1803'te Hüseyin Paşa vereme yakalanarak vefat etti. O sırada 25 yaşında olan Esma Sultan da bir daha evlenmedi.

Esma Sultan güzel giyinmeyi severdi. Kılığı kıyafeti ile İstanbul kadınlarına örnek teşkil ederdi. O

kadar ki, rivâyet doğruysa, her giydiği moda olurmuş. Kendisi gibi maiyetindeki cariyeleri de aynı güzellikte giydirdi. Maiyetindekilerle mesîre yerlerine gezmeye gitmekten hoşlanırdı.

Sultan'ın asıl dikkat çeken yanı, siyasetten uzak kalmayıp, devlet işlerine müdahalelerde bulunmasıydı. III. Selim'in tahttan indirilmesini hedefleyen Kabakçı Mustafa İsyanı'nda, annesi Sineperver Kadınefendi ile birlikte etkili olduğu ve IV. Mustafa'nın tahta çıkmasında hayli çaba sarf ettiği iddia edilir. III. Selim'i, tekrar tahta çıkarmayı amaçlayan Alemdar Mustafa Paşa Hadisesi akabinde, III. Selim'in öldürölüp II. Mahmud'un tahta çıkarılması üzerine muhalefetini sürdürdüğu, IV. Mustafa'nın yeniden padişah olması için girişimlerde bulunduğu ve yeniçerileri isyana teşvik edenler arasında yer aldığı da iddialar arasındadır.

Hatta IV. Mustafa'yı tahta geçirmek maksadıyla saray kapısına dayanan yeniçeriler, sâbık padişahın idam edildiğini duyunca; II. Mahmud'un padişah olmasına karşı oldukları ve geride tahta oturabilecekleri bir şehzade de bulunmadığı için çaresiz kaldılar. İşin enteresan tarafı, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde (E. 2650) isyanın ayrıntılarına değinen bir belgede yeniçerilerin, tam da bu esnada Esmâ Sultan'ı tahta çıkarmayı düşündüklerine dair ilginç ifadeler mevcuttur. Kendilerine, kimi padişah gösterecekleri sorulduğunda, ilk akıllarına gelen aday, Esmâ Sultan oldu. Yeniçerilerin tahta geçecek bir haneden mensubu düşünürken, alternatif bir isim olarak Esmâ Sultan'ı akıllarına getirmeleri, Osmanlı tarihinde yaşanan en ilginç gelişmelerden biridir. Esmâ Sultan'ın bu dönemde cereyan eden mühim olaylardaki rolü, devlet idaresi üzerinde etkili olabilecek kuvvetli bir nüfuza ve yönetim kademesinde hatırı sayılır bir taraftar kitlesine sahip olduğunun göstergesidir.

Alemdar Mustafa Paşa'nın takrininde belirttiği gibi Esmâ Sultan, adamları ve annesi Sineperver Kadınefendi ile işbirliği yaparak IV. Mustafa'yı tekrar tahta geçirebilmek için yoğun çaba sarf ettiği ve Sultan II. Mahmud'un saltanatı üzerinde ciddî bir tehdit oluşturduğu hâlde Padişah, Esmâ

“Esmâ Sultan'ın cereyan eden mühim olaylardaki rolü, devlet idaresi üzerinde etkili olabilecek kuvvetli bir nüfuza ve yönetim kademesinde hatırı sayılır bir taraftar kitlesine sahip olduğunun göstergesidir.”

Sultan'a karşı herhangi bir tedbir almadı; aksine onu sevmeye devam etti. Ablasını, Çamlıca'daki köşkünde sık sık ziyaret ederdi. Hatta bir sohbet esnasında kendisine: “Ya abla, sen erkek olsan ben ne yapardım?” şeklinde latife yaptığı rivâyet edilir.

Görölüdüğu üzere Esmâ Sultan çok renkli, çok yönlü, faal ve cevval kişilik özelliklerini şahsında toplamış, farklı yaşam tarzı ve hayat serüveni ile dikkatleri üzerine çekmiş bir sultan, bir padişah kıızıydı.

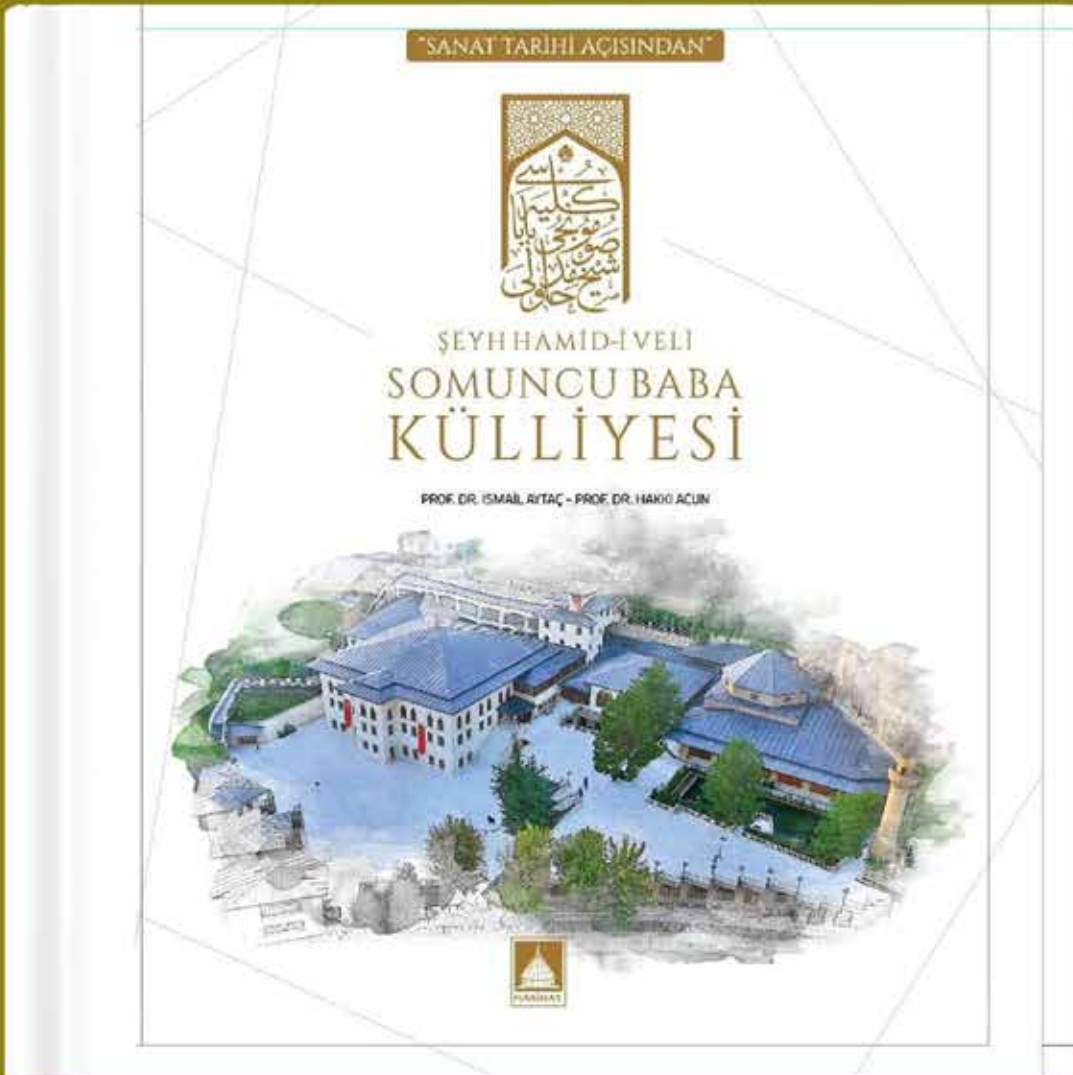
Hanedanın pek çok üyesine göre daha uzun bir hayat süren Esmâ Sultan, 5 Haziran 1848'de 72 yaşındayken dünyaya veda etti. Son zamanlarında yaşlılığa bağlı olarak hafıza kaybına uğradığı ve unutkanlığa müptela olduğü zikredilir. Na'sı, Divanyolu'ndaki II. Mahmud Türbesi'ne defnedildi. Sandukasına örtölü, koyu yeşil ve çiçek motifleriyle süslü puşîdenin (örtünün) baş kısmında şu yazı vardır: “Hüve'l-Bâki, İlliyyin-mekân, firdevs-âşiyân Sultan el-Gazi Adlî Mahmud Han eskenehu'llahu Teâlâ fi gurefi'l-cinân hazretlerinin hemşire-i muhteremeleri cennet-mekân mağfiret-nişân Esmâ Sultan, tâbe serâhâ ve ce'ale'l-cennete mesvâhâ hazretlerinin irtihâl-i rahmet-iştimalleri fi 2 Receb 1264 Yevm-i Pazar.” Puşîdenin sağ tarafında “Lâilâhe illallah melîkü'l-hakkı'l-mübîn”, sol tarafında da “Muhammedür-Rasûlullah Sâdîku'l-va'di'l-emin.” ifadeleri yazılıdır.

Sultan'ın, oldukça varlıklı olmasına, hanedanın ve İstanbul'un en zenginleri içerisinde yer almasına rağmen, Çamlıca'da yaptırdığı çeşme dışında herhangi bir hayrat veya vakfı bulunmamaktadır.

Sanat Tarihi Açısından Şeyh Hamid-i Veli Somuncu Baba Külliyesi

“Sanat Tarihi Açısından Şeyh Hamid-i Veli/Somuncu Baba Külliyesi adlı eser Somuncu Baba Külliyesi’ni gelecek kuşaklara sağlıklı bir şekilde aktarabilmek için bu kitap çalışması hazırlanmıştır.”

Nasihahat Yayınları yine çok güzel bir esere imza atmış; Prof. Dr. İsmail Aytaç ve Prof. Dr. Hakkı Acun Hocaların hazırladığı Sanat Tarihi Açısından Şeyh Hamid-i Veli/Somuncu Baba Külliyesi.

Bugüne kadar gerek Somuncu Baba ve gerekse Somuncu Baba Külliyesi hakkında belki onlarca kitap yayınlandı. Ancak bu kitaplarda özellikle külliyenin sanat tarihi açısı ile mimarî yönü ya hiç ele alınmadı veya çok kısa bilgiler verilmeye çalışıldı. İşte yayınlanan bu kitap bu noktadaki bütün sorulara cevap verebilecek nitelikte hazırlanmış güzel eser hatta tek eserdir diyebiliriz.

Konuyla ilgili olarak kitabın önsöz bölümünde İsmail Aytaç Hocamız şunları dile getirmiş: “Bugüne kadar Darende ve Somuncu Baba/Şeyh Hâmid-i Velî'nin hayatı, tarikatının düsturları ve yaşam felsefesi ile yetiştirdiği ünlüler üzerine yapılan çalışmalar yeterli olmasa da hatırı sayılır düzeydedir. Ama külliyesi, sanat tarihi ve mimarlık tarihi açısından yeterli olmayan kısa tanıtımlarla ele alınmıştır. Bütününü ele alan bir araştırma yoktur. Amacımız; kuruluşundan günümüze gelinceye kadar olan süreçte, bugünkü yapılardan, cami (türbe), minare ve çilehaneden başka diğer yapılar yeni inşa edilmiştir. Cami (türbe), minare ve çilehane de bazı tamirat ve ilavelerle özgünlüğünü pek koruyamadan zamanımıza kadar gelebilmiştir. Bu yapıların dışında; orta ve yeni camii, kütüphane, konferans ve sergi salonları, müze, modern abdest muslukları, bedesten gibi günümüzün sosyal ihtiyaçlarını karşılayan yapılar ilave edilerek külliye genişletilmiştir. Bu yapılar topluluğu, eskinin tekke geleneğini yaşatması yanında, ilave edilen binalarla günümüz dinî yapılarının nasıl olması gerektiğini bize hatırlatması bakımından önemli bir külliye örneğidir.”

Eserin hazırlanış amacıyla ilgili olarak da “Somuncu Baba Külliyesi'ni gelecek kuşaklara sağlıklı bir şekilde aktarabilmek için bu kitap çalışması hazırlanmıştır.” şeklinde ifade etmiş.

Eserde sanat tarihi ve mimarî açıdan çok güzel açıklama ve değerlendirmelerin bulunduğu gibi hazırlık aşamasında birçok bilgi ve belgeden -bu noktada yine Nasihat Yayınları tarafından yayımlanan ve Prof. Dr. Ahmet Akgündüz ve ekibinin hazırlamış olduğu “Darende Tarihi” adlı eserden- yararlanılmış. Ayrıca eser iç ve dış mekânların fotoğraflarının yanında külliyenin mimarı Yüksek Mimar Şerif Ali Akkurt'a ait olan plan ve projelerle zenginleştirilmiş.

Yedi bölümün yanında Değerlendirme, Sonuç ve Bibliyografya bölümlerinden oluşan eserin birinci bölümünde Tasavvufun Anadolu'ya Girişi, ikinci bölümünde Darende Tarihi başlıklarına yer verilmiş. Üçüncü bölümde de Şeyh Hâmid-i Velî/Somuncu Baba'nın Hayatı, Kişiliği ve Eserleri başlığı yer almış.

Dördüncü bölümde ise Şeyh Hâmid-i Velî/Somuncu Baba Cami, Hazîre, Medrese, Somuncu Baba Külliyesi'nde Su Mimarîsi, Somuncu Baba Çilehanesi, Orta Cami, Yeni Cami Ve Namazgâhlar başlıklarına, beşinci bölümde ise Kültür Tesisleri ana başlığı altında Külliye İçinde Bulunan Kültürel Tesisler, Külliye İçinde Yer Alan Sosyal Yapılar, Külliye'deki Eşyalar, Balıklı Kuyu ve Kudret Hamamı alt başlıkları yer almış.

Altıncı bölümün ana başlığı Darende'deki Diğer Önemli Mimarî Eserler. Bu başlığın altında yer alan alt başlıklar ise Darende Ulu Camii, Tarihî Minareler, Köprüler, Seyyid Abdurrahman Gazi Hazretleri (Medişeyh) Türbesi, Abdurrahman Erzincanî Külliyesi ve Taceddin-i Velî Hazîresi şeklinde sıralanmış.

Şeyh Hâmid-i Velî/Somuncu Baba Bağlantılı Diğer Şehirlerdeki Yapıları ana başlığının bulunduğu yedinci bölümde ise Kayseri, Bursa, Somuncu Baba Sebil Ekmeği/Fırını, Aksaray alt başlıkları bulunuyor.

Sanat Tarihi Açısından Şeyh Hamid-i Veli/Somuncu Baba Külliyesi

Nasihahat Yayınları

Tel: 0442 615 15 00

Âşıklar Otağı Eyüp Sultan

“Eyüp Sultan Hazretleri'nin gölgesinde karar kılmış, huzurunda huzur bulmuş derviş yürekli kimseler vardır ki onlar da artık birer güzellik timsali olmuşlardır. “Gül alırlar, gül satarlar.” dizesinde olduğu gibi sevgiyi, saygıyı ve tüm güzellikleri yaymaya devam ederler.”

Bazen içinizden bir rüzgâr eser, yüce-lerden bir selâm erişir ve yerinizde duramazsınız. Sanki bir yerlerden haber gelmesini bekliyormuş gibi bir heyecan kaplar içinizi... Sebepleri var eden Allah (c.c.), davete icabet etmeniz için, bin bir türlü bahanesini de yaratmıştır. Bir de bakmışsınız ki velîlerin kokusunu hissettiğiniz bir yamaçtasınız; Eyüb Sultan'dasınız.

Çağırın O'dur, getiren O'dur, götüren O... Şâyet O'nun kapısında âciz, fakir bir dilenci olduğunuzun farkındaysanız, o günkü nasibinizi alır, "Başım gözüm üstüne." der ve şükreder-siniz. Burası Eyüb Sultan'dır, âşıkların uğrağı, mahzun gönüllerin otağıdır. Hasreti nicelerinin burnunda tüter... Sevgililer Sevgilisi (s.a.v.)'nin mihmancı Halid bin Zeyd Eba Eyyüb EL-Ensârî Hazretleri'nin mekânıdır. Onun mübarek kabri buradadır.

Cennet Kokusu

Burası sanki cennetten bir rayiha taşır. Yahut ondan bir yansıma, bir çekirdek, bir numunedir. Şâyet sözlerimi abartılı bulmuşsanız, her birisi gökteki yıldızlar gibi olan ashab-ı kiramın kıymetini bir de âhîret âlimlerinden dinleyiniz. Cennetin kokusunu ashabın büyüklerinden alamayacaksak, kimden alacağız Allah aşkına?

Burası herhangi bir yer değildir dostlar! Medine'nin bir şubesidir; böyle der büyükler... Eğer öyle olmasa idi ötelere müştak bunca mü'minler, dünyanın dört bir yanından, buraya koşma koşma gelir miydi?

Burada, dağ, taş, uçan kuşlar, ağaçlar zikir hâlinedir. O mübarek evliyanın feyzinin etrafa yayılmaması hiç mümkün müdür?

Hak Hak diyen âşıklar

Ciğerleri yanıklar

Seherde uyanıklar

Hakka erenlerdir bu

Lâ ilâhe illâ hû

diye güzel bir ilâhî vardı; Eyüb Sultan'ın kuşla-

"Bataryalarımızın boşaldığı, maneviyatımızın kendimize yetmediği dönemlerde onlardan birisi ile sohbet etmişsek, hâlleşmişsek, dertleşmişsek bizim için büyük nimettir."

rı sanki seherlerde bu ilâhîyi söylerler. Niceleri onların avazına hayrandır;

Âşıkı hayran eder

Dervişi sultan eder

Ciğeri biryân eder

Hakka erenlerdir bu

Lâ ilâhe illâ hû

diye devam eder. Yine Darendeli Seyyid Osman Hulûsi Efendi'nin;

Ol demde ins ile melek

*Raksa gelir çarh-ı felek
Hu hu deyu suda semek
Feryat eder vakti seher*

dizelerinde de sanki Eyüp Sultan'daki seherler anlatılır. Burada seherler, sabah namazları, dualar, zikirler, tesbihatlar hakikaten bir başkadır.

Gül Alırlar Gül Satarlar

Bir de Eyüp Sultan Hazretleri'nin gölgesinde karar kılmış, huzurunda huzur bulmuş deriş yürekli kimseler vardır ki onlar da artık birer güzellik timsali olmuşlardır. "Gül alırlar, gül satarlar." dizesinde olduğu gibi sevgiyi, saygıyı ve tüm güzellikleri yaymaya devam ederler.

Bataryalarımızın boşaldığı, maneviyatımızın kendimize yetmediği dönemlerde onlardan birisi ile sohbet etmişsek, hâlleşmişsek, dertleşmişsek bizim için büyük nimettir. Her gördüğümde beni hayra çağıran, iyiliğe teşvik eden, bıkmadan usanmadan yüreğindeki sevgisini, muhabbetini paylaşan böylesine güzel insan-

larla buluşturduğu için Rabb'ime şükrediyorum. Yolda kaldığım zaman, tökezlediğim zaman onların dualarının bana yetişeceğini umut ediyorum. Çünkü ben büyüklerin duasına bütün kalbimle inanıyorum.

Bir Eyüp Sultan Sabahı

Mevlâ nasip etti, yine tatlı bir Eyüp Sultan sabahındayım. İlk olarak Hazret'in türbesini ziyaret ettikten sonra sağlıklı sollu mezarların arasından geçerek Cülus Yolu'na doğru yöneldim. Mezarların arasından geçerken buralarda yatanların muhtemelen benden daha yakışıklı ve mevkice de benden daha üstün olduklarını düşündüm. Zira bu kabirlerin birçoğunun Osmanlı Dönemi'nin devlet büyüklerine ait olduğunu biliyordum.

Her bir mevkiinin ve rütbenin ayrı bir motifle işlendiği bu görkemli mezar taşları, üzerlerindeki bin bir çeşit sembollerıyla bize bir şeyler anlatmak istiyorlardı. Lisan-ı hâlleri ile hep bir ağızdan diyorlardı ki: "Makam ve mevkiler kabir

kapısına kadardır.”

Mezar taşlarının söyledikleri bundan ibaret değildi elbette ki. Daha birçok hakikati terennüm ediyorlardı. Bir taraftan “Sen de öleceksin.” diye uyarıyorlar, diğer taraftan da “Henüz vaktin var.” diyerek müjdeliyorlardı. Evet, gün benim günümdü! Hâlâ tövbe etmek için; “Kapına geldim, kovma kapından.” diyebilmek için bir hakkım vardı. Secdeye kapanmak ve ağlamak için hâlâ bir bahane bulabilirdim.

Yahut bir gönül alabilir, bir sadaka verebilir, bir sevap işleyebilir ya da bir iyilik yapabilirdim. İnsanlık yolunda bir adım atabilir ya da o yoldan bir diken kaldırılabirdim. Pişmanlık günü gelmeden, mühlet sona ermeden, kendime çekidüzen verebilir, kulluğun gereklerini yerine getirebilirdim.

Karıncaları Besliyormuş

Cami-i Şerif’in arkasındaki mezarlıklarda gezerken bu sefer dikkatimi, elinde bir poşetle mezarların arasında dolaşan ve oralara bir şeyler bırakan yaşlı bir kadıncağız çekti. Başlangıçta ne yaptığını tahmin edemedim. Sessiz ve sakin hâline bakılırsa bu dünya ile pek alakası yokmuş gibiydi. Orada bulunan birisine sordum; “Şu teyze ne yapıyor?” diye. Öğrendim ki bu kadıncağız bazı zamanlar gelip ekmek kırıntılılarıyla mezarlıktaki karıncaları besliyormuş. Kedileri, köpekleri besleyenleri, kuşlara yem verenleri buralarda çok görmüştüm ama ilk defa karınca besleyen birisini görmüş oldum. En küçük bir mahlûkatın bile bir can taşıdığını hatırlamak ve ona ikramda bulunmak ne güzel şey Allah’ım... Merhamet herhalde böyle bir şey olsa gerek.

İşte Eyüp Sultan böyle bir yerdir. Bu gibi tablolar, manevî açılım yapmak isteyen kimseler için ya da sanatçılar veya edebiyatçılar için güzel imkânlar sunuyor. Kimi zaman orada karşılaştığınız bir ihtiyar yahut bir meczup ya da bir güvercin sizi alıp bambaşka bir tarafa götürüyor.

Az ilerde beyaz sarığı, beyaz cübbesi ve beyaz sakalları ile yaşlı bir amca kedilere çiğەر da-

“Her bir mevkiinin ve rütbenin ayrı bir motifle işlendiği bu görkemli mezar taşları, üzerlerindeki bin bir çeşit sembollerıyla bize bir şeyler anlatmak istiyorlardı.”

ğıtıyor. Bunu yaparken onlarla Rumeli şivesiyle konuşması ona sevimli bir hâl katıyor. Efendim, her ne kadar bu kabristanda geziniyor olsam da ruhum sanki salihler bahçesinde... Onların iklimlerine uğradıkça, merhamet örnekleri ile karşılaşmaya devam ettikçe ürperiyorum.

Karıncanın Hakkı

Tasavvuf kitaplarında anlatıldığına göre evlialardan birisi bir gün bir seyahate çıkmış. Bir ağacın altında mola vermiş. Azık poşetini açmış bakmış ki içerisinde bir karınca var. Bu karıncanın üç beş saat önce mola verdiği ağacın altındayken poşete girmiş olabileceğini tahmin etmiş. Karıncayı yuvasından ayırmaya hakkının olmadığını düşünerek o uzun yolu geri dönmüş ve onu oraya bırakmış.

Kimilerinin abartılı bulduğu bu ibretli hikâyeler ruhumda o kadar çok iz bırakıyor ki... Varsın birileri bunları “menkıbe” diyerek küçümseyip dursun! Bunları düşündükçe kendimi bir yolun ayırımında gibi hissetmeye başlıyorum. Tercihimi bir kez daha güle, göle ve gönle doğru yapıyorum. Yani kurtuluşumu içerisinde sevginin, şefkatin, acımanın ve merhametin olduğu huzur ikliminde buluyorum.

Zaten bu kabristanda dolaşırken olmamın sebebi de gönül iklimine duyduğum özlemden başka bir şey değil ki. Olanca cazibesıyla beni kendisine doğru çeken dünyayı ehline bırakmak ve işte tam o dünyaya doğru koşmak istiyorum. Tabî bunun lafta söylendiği kadar kolay olmaya-çağını tahmin edebiliyorum.

Cumhuriyet Devri'nin En Büyük Romancısı

Peyami Safa

“Peyami Safa şüphesiz düşünce hayatımızın seçkin bir adı, fikir semamızın her zaman parlak bir yıldızı, ulu davamızın mütefekkiridir.”

Milletlerin kültür hayatında büyük yazarlar, romancılar ve şairler kolay yetişmiyor. Peyami Safa, edebiyat tarihçilerimizin büyük çoğunluğuna göre Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatının en büyük romancısıdır. Benim kanaatim de bu merkezdedir. Bu ay yazarımızın vefatının 62. yıldönümü. Aziz sanatkârimız 15 Haziran 1961 tarihinde ebedî âleme göç etmişti. İstanbul Edirnekapı Şehitliği'nde eşi Nebahat Hanım ile gencecik yaşta vefat eden oğlu Merve ile ebedî istirahatgâhında yatan ve mahşeri bekleyen edibimizi rahmetle, minnet ve şükranla yâd ediyorum. Allah'ın mağfireti üzerine olsun. Peyami Safa'nın eserlerinde derin fikir, nefis dil ve sınırsız bir muhayyile gücü var. Bunu söylemeye hâcet var mı? Bugüne kadar Peyami Safa'yı okumamış olanlar hemen, külliyyâtını edinsinler ve okumaya başlasınlar. Yazarımızın roman ve fikir kitapları olmak üzere bütün eserlerini Ötüken Neşriyat kültür hayatımıza kazandırıyor. Yayınevinin yöneticilerine şükran borçluyuz.

Peyami Safa şüphesiz sadece mükemmel bir romancı, iyi bir yazar değil aynı zamanda düşünce hayatımızın da seçkin bir adı, fikir semamızın her zaman parlak bir yıldızı, ulu davamızın mütefekkiridir. Başta Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, Yalnızız, Matmazel Noralya'nın Koltuğu, Fatih-Harbiye olmak üzere çok güzel romanlar kaleme aldı. Çocuklarımız ve gençlerimiz için de polisiye romanlar, hikâyeler yazdı. Hem kendi adıyla hem de Server Bedi imzasıyla kaleme aldığı polisiye romanları ve diğer kitaplarla birlikte 100'den fazla esere imza attı. Yaklaşık 20 bin gazete yazısında imzası mevcuttur. Şüphesiz bu, bir köşe yazarı için olağanüstü bir rakamdır. Çileli, mücadeleli ve şerefli bir hayatı yaşadı Peyami... İlkelerinden hiçbir zaman taviz vermedi. Bugün şerefli bir isim ve ölümsüz eserleriyle aramızda yaşıyor.

Dünya Çapında İftihar Edebileceğimiz Yazar

Dünya çapında iftihar edebileceğimiz seçkin romancımız ve mütefekkirimiz Peyami Safa,

“Peyami Safa mükemmel bir romancı, çok iyi bir yazardır. Onun eserlerinde derin fikir, nefis dil ve sınırsız bir muhayyile gücü vardır.”

1899'da İstanbul'da doğdu. Şair İsmail Safa'nın oğludur. Küçük yaşta babasını kaybettikten sonra annesinin yanında büyüdü. Parasızlık ve 9 yaşında tutulduğu kemik veremi sebebiyle düzenli öğrenim göremedi. Kendi kendini yetiştirdi. 3 Kasım 1959 tarihli Tercüman gazetesindeki yazısında “Ben iki yaşında babasız kaldım. Bütün çocukluğum ve gençliğim korkunç bir hastalığa ve fakirliğe karşı mücadele içinde geçti. Kimsesiz, sıhhsiz, parasız ve tahsilsiz kaldım. Orta sekizden yukarı okul görmedim. Hastalık, cehalet ve sefalet ejderleriyle boğuştum.” diyerek hayatını hülâsa eder. Posta ve Telgraf Nezareti'ne memur olarak girdi. Bir süre öğretmenlik yaptı. 1918'de gazeteciliğe başladı ve ömrünün sonuna kadar bu mesleği yürüttü. 15 Haziran 1961 tarihinde beyin kanamasından vefat ettiğinde Son Havadis gazetesinde yazıyordu. Peyami Safa, Kültür Haftası ve Türk Düşüncesi adlı dergileri çıkardı. Bu dergilerde ve yazdığı gazetelerde edebî, felsefî, psikolojik, sosyolojik sahalarda önemli tespitleri ihtiva eden makaleleri dikkat çekti.

Büyük romancı ve düşünce adamı Peyami Safa, Matmazel Noralya'nın Koltuğu ve Yalnızız gibi romanlarıyla mistisizmin sahillerinde dolaşarak metafizik bir dünyayı kucaklamıştır. Matmazel Noralya'nın Koltuğu, tıp öğrenimi yaparken bunalıma düşüp felsefeye yönelen ve daha sonra mistik dünya görüşünü benimseyen bir gencin hikâyesini anlatır. Hepimizin delikanlılık yıllarında hüznle okuduğu Dokuzuncu Hariciye Koğuşu romanıyla çok sevilen yazarlarımız arasında yer alan Peyami Safa'nın en belirgin özelliklerinden biri fikir adamlığı yönüdür.

Marksizm'e getirdiği ciddî eleştirilerle milliyetçi-muhafazakâr düşüncenin uzun zaman temsilciliğini ve öncülüğünü yapan Peyami Safa, bir mütefekkir olarak da ülkenin temel meseleleri hakkında kafa yordu. Aynı zamanda bir ahlâkçı olan Safa, kalemıyla geçinen Türk basınının gelmiş geçmiş en iyi "fıkra muharriri"nden biridir. Server Bedi imzasıyla kaleme aldığı Cingöz Recai ve diğer macera kitaplarıyla da gençlerin ve çocukların takip ettiği bir yazar oldu. Ancak serüven romanlarından ziyade asıl romanlarıyla edebiyat tarihinde hak ettiği yeri alan bir kalem ustasıdır Peyami Safa. Türk İnkılabına Bakışlar adlı fikrî temel bir eseri bulunan yazarın diğer başlıca romanları şöyle: Sözde Kızlar, Canan, Fatih-Harbiye, Bir Tereddüdün Romanı, Biz İnsanlar ve Yalnızız.

Romanda İnsan Psikolojisi

Peyami Safa'nın romanlarına genel olarak baktığımızda güçlü bir tahlilci yazar ile karşı karşıya olduğumuzu görüyoruz. Onun roman kahramanları Batı değerleri ile Doğu kıymetleri arasında sıkışıp kalmış ve bir arayışın içinde bulunan tipler olarak ön plâna çıkar. Yerli düşüncüyü savunan Peyami Safa, roman kahramanlarını önce değişik ruh hâllerine sokar. Arayışlar içindeki bu kahramanlar hem kendileriyle hem çevreleriyle sürekli bir çatışma hâlinde olurlar. Bu çatışmanın sonucunda akl-ı selim, sağduyu ve vicdanı galip gelir.

Maddî imkânsızlıklar yüzünden okuyamamış, ama kendisini çok iyi yetiştirmiş ender şahsiyetlerden olan Peyami Safa, Batı'da otodidakt denen nadir edebiyatçılardandır. İki yaşında babasını kaybeden küçük Peyami, annesinin himâyesinde büyür. Biricik sığınağı ve yardımcısı olan annesinin şefkat kanatları altında ilk adımlarını atmaya başlar. Peyami'nin sünnet töreninde kendisine gelen armağanların en anlamlısı Dr. Abdullah Cevdet'in hediye ettiği Petit Larousse'tur. Fikirleri ve yayınladığı İctihat dergisiyle toplumda dalgalandırmalar meydana getiren Cevdet'in armağanı, geleceğin romancı ve

mütefekkirinin olgunlaşmasına katkıda bulunacaktır. Küçük Peyami, bu ansiklopedi sayesinde kendi kendine çalışarak Fransızca'yı öğrenir. Bu dili, gramer kitabı yazabilecek derecede geliştirir.

Orta üçüncü sınıfa kadar parasızlık yüzünden zar zor okuyabilen ve bu yıldan sonra Vefa İdadisi'nden ayrılmak mecburiyetinde kalan Peyami'nin peşini, aksilikler bırakmaz ne yazık ki. Dokuz yaşında geçirdiği bir hastalık sol kolunu sakat bırakır. Ne var ki, o bunu bile değerlendirir ve yıllar sonra Türk edebiyatının şahe-serlerinden biri kabul edilecek olan Dokuzuncu Hariciye Koğuşu'nu kaleme alır. Daha henüz dokuz yaşında iken edebiyata merak saran Peyami Safa, on üç yaşında Eski Dost isimli bir çocuk romanı yazmaya koyulur. Onun Birinci Cihan Harbi sırasında Posta Telgraf Nezareti'nde çalışmaya başladığını görüyoruz. Çünkü eğitim görme imkânı kalmamış ve mecburen iş hayatına atılmıştır. Öyle ki, babasının arkadaşlarından ve o zamanki Maarif Nâzırı ünlü edebiyatçı Rezaizâde Mahmut Ekrem'in himayesine rağmen okuma imkânını bulamaz. On beş yaşında öğrendiği mükemmel Türkçenin yanına iyi Fransızca'yı da katar. Fransız kültür ve edebiyatının bazı önemli eserlerini tercüme etmeye başlar. Para kazanmak için gazete muhabirliği ve öğretmenlik yapar daha sonra. 19 yaşında iken ağabeyi İlhami ile birlikte gazetecilik mesleğine atılır. Rehber-i ittihat Okulu'nda öğretmenlik yaparken, bilmediği birçok şeyi okuyup öğrenme konusundaki heves ve heyecanını gözlemleriz. Devamlı olarak okumakta ve kendini yetiştirmektedir. Felsefe kitaplarının yanı sıra bilhassa psikoloji kitaplarına ağırlık veren Peyami, bedenî rahatsızlığını ve iç sıkıntılarını bu şekilde okuyarak, araştırarak ve yazarak atlatır.

İlk Eserin Zaferi

Peyami daha sonra sâdık kalemine yaslanır ve ömrü boyunca onu yalnız bırakmayacak, ele güne muhtaç etmeyecek bu vefalı dostla hayatını buluşturur. Henüz delikanlı iken birkaç for-

malik bir hikâye yazar. İlk deneme hikâyelerdir bunlar. Fakat ismi dikkat çekici ve sarsıcıdır: Sakın Bu Kitabı Okumayın. Merak bu ya... Okuyucular ilgi gösterir. Az sayıda basılan kitap, bir kaç gün içerisinde tükenir. Peyami artık kararını vermiştir. Yazar olacak ve hayatını kitap yazarak kazanacaktır. Yazma faaliyeti yıllarca aralıksız devam eder. Yayımlanan romanları ile dönemin münekkî ve edebiyat tarihçilerinin takdirini kazanırken, polemik yazıları ve fikrî makaleleriyle de memleketin sayılı mütefekkirleri arasına girer. Gazetelerde heyecanla takip edilen binlerce köşe yazısı ona büyük bir şöhret kazandırır. Peyami Safa artık bir ekol, bir okuldur. Memleketin büyük bir muharriridir. Kültür, sanat, fikir ve edebiyat âleminde eserleriyle bir öncüdür, gerçek bir ustadır. Milliyetçi ve manevyatçı cephenin fikir babası ve ağabeyidir. 1936'da çıkardığı Kültür Haftası ile Türk fikir hayatında bir hareket ve heyecan kasırgası estirir. Ahmet Ağaoğlu, Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu, Mümtaz Turhan, Mustafa Şekip Tunç, Hilmi Ziya Ülken, Ali Nihad Tarlan, Ahmet Hamdi Tanpınar, Sadi İrmak, Mesut Cemil, Suut Kemal Yetkin, Falih Rıfkı ve Sabri Esat Siyavuşgil gibi her biri kendi sahasının otoritesi olan isimlere dergide yazılar yazdırır. Kültür Haftası'nda Faruk Nafiz Çamlıbel, Cahit Sıtkı Tarancı, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Bedri Rahmi Eyüboğlu gibi o dönemin en meşhur şairlerinin şiirleri yayınlanmaktadır. Ayrıca Thomas Mann, Tchekov, Rene Mugnicr, Knut Hamsun, Pearl Buck, Cilette Ofsire, Louis Guilloux, Edgar Allan Poe gibi tanınmış yabancı yazarlardan ciddî tercümeler de dergide yer almaktadır. Dönemin en kaliteli yazarlarını derginin kadrosuna katan Peyami Safa, dünyaya açık, fikri hür ve ülke meseleleri hakkında çözümler üreten makaleler ile daima gündemdedir. Peyami Safa'nın 1 Aralık 1953 tarihinde ilk sayısını çıkardığı Türk Düşüncesi dergisi, olgunlaşmış hâldedir ve saf bir millî çizgi seyri takip etmiştir. Peyami Safa'nın hayatıyla özdeşleşen ve Türk fikir tarihinde önemli bir yere sahip bulunan Türk Düşüncesi, birçok ciddî tartışmanın oluşmasına, kalıcı ve çözümleyici analizlerin yapılmasına ze-

min hazırlamıştır.

Peyami Safa, psikolojik tahlillerin son derece başarılı bir şekilde verildiği romanlarıyla Türk edebiyatına ismini altın harflerle yazdırmış yürekli ve imanlı bir aydındır. Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatının sayılı romancılarından. Romanlarında ve diğer fikrî eserlerinde işlediği Doğu-Batı meselelerine geniş bir perspektiften bakmış, bugün bile zevkle okunan yazılarında yarım yüzyıl önceden temel meselelerimiz hakkında bazı çözümler teklif etmiştir. Bugün pek çok konuda çözüm üretme hususunda tıkanan Türk entelektüelleri, dönüp Peyami Safa gibi gerçek münevverlerin eserlerine ve fikirlerine müracaat ettiklerinde problemlerin hızla ve kolaylıkla aşılabileceğini fark edeceklerdir.

Peyami Safa'nın romanlarına genel olarak baktığımızda güçlü bir tahlilci yazar ile karşı karşıya olduğumuzu görüyoruz. Onun roman kahramanları, Batı değerleri ile Doğu kıymetleri arasında sıkışıp kalmış ve bir arayışın içinde bulunan tipler olarak ön plâna çıkar. Yerli düşüncenin müdafî olan Peyami Safa, roman kahramanlarını önce değişik ruh hâllerine sokar, arayışlar içindeki bu kahramanlar hem kendileriyle hem çevreleriyle sürekli bir çatışma durumundadırlar. Bu çatışmanın sonucunda akl-ı selim, sağduyu ve vicdanî ses galip gelir. Kahramanlar doğru yolu bulurlar.

İnsanî İlişkilerimiz Nasıl Olmalı

“Birey olmak ve ait olmak ihtiyacı ne kadar dengeli ise, kişiler de o derece enerjik ve mutludur. Bağımsız hareket edemeyen insan mutsuzdur.”

nsan olarak her zaman doğruluk ve dürüst-
lükten yana olmalıyız. Özümüz ne ise sözü-
müz, sözümüz ne ise özümüz de o olmalıdır.
İçi ile dışı farklı olan insanlar mutlu ve huzurlu
bir hayat yaşayamazlar. İkiyüzlü olmak sağlık-
sız bir kişilik özelliğidir. İç huzuru olan bir insan
kendisi ve çevresiyle barışık yaşar. Güvensiz
toplumlarda stres daha çok görülür. Anne-ba-
ba çocuğuna, çocuk anne babaya, öğretmen
öğrencisine, öğrenci öğretmene, işçi patro-
nuna, patron işçisine, memur âmirine, âmir de
memuruna güven duymaz.

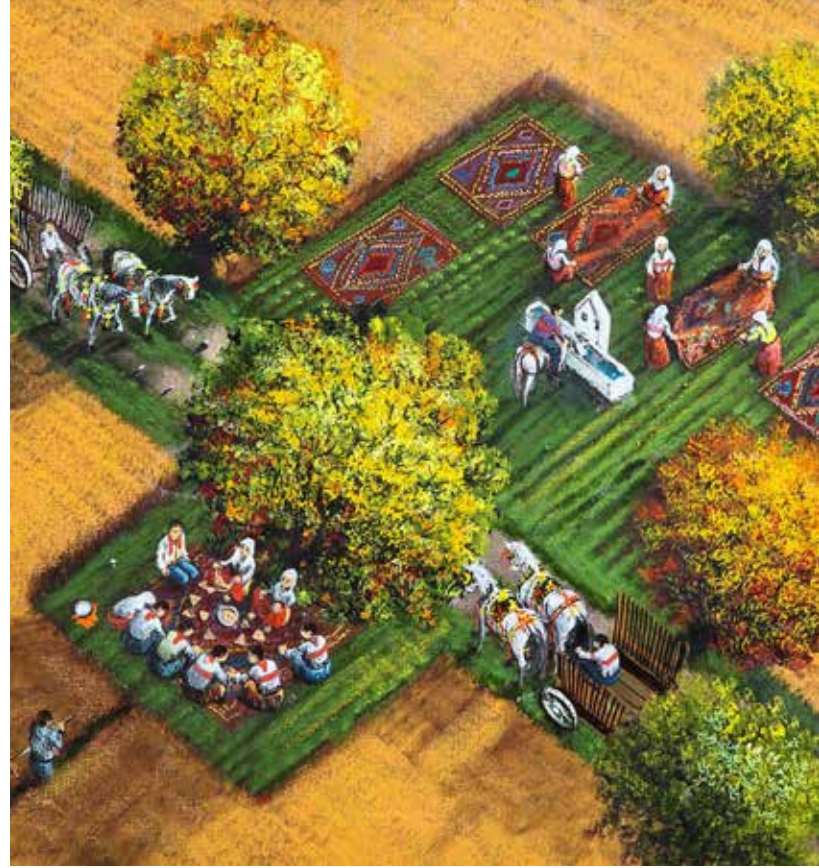
Sa'di-i Şirâzî: "İnsanlarla ilişkilerin ateşle
ilişkin gibi olsun, çok uzaklaşırsan donar, çok
yaklaşırsan yanarsın." diyor. Öyleyse insanlarla
ilişkilerimizin düzeyli ve dengeli olması gerekir.

İnsanoğlu hem ait olmak, hem de bağımsız
olmak ister. Birey olmak ve ait olmak ihtiyacı
ne kadar dengeli ise, kişiler de o derece enerjik
ve mutludur. Bağımsız hareket edemeyen insan
mutsuzdur. Toplumlardan ayrı kalmış insanların
da mutlu olamadıklarını biliyoruz.

Sorumluluk, kişinin kendisini hesap vermeye
hazır hissetmesi hâlidir diyebiliriz. Bir anne-ba-
ba çocuğunun yetişmesinden tutun da kişiliği,
yaptıkları ve yapamadıkları hakkında hesap
verebiliyorsa bu anne-babaya sorumluluğunu
anlamış ve kavramış diyebiliriz. İnsanın kendi
kendine hesap verebilmesi, hem kendisi, hem
ailesi, hem de toplum için yararlıdır. İnsanın
kendine duyduğu öz güven başarısını artırır.
Akıllı insan kendini hesaba çeker, yaptığı yanlış-
lardan dersler çıkarır.

Dinleme en önemli iletişim aracıdır. İnsanlar
birbirini dinlerken kendilerini bulur, kim olduk-
larını anlarlar. Onun için gerek ailede, gerekse
okulda çocuğun dinlenmesi gerekir. Bu sayede
de çocuk gelişmiş olur. Dinlenilmeyen çocuk
aileden kopar, kötü arkadaş edinerek yanlış ve
pis işler sonucu suç işler. Gençlerini dinlemeyen
toplum ancak suç işledikleri zaman onları gö-
rür. Bu yüzden de hapishaneler, sokaklar, köprü
altları tinerici, balıcı ve kapkaççılarla doludur.

"İnsan özünün onurlandırılmadığı yerde
sevgi yoktur, insanı insan yapan kalbindeki
sevgidir. Sevgi insan onurunu yüceltir,
geliştirir."

Kötüye gitmek kolaydır. İyiye gitmek, iyi in-
san olmak, hayırlı işler yapmak, çalışmak ve
azim ister. Sevgi bir yaşamdır, sevgi bir insanın
olabileceğinin en iyisi olması, gelişmeye, mutlu-
luğa kendisini adanmasıdır. İnsan özünün onur-
landırılmadığı yerde sevgi yoktur, insanı insan
yapan kalbindeki sevgidir. Sevgi insan onurunu
yüceltir, geliştirir.

Yaptığımız işi önemsemeli, severek yapmalı-
yız ki, başarılı olalım. Neler istediğimizi düşün-
meli, araştırıp karar vermeli, karar verdikten
sonra da şikâyet etmeden kolları sıvayıp var
gücümüzle çalışmalıyız.

Nasihat Takvimi Mobil Uygulamasını Android ve iOS için indirebilirsiniz.

Nasihat Takvimi

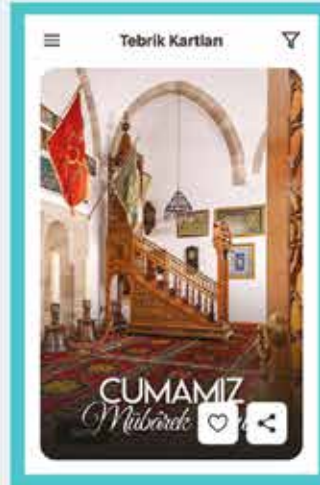
ARTIK CEBİNİZDE!

NASİHAT TAKVİMİ

Nasihat Yayınları tarafından hazırlanan Nasihat Takvimi'ni mobil telefonunuzdan takip edebilirsiniz.

- Namaz Vakitleri
- Bilgilendirici İçerikler
- Tebrik Kartları
- Dini Gün ve Geceler
- İmsakiye
- Kible Bul

Nasihat Takvimi Mobil Uygulamasını Android ve IOS için indirebilirsiniz.

Nasihat Takvimi

ARTIK CEBİNİZDE!

NASİHAT TAKVİMİ

Nasihat Yayınları tarafından hazırlanan Nasihat Takvimi'ni mobil telefonunuzdan takip edebilirsiniz.

- Namaz Vakitleri
- Bilgilendirici İçerikler
- Tebrik Kartları
- Dini Gün ve Geceler
- İmsakiye
- Kible Bul

